

Vážení čtenáři,

máte v rukou číslo Dingiru, které je zvláštní tím, že je prakticky monotematické. Téma „současný judaismus“ se nám při přípravě tak rozrostlo, že jsme postupně odkládali všechny články s jinými náměty, abychom toto téma mohli zpracovat tak komplexně, jak jsme si přáli. Na začátku jsme ani netušili, jak může být široké a zajímavé.

Toto číslo je zvláštní také tím, že obsahuje tři rozhovory a představuje tři rabíny. Na tomto místě je třeba připomenout, že článek jednoho z nich, Michaela Dushinského, ortodoxního rabína z Izraele, přeložila Noemi Průšová.

Kromě pana rabína vítáme mezi novými autory tohoto Dingiru britsko-českého spisovatele Benjamin Kurase; dr. Arno Pařika z Židovského muzea v Praze; Ladislava Puršla, studenta Jaboku, vyšší sociálně pedagogické a teologické školy v Praze; Mgr. Roberta Řeháka, postgraduálního studenta Evangelické teologické fakulty UK; a Jiřího Schneidera, našeho bývalého velvyslance v Izraeli.

Zdeněk Vojtíšek

OBSAH

Fenomén židovství (Adam Fišer)	1
Judaismus a křesťanství (David Václavík)	2
Z domova	
Není to jen náboženství (Jiří Koubek a Adam Fišer)	4
Zahraničí	
Horliví v Izraeli (Zdeněk Vojtíšek)	6
Téma	
Literární prameny judaismu (Tomáš Novotný)	8
Směry v judaismu (Ivan O. Štampach)	10
Veselí, chudí a zbožní (David Václavík)	12
Kabala, mystika Židů (Robert Řehák a Ladislav Puršl)	14
Cílem je bratrství lidí (Benjamin Kuras)	16
Náboženství jako terapie (Benjamin Kuras)	17
Historie židovské Prahy (Arno Pařík)	19
Židovské svátky (Michael Dushinsky)	22
Rozhovor	
s Karolem Sidonem: Bůh to jednou prokáže (Martina Dvořáková)	26
s Manisem Barashem: Poselství pro lidstvo (Tomáš Novotný)	28
Info-servis	30
Recenze	
Anthroposofie dál s otazníky (Martin Fojtíček)	32
Adash - hebrejšтина písněmi (Jiří Schneider)	32
Nebýt Golema (Ivan O. Štampach)	32
Rejstřík	33
Zprávy	
Společnost křesťanů a Židů (Robert Řehák)	34
Krvavá konference (Martin Kořínek)	34
Religionistika na univerzitě v Pardubicích (Ivan O. Štampach)	35
Dopisy	36

Židé jsou tu a chtějí být respektováni

FENOMÉN ŽIDOVSTVÍ

Adam Fišer

Zvláštnost tématu, které si zvolil tento Dingir, spočívá podle mého názoru v jeho nezvyklé mnohostrannosti: vedle náboženského rozměru tu přistupuje i rozměr historický, kulturní, a samozřejmě politicko-národnostní, neboť židovské náboženství je úzce spjato s židovským etnikem a s územím dnes nazývaným Stát Izrael. A odtud je už jen malý krok k otázce antisemitismu, která se díky tragickému holocaustu (šoa) stala otázkou pro celou naši civilizaci. Ovšem navzdory nepřehlédnutelnosti judaismu máme o něm a zvláště o jeho současné podobě často jen mlhavou představu.

Po válce čeští Židé většinou emigrovali nebo asimilovali, a tak se vytratili i z našich myslí. K oživení malé české židovské komunity došlo až po sametové revoluci. Vliv asimilace ale přetrvává a podle názoru rabína Barashe „většina českých Židů je na svou totální ignoranci čehokoliv o judaismu ještě i hrdá“¹. Judaismus tak paradoxně u nás působí dojmem spíše netradičního náboženského směru než starobylého náboženství, které je tu doma již více než tisíciletí.

Nelze pominout fakt, že současný judaismus je vnitřně velmi různorodý a v mnoha ohledech nejednotný. Právem se říká, že kde jsou čtyři Židé, tam je alespoň pět různých názorů. Na psaní velkého Ž ve slově „Žid“ se ale shodne většina Židů. Je to pro ně otázkou vlastní identity a slušnosti a respektu jejich okolí. Ale pravděpodobně se shodnou také na tom, že je jejich historická zkušenost naučila od většinové společnosti raději nečekat ani tu slušnost a respekt. Tak je tedy na nás Nežidech, aby se tato náboženská menšina mezi námi cítila bezpečně. Poznání jejich kořenů a současné rozmanitosti může být prvním krokem. ■

Poznámka

¹ Šmok, Martin, Rozhovor s rabínem Chabadu Manisem Barashem. In: *Hatíkva*, 1/2001, str. 5.

Názvy a zkratky knih v pořádku židovské Bible, používané i na následujících stranách:

Gn	Genesis	Na	Nahum
Ex	Exodus	Abk	Abakuk
Lv	Leviticus	Sf	Sofonjáš
Nu	Numeri	Ag	Ageus
Dt	Deuteronomium	Za	Zacharjáš
Joz	Jozue	Mal	Malachiáš
Sd	Soudců	Ž	Žalmy
1 S	1. Samuelova	Jb	Jób
2 S	2. Samuelova	Př	Příslaví
1 Kr	1. Královská	Rt	Rút
2 Kr	2. Královská	Pís	Píseň písní
Iz	Izajáš	Kaz	Kazatel
Jr	Jeremjáš	Pl	Pláč
Ez	Ezechiel	Est	Ester
Oz	Ozeáš	Da	Daniel
Jl	Jóel	Ezd	Ezdráš
Am	Ámos	Neh	Nehemjáš
Abd	Abdijáš	1 Pa	1. Paralipomenon
Jon	Jonáš	2 Pa	2. Paralipomenon
Mi	Micheáš		

K soužití dvou monoteistických systémů ve středověké Evropě

JUDAISMUS A KŘESŤANSTVÍ

David Václavík

Vztah mezi církví a synagógou prošel četnými peripetemi. První vážnější rozkol nastal po porážce Židů ve válce v roce 70. n. l., jíž se křesťanské sbory v Palestině odmítly zúčastnit.

Od roku 70. n. l. přibližně do roku 100 n. l. docházelo k postupné emancipaci církve od židovského společenství. Nežidovská a nekřesťanská veřejnost ovšem nebyla dlouho s to rozlišovat mezi židovským a křesťanským společenstvím.

Skvělým dokladem této skutečnosti je zmínka římského historika Suetonia o tzv. *Claudiově ediktu*, kterým byli z Říma vypovězeni všichni Židé. Podle Suetonia byly příčinou tohoto nařízení především nepokoj a snad i násilnosti uvnitř římské židovské komunity, které vznikly na popud „jakéhosi Chrésta“. Suetonius tak ve své zprávě zřejmě mimoděk zachytil jeden z mnoha rozbrojů, které kvůli křesťanství uvnitř židovských obcí propukaly.

Po roce 100 šly obě náboženské skupiny vlastním směrem - Židé křesťanství odmítli jako sektu, kterou založil falešný Mesiáš, zatímco křesťané chápali Židy jako skupinu, která odmítnutím Kristova poselství přišla o své privilegium „vyvoleného národa“. Jistá změna, spíše politická než teologická, nastala až ve 4. století, kdy se křesťanství postupně stalo státním náboženstvím Římské říše. Judaismus se tak stal politicky nevídaným konkurentem křesťanství. Císař Konstantin I. Veliký (306 - 337 n. l.) zakázal Židům vstup do Jeruzaléma. O politickém pozadí nárůstu animozity mezi judaismem a křesťanstvím svědčí také krátká epizoda vlády „pohanského“ císaře Juliana I. Apostaty (360 - 363 n. l.), který jako odpůrce křesťanství protežoval nejen antická náboženství a četné orientální kultury, ale také judaismus. Za jeho vlády vznikla idea obnovy jeruzalémského chrámu, které byl císař velmi nakloněn (!). V této souvislosti je třeba také nahlížet jednoznačně protizidovská nařízení, která jsou obsažena v tzv. Justiniánově kodexu z roku 529 n. l. a která Židům zakazovala zastávat veřejné úřady, stavět nové synagógy anebo udržovat intimní vztahy s křesťany.

Nové dimenze do vztahu mezi křesťanstvím a judaismem přinesla písemná kodifikace Talmudu, která jednoznačně odmítla křesťanskou interpretaci Tanachu* jako nepřijatelnou a falešnou. V souvislosti s tím došlo také k odmítnutí některých starozákonních spisů, které uznávali křesťané, jako spisů apokryfních (kniha Tóbit, Moudrost Šalomounova, knihy Makabejské).

Na křesťanské straně přinesly zostření náboženského rozporu mezi oběma náboženstvími myšlenky významného křesťanského myslitele raného středověku, řazeného mezi církevní otce, papeže Řehoře I. (590 - 604). Ten se v některých svých dílech, která mají z větší části podobu homilií, pokouší dokázat, že Židé odmítnutím Ježíše Nazaretského jako Mesiáše špatně pochopili Boží záměr, a ztratili tím nárok na „vyvolenost“. Ta definitivně přešla na křesťanskou církev.

Zvláště významná je v této souvislosti Řehořova interpretace jednoho verše knihy Job: „*Země se mění jak hlína pod pečeti dlem, ale oni tu stojí, ač jsou jen šat*“ (Jb 38,14), který Řehoř chápe jako přesné vyjádření „promeškání“ židovské příležitosti být skutečným vyvoleným národem, jehož prostřednictvím přijde na svět spása. Řehořovo chápání judaismu jako „slepé“ cesty v Božím záměru nebylo ale zaměřeno proti Židům jako takovým. Jeho antijudaistické výpady mají totiž charakter přesvědčovací polemiky, pomocí které by Řehoř rád přesvědčil Židy o křesťanské pravdě. Nicméně nevědomky mnohé jeho myšlenky obsahují základ budoucího pronásledování Židů jako skupiny, která zradila „Boží věc“.

V dalším průběhu středověku se k této učené teologické polemice s judaismem začaly doslova nabalovat další, většinou iracionální argumenty, které měly jasně ukázat nadřazenost křesťanství nad judaismem.

Velkou roli při jejich vzniku a následném prosazování sehrály především náboženské a kulturní stereotypy, nezřídka doplněné magickými představami a dotvořené totální neznalostí židovských zvyků a náboženských zákonů.

K nejčastějším výtkám patřilo obvinění z podílu na smrti Ježíše Krista¹, obvinění z nescověvání hostií, ale i nařčení z rituálních vražd. Všechna tři obvinění jsou vzhledem k historickým faktům (v případě podílu Židů na smrti Ježíše Krista) a židovským zákonům (v dalších dvou případech) naprosto absurdní a hloupá. Jak jinak totiž nazvat názor, který tvrdí, že Židé potřebují do pesachových macesů krev křesťanských dětí a panen?

Kvůli objektivnosti je však třeba říci, že proti těmto antizidovským postojům se často stavěli vzdělaní církevní hodnostáři, ale i světští panovníci. Ani jejich autorita však nemohla zabránit velkému rozšíření těchto nesmyslných nařčení, jejichž ozvuky se objevují ještě ve 20. století (!). Přesto můžeme tvrdit, že postoj církve a středověké společnosti nebyl postojem antisemitským, ale spíše postojem antijudaistickým. Jak církvi, tak obyčejným lidem nevalil příliš původ Židů a jejich etnická odlišnost, ale spíše jejich jiné zvyky a náboženské přesvědčení.

Vztah mezi křesťanskou majoritou a židovskou minoritou se výrazně zhoršil na konci 11. století. Bezprostřední příčinou tohoto zvratu byly křížácké výpravy, které uvolnily do té doby víceméně skryté napětí dané jak výše uvedenými nábožensko-symbolickými skutečnostmi, tak sociálně-ekonomickou situací, k níž se ještě vrátíme. Když totiž v roce 1095 papež Urban II. (1088 - 1099) vyzval ve francouzském Clermontu všechny křesťany k osvobození Božího hrobu od „nevěřících“ muslimů, objevila se v některých kruzích myšlenka začít s bojem proti Kristovým nepřátelům již ve vlastní zemi. Křížácká vojska, která táhla západní a střední Evropou, proto začala přepadat židovská sídliště a nutit jejich obyvatele přijmout křest. Vzhledem k židovským tradicím to pochopitelně většina Židů odmítla, což „horlivé křesťany“ natolik rozlítlo, že jich tisíce ke své větší slávě povraždili.

Velká vlna pogromů, které se takto vzedmula v roce 1096, výrazně zdecimovala původní oblasti aškenázského sídlení v oblasti Rýna. Za obětí tomuto šílenství padla i větší část pražského židovského osídlení. Bez zajímavosti také není, že některé skupiny křížáků spojovaly útoky vůči Židům se získáním potřebných prostředků na vá-

* Tanach - hebrejský termín pro Bibli, viz str. 8.

Jeruzalém. Svrchovanost nad ním patřila k ambicím středověké církve. Foto: Vojtěch J. Vlk.

lečné tažení do Svaté země. V menším měřítku se tato situace opakovala i při následných křížáckých taženích.

Další zhoršení vztahů přineslo postupně se prosazující středověké zákonodárství založené z velké části na výše uvedeném Justinianově kodexu. Jeho tvůrci byli především vzdělání církevní právníci, jejichž snahou bylo vytvořit dokonalý právní řád, který bude fungovat v souladu s Boží vůlí obsaženou v Písmu svatém. Součástí toho pokusu byla také četná protižidovská opatření, která Židy definitivně postavila do pozice obyvatel druhé kategorie. Významným impulsem k jejich zavedení byl IV. lateránský koncil (1215). Jeho usnesení, posvěcená nejvyššími církevními a světskými autoritami, nařizovala Židům nosit vnější znamení (nejčastěji jim bylo žluté nebo černobílé kolečko, případně žlutá páska), které by je odlišilo od křesťanské populace, dále měli Židé žít v oddělených čtvrtích² a směli vykonávat jen některá řemesla, navíc jen pro vlastní potřebu, nesměli vlastnit žádnou půdu, svobodně se stěhovat atd.

Tato nařízení vymezila židovskému obyvatelstvu opravdu malý manévrovací prostor, a to nejen vzhledem k rozvoji vlastní kultury, ale především vzhledem k holé existenci. Způsobů, jak ji zajistit, nezbývalo opravdu mnoho. Jedním z nich byl tzv. peněžní obchod, tedy půjčování peněz na úrok nebo proti zástavě či dlužnímu úpisu. Paradoxně díky této činnosti byli Židé nezbytnou součástí středověké ekonomiky, protože kanonické právo považovalo peněžní obchod za nepřipustný a neslučitelný s duchem křesťanství.

Na první pohled by se mohlo zdát, že peněžní obchod mohl situaci Židů zlepšit. Opak je však pravdou. Půjčování na úrok, úpisy, tedy vše, co kanonické právo považovalo za nečisté a hříšné, Židy ještě více stigmatizovalo, a to i přesto, že by se bez

těchto činností zhroutil celý hospodářský systém. A to nemluvíme o absurdnosti celé situace, kdy Židé jsou odsuzováni za něco, k čemu jsou fakticky donuceni. Bylo by však naivní se domnívat, že v tomto případě šlo znovu jenom o jakési symbolické odsouzení Židů jako hříšníků. Nemalou roli zde samozřejmě sehrály také ekonomické zájmy některých kruhů a obecná sociální situace. Pro střední vrstvy (řemeslníky a drobné obchodníky), které jsou na ekonomické výkyvy nejcitlivější, byli Židé často ztělesněním jejich ekonomických nesnází, pro nejnižší vrstvy zase nejsnadnějším terčem kompenzační vlastní frustrace. Není proto divu, že právě z těchto kruhů se rekrutovali nejvášnivější pronásledovatelé Židů a iniciátoři většiny pogromů, jejichž zdůvodnění mělo jak stránku nábožensko-symbolickou, tak sociálně-ekonomickou.

Této situace výhodně využily horní společenské vrstvy. Podle římského práva, které, jak již víme, se začalo od 12. století stále více prosazovat, byli Židé považováni za přímý panovníkův majetek. Židé tak byli panovníkovi povinováni odvádět daně a další, často „exotické“ poplatky (např. daň z mimořádných situací - pogromů) a panovník se zavazoval Židy chránit.

V tomto duchu se nese také jedna z prvních právních úprav týkajících se postavení Židů, vydaná na našem území. Tento dokument označovaný jako *Statuta Judeorum* a vydaný Přemyslem Otakarem II. (1253 - 1278) právně vymezoval postavení Židů v české středověké společnosti, jejich povinnosti vůči králi, ale také tresty a postihy, které měly následovat po útocih na židovské obyvatelstvo. *Statuta Judeorum* rovněž zakazují nucené konverze, ničení synagóg a odmítají jako neopodstatněná a smyšlená obvinění z rituálních vraž a manipulace s lidskou krví.

Bohužel ani takováto nařízení a právní úpravy nezaručovaly židovskému obyvatelstvu úplné bezpečí. V obdobích společenských změn nebo sociálních a hospodářských otřesů byli Židé stále hlavním obětí beránkem rozvášněných davů. Jedním z takových kritických období byla

polovina 14. století, kdy Evropu zachvátila strašlivá epidemie dýmějového moru. Podle kvalifikovaných odhadů jí padla za obětí třetina tehdejšího obyvatelstva.

V tomto vypjatém období se znovu zvedla vlna iracionalismu a vášní, podporovaná potulnými kazateli, kteří hlásali brzký konec světa. Její součástí se staly také protižidovské pogromy. Mnozí lidé totiž považovali mor za součást velkého spiknutí sil zla proti křesťanství. V čele tohoto spiknutí měli stát Židé.

Židé (často spolu s malomocnými a ostatními lidmi na společenské periférii) byli ve všech koutech Evropy obviňováni z šíření nákazy a otrávení zdrojů pitné vody. Mnozí z nich byli dokonce podrobeni mučení, během něhož „doznali“ svou vinu, čímž si široké vrstvy zdůvodnily svoje násilnické počínání. V důsledku pronásledování během velké morové rány byly četné židovské obce v Porýní téměř zničeny a velká část Židů se přesídlila směrem na východ, který se v mnohém ukazoval být novou „zaslíbenou zemí.“

V roce 1367 udělil totiž polský král Kazimír III. (1333 - 1370) na svém území Židům významná privilegia - Židé dostali vlastní samosprávu, autonomní soudnictví, královskou ochranu a bylo jim umožněno svobodně obchodovat. Díky této přízni polských vládců, která měla pochopitelně své pragmatické důvody, se centrum aškenázké diaspory definitivně přesunulo do oblasti dnešního Polska, Ukrajiny, Běloruska a Litvy. Význam „polských“ Židů vzrostl ještě více poté, co velká část západoevropských panovníků připustila vyhnání Židů ze svého území, a zvláště po roce 1492, kdy de facto přestala existovat sefardská diaspora ve Španělsku. ■

Poznámky

- 1 Symbolickým vyjádřením údajného prokletí Židů v důsledku domnělé zrady Ježíše Krista je legenda o bludném Židovi, který je asi od 17. století známý pod jménem Ahašver. Podle této legendy, která se poprvé objevila ve 13. století v Itálii, byl Ahašver odsouzen Bohem k věčnému bloudění za to, že udeřil Krista při jeho cestě na Golgotu. V obecném povědomí byl samozřejmě Ahašver ztělesněním celého židovského národa, který byl za svoji „zradu“ odsouzen samotným Bohem k věčnému vyhnanství a utrpení, které není nepodobné vyhnanství biblického Kaina.
- 2 Výraz *ghetto*, kterým bývá uzavřené židovské sídliště označováno nejčastěji, je poněkud mladší než samotná nařízení o separaci židovského obyvatelstva. Poprvé se v souvislosti s oddělením Židů od ostatních obyvatel objevuje na začátku 16. století v Benátkách, kdy byly Židé nuceni sídlit ve čtvrti označované jako *Getto nuovo*, tedy Nová slévárna. Z Itálie se pak výraz *ghetto*, mimo jiné také díky restriktivním nařízením papeže Pavla IV. (1555 - 1559) z roku 1555, rozšířil do zbytku Evropy.

Liberální judaismus zapustil u nás své kořeny

NENÍ TO JEN NÁBOŽENSTVÍ

Jiří Koubek a Adam Fišer

Vedle Židovské náboženské obce nacházíme v Praze i další skupiny současného judaismu, které se vesměs hlásí k jeho liberálnímu směru. Dávají příležitost těm, kteří své židovství chápou nejenom nábožensky, ale snad i více kulturně a společensky.

Dům radosti - takový je překlad hebrejského názvu liberálního židovského sdružení Bejt Simcha, které sídlí v jednom docela obyčejném vinohradském činžáku. V malé, vkusně upravené sklepní místnosti tu najdete knihovnu, tradiční židovské svíčky, obrazy se židovskými motivy a samozřejmě nechybí ani Tóra. Při bohoslužbách a přednáškách, které se tu konají, se nesedí jen v řadách, ale v duchu židovských tradic také kolem stolu.

Bejt Simcha

Vznik Bejt Simcha se datuje do začátku 90. let, které byly i mezi českými Židy obdobím změn, nadšení a hledání. V době, kdy byla Židovská obec v Praze bez rabína, řada Židů uvítala přítomnost rabínky Joan Friedmannové. Tato vzdělaná a česky mluvící žena, reformní, ale vnitřně konzervativní rabínka, byla jednou z těch, kteří jezdili do české židovské komunity vypomáhat. Učila po domácích seminářích ve stylu domácích seminářů za totality. V uvolněné atmosféře znovuna-

byté svobody chtěli neortodoxně smýšlejší Židé ovšem přece jen víc.

„Uspořádali jsme seminář ve venkovském domě mých rodičů, kde bylo asi 20 lidí, a založili Bejt Simcha, tedy Dům radosti,“ vysvětluje Sylvie Wittmannová, čelná představitelka Bejt Simcha. „Přišlo nám radostné, že Židé mohou něco dělat, že se o Židech nemusí mluvit jako o těch, co byli a umřeli, ale jako o těch, kteří jsou, studují, scházejí se, modlí se.“

Bylo to v době, kdy se někteří Židé setkali s odmítnutím ze strany Židovské obce v Praze (ŽoP). „Je tvoje matka Židovka? Není? Tak co tady pohledáváš?“ Tak zhruba lze vyjádřit to, jak někteří tzv. nehalachičtí Židé vnímali postoj ŽoP. Na každé akci, na každém večírku, jak vzpomíná Wittmannová, jim tehdy nějaký mudrlant řekl: „Tvůj tatínek byl sice v Auschwitzu, ale ty nejsi Žid.“

Jak dodává Wittmannová, „zapomínali však na to, že společná paměť tady žijících Židů není ani tak Talmud, Tóra či rabínské texty, ale Terezín a Osvětim. Nutno podotknout, že se takového jednání nedočkali od vedení ŽoP (např. od rabína Sidona), ale spíše od lidí z Obce bez náboženské funkce. A stávalo se to i těm, kteří měli v koncentráku maminku, neboť tatínek byl Žid,“ říká Wittmannová. Paradoxně tak byli mnozí Židé poníženi těmi, k nimž se utíkali.

Lidé z Bejt Simcha se proto roz-

hodli jinak. „Chceš se něco dozvědět o své kultuře a náboženství? Přijď, my tě něco naučíme a je na tobě, stvrdíš-li své židovství smlouvou - konverzí.“ - Tak by se dal shrnout i hlavní cíl Bejt Simcha: dát všem, i nehalachickým Židům, šanci poznávat svoji identitu. „Hlavní tragédií českých Židů je to, že jsou židovsky nesmírně nevzdělaní. Snažíme se tedy překonat nevzdělanost, a přitom se naučit žít radostný život bez ponížení a mindráků a být hrdí na to, že patříme k národu a kultuře, která v historii mnoho dokázala. Není důležité, jsem-li půlžid či čtvrtžid, důležité je se radovat z bohaté historie a kultury české i židovské a pochopit svou identitu,“ soudí Wittmannová.

Narozdíl od Staronové synagogy, kde se scházejí ortodoxní Židé a kam Nežidé nemají volný přístup, na bohoslužbu či přednášku do Bejt Simcha může přijít kdokoli. „Žijeme ve společnosti, která vyrůstá z řecko-židovsko-křesťanských kořenů. Naše setkání jsou otevřená i pro ty, kteří nejsou Židé, ale chtějí se o kořenech naší, a tedy i své kultury více dozvědět,“ objasňuje Wittmannová a pokračuje: „Máme přání fungovat jako místo, kam může přijít křesťan, aniž by se jej hned u dveří někdo ptal: A ty jsi Žid? Liberální judaismus věří, že Bůh dal každému národu vlastní cestu, své knihy, své proroky. Křesťan může skrze seznámení se s judaismem pochopit lépe kořeny své vlastní kultury, aniž by musel mít pocit, že jej někdo tlačí ke konverzi k židovství.“

Bejt Simcha funguje jako občanské sdružení s necelou stovkou členů. (Na internetu uvádí členů 130, z toho 30 aktivních). Členem se může stát každý, kdo má alespoň jednoho židovského prarodiče. Pro ty, kteří tuto podmínku nesplňují, existuje Klub přátel Bejt Simcha. Jeho členy jsou například i křesťané a další Nežidé. Mají stejná práva a možnost se účastnit akcí jako členové Bejt Simcha - jen s jednou výjimkou - a tou je vedení bohoslužby.

Financování je řešeno dobrovolnými členskými příspěvky a přijímáním podpory od „World Union for Progressive Judaism“ (WUPJ), „American Jewish Joint Distribution Committee“ a dalších organizací. Bejt Simcha nemá svého rabína, jako náboženský poradce na dálku funguje britský liberální rabín Andrew Goldstein, který naši zemi často navštěvuje.

Židovská liberální unie

Bejt Simcha se nechce stát zastřešující organizací a ani protiváhou Federace židov-

Přednáška rabína v prostorách Bejt Simcha v Praze.
Foto: Michal Spevák.

ských obcí. Tuto ambici má spíše Židovská liberální unie (ŽLU), která vznikla na jaře loňského roku. Podnětem k jejímu založení byl článek od britsko-českého spisovatele Benjamina Kurase v Lidových novinách na podzim roku 1999, v němž mapoval situaci současného českého židovství.

Kuras si všiml, že velké množství Židů neumí židovsky praktikovat, neboť jediný judaismus, který se prezentuje, je judaismus ortodoxní. Kuras v článku ukázal na jiné formy židovství - reformní a liberální, které kladou důraz na židovskou historii, etiku, zvyky a tradice. „Přitom však ve formě, která je přizpůsobena dnešní době, ale zároveň dokáže sáhnout do židovské Bible a na příkladech z ní ukázat, že židovství si zachovávalo po tisíciletí kontinuitu díky tomu, že netrvalo otrocky na přežitých pravidlech, jejichž uplatňování by bývalo s nepřiměřenou tvrdostí decimovalo příslušníky našeho národa,“ říká současná předsedkyně ŽLU Simona Sternová. „Židovství se pro mnohé stává nenaplněným pojmem. Je nemálo Židů, kteří se neumí modlit, číst hebrejsky či slavit svátky.“

Cílem ŽLU je dle slov předsedkyně Sternové nabídnout platformu lidem, kteří ví, že jsou Židé, chtějí žít jako Židé, ale nevědí, jak, i když se s židovstvím silně ztotožňují. Jak podotýká, „existují Židé, kteří v důsledku holocaustu nechtějí nic slyšet o Pánu Bohu, ale jsou i Židé, kteří by rádi našli nějaký hlubší duchovní rozměr, rádi by chodili do synagógy, rádi by se učili modlit, ale vyhovovalo by jim spíše, kdyby se mohli modlit česky, nikoli hebrejsky.“

Židovská liberální unie dosud ale nekoná bohoslužby, a to nejen proto, že vzhledem ke krátké době své existence nemá odpovídající prostory. Zároveň není úplně vyřešena otázka, zda se ŽLU nebude ubírat spíše více sekulárním než náboženským směrem.

Blízko k Židovské liberální unii má Židovský liberální klub, který zhruba dvakrát do měsíce pořádá přednášky, výstavy, besedy se spisovateli, politiky, rabíny a dalšími osobnostmi v pražské kavárně Fedora Gála „GplusG“. Tam se scházejí také členové ŽLU.

Bejt Praha

Dalším pražským židovským sdružením, které rovněž poskytuje prostor pro neortodoxní alternativu, je Bejt Praha. Jeho odlišnost od Bejt Simcha spočívá kromě jiného v zaměření na zde žijící a pracující Židy ze zahraničí, kteří také Bejt Praha spoluzaložili

se členy Bejt Simcha. Tehdejší židovská obec v našem hlavním městě mnohým z nich z různých důvodů nevyhovovala, ať už se jednalo o jazykovou bariéru či její ortodoxní orientaci. Původně jednorázově uspořádané bohoslužby o vysokých svátcích v roce 1994 vedly na podzim téhož roku některé Židy k založení „otevřeného židovského společenství Bejt Praha“.

Sdružení je také narozdíl od Bejt Simcha orientované na konzervativní judaismus. To se projevuje např. v bohoslužbách a ve vyučování Tóry, které v současné době vede mladý Američan Jacob Labendz. Ten se však nějakému „škatulkování“ brání: „Bejt Praha je otevřená komunita, takže nejsme konzervativní, ani ortodoxní, ani reformní. Oceňujeme všechny druhy judaismu. Příští týden tady budeme mít rabína z Chabadu, na Purim přijede z USA konzervativní rabín a měli jsme tu i reformní rabíny a další, které by bylo možno zařadit někam mezi tyto směry, takže jsme skutečně otevřeni každému.“

Podmínkou členství je zde halachický původ. Labendz k tomu říká: „My vás nebudeme kontrolovat, jak to dělají na pražské Obci. Když nám podepíšete, že jste Žid, my vám věříme.“ A dodává: „Níc méně i když nejste Žid, jste u nás na bohoslužbě každopádně vítáni.“ Nejspíš právě tyto skutečnosti způsobily, že sem přicházelo stále více českých Židů, i těch nehalachických. Orientace na cizince však zůstává, bohoslužby jsou vedeny anglicko-česko-hebrejsky. Počet řádných členů se blíží ke stovce, počet příznivců je ale několikrát vyšší.

Život tohoto společenství tvoří i nenáboženské a neformální posezení třeba někde v restauraci v pátek po kabbalat šabat. „Já si také myslím, že to české židovstvo je trochu o něčem jiném než jen o náboženství,“ říká představitel Bejt Praha Peter Gyori. „Česká společnost je dost sekulární, a to má také dopad i na židovskou pospolitost. Ti lidé jsou velmi židovští v tom, co se týká kultury, historie, humoru, filozofie, ale nemyslím si, že by lidé nějak zvlášť potřebovali spolunáležet k sobě a vyjadřovat to tím, že chodí do synagógy. Naproti tomu - jako všude po světě - strašně moc lidí přijde na vysoké svátky. Na Roš Hašana nebo na Jom Kippur je Španělská synagóga plná. Je tam třeba 500 lidí, neboť takový svátek je něco, co lidi spojuje.“

Praktická část přednášky o judaismu v pražské obci Bejt Simcha. Foto: Michal Spevák.

Vztahy Bejt Praha s pražskou obcí hodnotí Gyori velmi kladně: „Výborné, nyní jsou velmi dobré. Na začátku byly nějaké obavy, ale po roce úplně zmizely. Teď na svátku Tubišvat nám bude rabín Sidon pomáhat.“

Dřívější neshody byly kvůli bohoslužbám ve Španělské synagóze, kdy někteří mužští členové chtěli sedět spolu se ženami a rabín Sidon to nechtěl dovolit. Bejt Praha však na podmínky pražské obce přistoupil a spor se urovnal.

Opatrná úcta

Vztahy liberálních a ortodoxních Židů u nás jsou poměrně dobré - narozdíl od některých jiných zemí a narozdíl od časů krátce po vzniku židovské reformy. Liberální bývají ale i nyní některými ortodoxními nazíráni jako odpadlíci rozměňující základ židovské víry a naopak ortodoxie může být dodnes terčem kritiky liberálních Židů.

Rozdíl mezi jednotlivými proudy judaismu mají i praktické důsledky: kongregaci Bejt Simcha není například umožněno stát se členem FŽO. Na otázku, proč, reaguje představitelka Bejt Simchy Wittmannová lakonicky: „Bůh ví. Tvrdí to rabi Sidon. A ten je zde zemským rabínem.“

Podle Wittmannové je ovšem úcta a respekt podstatným rysem liberálního judaismu: „Z hlediska liberálního judaismu to není jako v křesťanství, že kdo nepřijme Ježíše, nebude spasen. Spíš je to tak, že kdo nepřijme to, že Bůh dal každému národu a každé skupině svoji cestu, tak je ignorant.“ ■

Poznámka

- 1 nehalachický: ten, kdo nemá židovskou matku, nemůže být podle halachy, židovského zákona, považován za Žida. Židovská obec v Praze stanovuje jako podmínku pro řádné členství v obci halachický původ nebo ortodoxní konverzi k judaismu. Méně přísné je tzv. mimořádné členství zavedené ve Federaci židovských obcí, které ovšem nezavědla Židovská obec v Praze.

Rozhovor s prof. Ben-Yehudou z Hebrejské univerzity

HORLIVÍ V IZRAELI

Zdeněk Vojtíšek

Ortodoxní judaismus v Izraeli vytváří škálu od skupin ultraortodoxních *charedim* (horlivých) až k mírně ortodoxním *Kibuc HaDati*¹. - Na otázky o postavení *charedim* v Izraeli odpověděl profesor sociologie Nachman Ben-Yehuda, děkan fakulty sociálních věd Hebrejské univerzity v Jeruzalémě.

Stát Izrael je od svého vzniku v roce 1947 založen na demokratických principech. *Charedim* jako důležitá součást izraelské společnosti ale demokracii zpochybňují. Proč?

Pokud to mám říci stručně a jasně, je to proto, že svatá Písma byla dříve než demokracie. Kdykoli nastane konflikt mezi Písmy a demokratickými ideami (např. v případě postavení žen, lidských práv, rovnosti, občanského zákoníku apod.), Písma mají přednost. Můžete si to představit jako fundamentalismus (např. islámský). Je to konflikt mezi dvěma rozdílnými systémy hodnot a idejí, jaká má být společnost.

Zdá se mi, že politický vliv *charedim* je větší, než je jejich podíl na počtu obyvatelstva. Jak to vysvětlíte?

Jednoduše. Je to záležitost politické struktury v Izraeli. Žádná strana nezíská tolik hlasů, aby mohla vládnout sama. To bezpochyby odráží dvě skutečnosti: jednak to, že je izraelská společnost rozdělená, jednak to, že tento politický způsob umožňuje uplatnění i malých a dočasných organizací. Magickým slovem je „koalice“. Podstatou koaličních vlád je to, že malé politické strany získávají větší sílu než je jejich váha z hlediska demografie. Strany *charedim* (např. strana Šas) jsou toho dobrou ilustrací.

Izraelská společnost je sice do značné míry sekulární, odluka náboženství a státu v ní ovšem nenastala. Lze tedy tuto sekularizaci srovnat s tím, jak jí rozumíme na Západě?

Odpověď na tuto těžkou otázku vyžaduje příklad. Člověk totiž může být sekulární jen do míry, která je dána společností, v níž žije. Vezměte si třeba sňatek. Pokud chce mít izraelský Žid sekulární svatbu, musí se ne-

chat oddat v zahraničí. Pokud tato alternativa není např. z finančních důvodů možná, nemá jinou možnost, než být oddán v rámci náboženství.

Snaží se ultraortodoxní *charedim* tlačit společnost do více ortodoxního způsobu každodenního života? Jaké prostředky k tomu používají?

Zkouší téměř vše, aby se Izrael stal více teokratickým státem. Používají politické prostředky, navrhuji zákony a odvolávají se k izraelskému nejvyššímu soudu, ale používají také násilí - slovní i jiné, - jímž se pokoušejí odebrat legitimitu jiným formám judaismu, než je jejich.

Můžete dát příklad verbálního násilí *charedim*?

Uvedu jen příklady, které jsou veřejně popsány, a jsou tedy ověřitelné.

V listopadu 1997 psal ultraortodoxní tisk o židovské jeruzalémské policii jako o „vražích“ a „nacistech“ a o jejich jednotkách jako o „jednotkách S.S., z jejichž rukou kape krev“. Příčinou tohoto útoku byl zásah policie proti nelegálním a násilným ultraortodoxním demonstracím, které se pokoušely zablokovat provoz na jeruzalémské ulici Bar Illan. Pinhas Horowitz, zástupce vedoucího centra ultraortodoxní strany *Agudat Jisra'el* řekl:

„Když budeme dodržovat *šabat* (já doplňuji: samozřejmě ultraortodoxním způsobem), stát bude existovat, když ne, povstane nový Hitler. Devadesát pět procent Židů v Německu byli reformní a asimilanti, kteří se nelišili od Němců, a právě tam povstal Hitler a zavraždil 6 miliónů Židů. A tak je jasné, že odpovědnost za *šoa* je na reformních Židech. ... To nás učí, že když je judaismus (doplňuji: ultraortodoxní) v troskách, když upadá *šabat* a víra ve Všemohoucího, objeví se nějaký Hitler.“

Toto absurdní obvinění bylo ještě zveličeno, když vyšlo najevo, že v učebnici zeměpisu s názvem „Spojené státy“, která se používá v síti škol pro dívky z ultraortodoxních rodin, je řečeno, že konzervativní a reformní interpretace judaismu způsobuje „destrukci lidu Izraele“ tím, že zvyšuje počet smíšených sňatků a podkopává „základy judaismu“. Je třeba připomenout, že tato úrážlivá, nenávistná a zavádějící informace je přinejmenším zčásti financována z příspěvků Spojených států a Státu Izrael.

Ovšem vyjádření, že sekulární Židé jsou např. odpovědní za holokaust, je ještě mnohem více.

Zmínil jste se ale ještě o jiném typu násilí...

Ultraortodoxní Židé např. napadli konzervativní židovské ženy, které se přišly modlit ke Zdi nářků. Házeli na ně těžké předměty a nazývali je „nacisty“. Reformní a konzervativní synagogy postihuje vandalismus, např. pomalování hákovými kříži. Vážné násilí spáchali ultraortodoxní Židé také proti izraelským archeologům. A o násilí, které mělo způsobit uzavření hlavních ulic o *šabatu* jsem se už zmínil: v letech 1978 - 81 se jednalo o ulici Ramot a v roce 1997 o ulici Bar Illan.

Jeruzalémská ortodoxní čtvrť Mea Šárim (Sto bran).

Foto: Vojtěch J. Vlk.

Proč *charedim* zacházejí tak daleko? Cítí se za sekulární Židy odpovědní? Nebo snad za celý Izrael?

To není snadná otázka, ale je dobrá, protože - nakonec - proč by se někdo měl starat např. o svatbu někoho jiného? Myslím, že důvod je teologický.

Ultraortodoxní Židé věří ve vzájemnou odpovědnost. Tato doktrína říká, že Všemohoucí nechává celý židovský národ platit za hříchy všech Židů bez ohledu na jejich směr. Tím pádem jsou ultraortodoxní Židé silně motivováni k tomu, aby nutili všechny Židy jednat podle jejich interpretace Písem. Jinak budou potrestáni všichni.

V jedné své přednášce jste odhadl podíl *charedim* v izraelské populaci na 7 - 12%. Je to homogenní skupina?

Samozřejmě není. Jako jiné velké společenské skupiny vykazují velmi zajímavé roznošty. Ultraortodoxní Židé mohou být rozděleni podle takových linií, jakou je např. přijetí sionistické ideje Státu Izrael jako židovského státu. Mohli bychom také zmínit navzájem soupeřící frakce *charedim* kolem různých rabínů. Tato složitá skládáčka je rájem sociologických výzkumů.

Jak na moc a ambice ultraortodoxních Židů reagují sekulární Židé?

Sekulární Židé nejsou jednotnou skupinou a v mnoha otázkách jsou rozděleni. Omezit moc ultraortodoxních není v demokracii jednoduché. Nyní jsme svědky toho, že dvě strany, které zřetelně a hlasitě nesou sekulární „vlajku“, získaly v posledních parlamentních volbách dohromady 20 křesel (typické ovšem je, že se vzájemně příliš nemilují). Můžeme říci, že teokratický tlak *charedim* budí protitlak.

Považují sekulární Židé *charedim* za hrozbu pro demokracii?

Nemohu mluvit za sekulární Židy, ale je těžké si představit sekulární osobnost (ať už Žida nebo ne), která by nevníkala nebezpečí náboženského fundamentalismu pro demokracii. Je to starý problém, zda se demokracie může a má bránit hnutím, která využívají demokratických procesů ke zničení demokracie.

Jsou *charedim* chápáni jako překážka pro jednání s Palestinci?

Celkově je možno říci, že v historickém vývoji se náboženští Židé (ortodoxní i ultraortodoxní) posunuli k izraelské politické pravici. Představa míru, kterou tito lidé mají, se zdá Izraelcům nalevo jako ne-realistická. Na druhou stranu představa míru podle levicových Izraelců (která je daleko bližší palestinským představám) je teokraty a náboženskými Židy považována přinejlepším „poráženeckou“. Takže - ano, z levicového hlediska jsou *charedim* vnímáni jako ti, kdo se účastní pouze váhavě nebo vůbec izraelské levicové cesty k míru.

Zvyšuje současné palestinské povstání napětí mezi *charedim* a zbytkem společnosti?

Společnost vnímá krizi, vnímá stav obležení a ohrožení kontinuity státu. Pod takovou

Jeruzalém, Zed' nářků.

Foto: Vojtěch J. Vlk.

hrozbou jdou náboženská napětí poněkud stranou, protože zájem veřejnosti se posunul směrem od občanských záležitostí (včetně vztahu státu a náboženství) k vojenským otázkám a otázkám bezpečnosti.

Děkuji za rozhovor.

Poznámka

- ¹ Dushinsky, Michael, Přehled židovských ortodoxních skupin v Izraeli (1999 - 2000), In: *Teologická revue*, 1-2/2000, str. 68 - 79

Několik charakteristik *charedim*:

- Neuznávají stát Izrael ani „de facto“.
- Truchlí v Den nezávislosti, podle nich je sionistický stát „dílem satana“.
- Neúčastní se voleb.
- Mají svůj vlastní rabínský systém a systém *košer* dozoru (BaDaC).
- Jsou proti vojenské službě.
- Jsou proti jakékoliv ženské státní či vojenské službě.
- Jsou rozděleni do různých sekt, ale všichni akceptují rabínský soud BaDaC.
- Mají svůj vlastní vzdělávací systém pro muže (ješivy) a pro ženy (Bnois-Jerušolajim) od mateřské školy do vysoké.
- Školní vzdělání dívek obsahuje jen minimum všeobecných světských studií.

- Nemají doma rádio, televizi ani noviny.
- Nemají mládežnická hnutí.
- Vdané ženy pokrývají zcela své hlavy šátky. Nejsou dovoleny paruky. V některých sektách ženy po sňatku holí všechny vlasy.
- Ženy a dívky nosí po celý rok hrubé černé punčochy.
- Rukávy ženských oděvů sahají až k dlaním rukou.
- Muži nikdy nestříhají (neupravují) svou bradu (vousy), považují je za symbol své posvěcenosti.
- Páry se před svatbou setkají jen jednou, a to v kruhu rodiny.
- Sňatek ve velmi raném věku: chlapci v osmnácti a dívky v sedmnácti letech.

Podle článku rabína Michaela Dushinského „Přehled židovských ortodoxních skupin v Izraeli (1999 - 2000)“, *Teologická revue*, 1-2/2000, sestavil Z. V.

Judaistický důraz na tradici znamená stále rozvíjení starých literárních podnětů

LITERÁRNÍ PRAMENY JUDAISMU

Tomáš Novotný

Judaismus jako velice složitý a propracovaný systém se ve svém učení a praxi odvolává na několik základních spisů, jejichž výklad a aplikace patří neodlučitelně ke každodennímu životu jeho vyznavačů. Prvním a nejdůležitějším pramenem židovského náboženství je Bible.

Tanach (Bible)

Bible je nejen nejdůležitějším, ale dobou svého vzniku i nejstarším literárním pramenem a dokladem judaismu. Skládá se z 39 spisů různého stáří a původu. Z velké části vznikaly původně jako postupné zapisování náboženských látek ústně tradovaných v prostředí židovského národa. Časově tento proces tradování a pozdějšího zapisování pokrývá dobu mnoha staletí, snad už od druhého tisíciletí př. n. l. do třetího až druhého století př. n. l. V absolutní většině jsou biblické spisy psány hebrejsky, pouze malé části (Daniel a částečně Ezdráš) jsou psány aramejsky.

V židovském prostředí se pro Bibli vžilo označení Tanach, což je vlastně zkratka (akronym) názvu tří částí, na něž se hebrejská Bible dělí. Jsou to **Tóra** (Zákon), **Neviim** (Proroci) a **CHtuvim** (a spisy). Za nejdůležitější z nich se tradičně považuje Tóra, tedy pět knih Mojžíšových, nazývaných také Pentateuch. Zároveň si je však potřeba uvědomit, že označení Tóra se někdy používá pro celou hebrejskou Bibli, nebo dokonce pro celé učení judaismu.

Třicet devět knih Tanachu je totožných - i když v jiném pořadí - s 39 knihami tzv. Starého zákona křesťanské Bible (nepočítáme-li tzv. deuterokanonické spisy, jež některé církve do Starého zákona zahrnují). Křesťanské označení Starý zákon pro Tanach vzniklo na základě skutečnosti, že v křesťanství navazuje na těchto 39 spisů ještě 27 spisů tzv. Nového zákona, napsaného po době působení Ježíše Krista. Tanach je tedy i podstatnou částí svaté knihy křesťanstva a do jisté míry tvoří i základ islámského Koránu.

Tradičně je Tóra jako základ Tanachu rozdělena na 54 částí, tak aby ji bylo možné přečíst o sobotách za jediný rok. Tento cyklus vždy začíná a končí o svátku Simchat Tóra (radost z Tóry), kdy se připomíná, jak Mojžíš dostal Tóru od Hospodina na

hoře Sinaj. Tóra, jako nejposvátnější část Tanachu se dodnes čte v synagógách z tradičních svitků. Při předčítání je liturgicky zpívána podle starých tradic.

Mišna

Na Tanach navazuje myšlenkově i časově Mišna. Jedná se o zapsání rabínské ústní tradice, jež vysvětluje a rozvíjí učení Tanachu. Své počátky má až někde tam, kde se uzavírala tradice biblická, tedy po tzv. babylonském zajetí v 6. st. př. n. l. Hlavní dobou vzniku je však 1. st. př. n. l. až 2. st. n. l. Nejstarším shromažďovatelem těchto materiálů byl slavný Hillel v 1. st. př. n. l.

Od něj také pochází tradiční dělení Mišny na šest oddílů. První z nich se nazývá *Zerám* (Semena) a pojednává o rolnictví, o zemědělských zákonech, ale i o právech chudých. Úvodní traktát tohoto oddílu zvaný *Beráchót* (Požehnání) pojednává o úctě k Bohu a je zároveň úvodem k celé Mišně. Druhý díl Mišny se nazývá *Moed* (Svátek) a zabývá se slavnostmi a zákony týkajícími

se svátků, sobot atd. Třetí díl se zabývá manželstvím, rozvody, vztahy muže a ženy a nazývá se *Nášim* (Ženy). Čtvrtý díl *Nezikin* (Škody) rozebírá otázky občanského a trestního práva a vztahy mezi lidmi vůbec. Obsahuje traktát *Avót* (Otcové), jenž je vůbec nejpůvodnější částí Mišny a jenž se často tiskne samostatně nebo se stává součástí modlitebních knih. Pátý díl, *Kodášim* (Svaté věci) se zabývá chrámovou službou, obětní praxí, ale také např. pravidly porážení zvířat. Poslední, šestý díl se nazývá *Tehárót* (Očišťování) a pojednává otázky rituální čistoty lidí a věcí.

Zvláště po zničení druhého chrámu v r. 70. n. l. se stalo písemné uchování rabínské tradice životně důležitým, a proto na začátku 2. st. pokračoval v zapisování intenzivně rabbi Akiba se svým žákem rabbi Meírem. Definitivní podobu pak Mišně dal kolem roku 200 Rabi Jehuda ha-Nasi. Ten uzavírá řadu učenců z období Mišny, zvaných *tanaím*, kteří formovali základy judaismu.

Úcta k Písmu je patrná v každém v každé oblasti judaismu.

Foto: Vojtěch J. Vlk.

Tóra.

Foto: archiv.

Materiály z tohoto období, které se nedostaly do Mišny, jsou shromážděny v tzv. Barajtė a Toseftė.

Talmud

V následném období po uzavření Mišny se

židovští učenci nad ní zamýšleli, komentovali ji a rozvíjeli ji. Tímto způsobem vznikla v letech 200 - 500 n. l. tzv. *Gemara* (Dokončení), která je vlastně komentářem k Mišně.

Mišna a Gemara se pak dohromady nazývají Talmud (tzn. Učení). Gemara je narozdíl od Mišny, která je psána hebrejsky, sepsána v aramejštině a zachovala se nám ve dvojí podobě: jednak ve starší, stručnější a méně srozumitelné palestinské verzi a pak v pozdější a daleko obsažnější verzi babylonské. V důsledku toho existuje na jedné straně tzv. Palestinský (neboli Jeruzalémský) Talmud a asi třikrát obsažnější Talmud babylonský. Ten je o tolik populárnější, že když se použije jenom označení Talmud, myslí se právě na tuto babylonskou verzi.

Obsah Talmudu se pak podle žánru dělí na oddíly právního charakteru (halachu) a na agadu, jež je spíše vyprávěcího charakteru. Autoři Talmudu se nazývají *amoraim*. První úplný Talmud vytiskl v letech 1520 - 1523 křesťanský vydavatel Daniel Bomberg. Jeho uspořádání, řazení a číslování se zachovává dodnes.

Další spisy

Vedle těchto hlavních pramenů čerpá judaismus i z nekonečné řady více či méně au-

toritativních spisů. Především to jsou mnohé komentáře k Bibli i Talmudu. V nich vynikl nejslavnější židovský středověký vykladač Rabi Šelomo ben Jicchak, zvaný Raši (1040 - 1105).

Výkladem biblických textů se zabývají také tzv. *Midraše*. Jsou to vlastně také komentáře k Bibli, jež však podávají (často i vyprávěcí formou) rabínskou tradici od 1. až do 14. století. Sebrány jsou především v tzv. *Midraš Raba* (Velkém midraši) k jednotlivým biblickým knihám.

Rituální nařízení a zákony pro každodenní život jsou čerpány ze základního spisu rabiho Josefa Karo (1488-1575) nazvaného *Šulchan aruch* (Prostřený stůl). Ve své obsaženosti je zcela vyčerpávající prezentací tzv. halachy (od hebr. halacha - chodit), tedy pokynů ke správnému jednání.

Židovští mystikové se vždy obraceli k „Bibli kabalistů“, *Séfer HaZóhar* (Kniha záře). Ta je připisována rabimu Šimonovi bar Jochajovi (2. st. n. l.) a ve své současné rozšířené podobě, tak jak byla vydána ve 13. st. rabim Moše de Leon, je pod zkráceným názvem *Zóhar* uváděna jako zdroj nejrozumnějších tajných učeních.

Judaismus s jeho důrazem na tradici však nelze omezit v jeho zdrojích na několik normativních spisů, ale vždy bude čerpat z velké škály často i vnitřně polemických a vnějšně různorodých literárních pramenů.

Třináct článků vyznání víry

Většina judaistických skupin se hlásí k třinácti článkům vyznání víry tak, jak je ve 12. století zformuloval slavný židovský filozof a teolog Maimonides, zvaný Rambam. V této podobě byly také zahrnuty do Siduru, sbírky každodenních modliteb. Smutně neznámým se stal článek dvanáctý, od holocaustu spojovaný se zpěvem těch, kdo odcházeli na smrt do plynových komor.

1. **Věřím** celým srdcem, že Stvořitel - pochváleno buď Jeho jméno - stvořil a řídí všechno a že On sám je ten, kdo činil a činí a bude činit všechno.
2. **Věřím** celým srdcem, že Stvořitel - pochváleno buď Jeho jméno - je jediný a v Jeho jedinečnosti se mu nikdo nevyrovná a On sám, náš Bůh, byl, je a bude.
3. **Věřím** celým srdcem, že Stvořitel - pochváleno buď Jeho jméno - nemá tělo a tělesné smysly ho nemohou pochopit a nelze ho nijak zpodobnit.
4. **Věřím** celým srdcem, že Stvořitel - pochváleno buď Jeho jméno - je prvním i posledním.
5. **Věřím** celým srdcem, že Stvořitel - pochváleno buď Jeho jméno - je tím jediným, ke komu se náleží modlit, a není nikdo kromě něho, ke komu by se náleželo modlit.
6. **Věřím** celým srdcem, že všechna slova proroků jsou pravdivá.
7. **Věřím** celým srdcem, že proroctví našeho učitele Mojžíše - pokoj jemu - je pravdivé a že byl otcem proroků, kteří byli před ním, i těch, kteří přišli po něm.
8. **Věřím** celým srdcem, že ta Tóra, která se nyní nachází v našich rukou, je totožná s tou, jež byla dána našemu učitelu Mojžíšovi - pokoj jemu.
9. **Věřím** celým srdcem, že tato Tóra nebude nikdy změněna a nikdy neprijde jiná Tóra od Stvořitele - pochváleno buď Jeho jméno.
10. **Věřím** celým srdcem, že Stvořitel - pochváleno buď Jeho jméno - zná všechny skutky a všechny myšlenky lidí tak, jak je psáno: „Ten, jenž stvořil srdce všech, rozumí všem skutkům jejich.“ (Ž 33,15)
11. **Věřím** celým srdcem, že Stvořitel - pochváleno buď Jeho jméno - odplácí dobrem těm, kdo zachovávají Jeho přikázání, a trestá ty, kdo Jeho přikázání porušují.
12. **Věřím** celým srdcem, že Mesiáš přijde, a přestože se svým příchodem otálí, budu ho čekat každý den.
13. **Věřím** celým srdcem, že přijde zmrtvýchvstání v době, kterou určí Stvořitel - pochváleno buď Jeho jméno, - a On bude oslavován stále a na věčné časy.

Z hebrejštiny přeložil Tomáš Novotný

Judaismus je po celou dobu své existence diferencován

SMĚRY V JUDAISMU

Ivan O. Štampach

Jedna společná izraelská tradice existovala v dosavadních dějinách vždy v rozrůzněném společenství. Kratší období politické a náboženské centralizace jsou od starověku střídána epochami plurality.

Již na prahu historie tušíme rozdíly mezi náboženskou tradicí kolem svatých jednotlivých kmenů. Ústně předávané a pak postupně zapisované texty, z nichž byla sestavena Tóra a další části Bible, můžeme sice jen hypoteticky rekonstruovat, ale jejich různost je i při dnešní četbě biblického textu zřejmá. Rozdíly mezi palestinským judaismem a Židy žijícími v rozptýlení (nejvýznamnějšími centry byla Alexandrie a Řím) se projeví také v různém pojetí biblického kánonu.

V Ježíšově době se uplatňovaly dva hlavní proudy. Saduceové pečovali o kult v jeruzalémském chrámu a za závaznou pokládali pouze Tóru. Ve všem ostatním byli politicky a kulturně otevření i cizím vlivům. Farizeové považovali za závazné i další texty. Dbali na interpretace učitelů Zákona a snažili se dodržovat i sebemenší detaily takto vzniklých předpisů. Stranou těchto směrů se drželi essenští, zvláštní uzavřená komunita připomínající pozdější křesťanské kláštery.

Aškenázští a sefardští

Dodnes se zachovalo staré rozlišení spíše kulturního a etnického rázu, ale zasahující také do náboženského života. Šlo o dvě větve Židů žijících v diaspoře (v rozptýlení) v Evropě. *Aškenazim* žili původně v německé jazykové oblasti, ale usídlili se i dále na Východě. Tradičně užívali jazyka jidiš. *Sefardim*, původně španělští a portugalské Židé, vytvořili jazyk ladino. Byli více rozšířeni na jihu a západě Evropy.

Obě tyto skupiny mají dnes své nejvyšší autority v Jeruzalémě. Aškenázští Židé Nejvyšší rabinát a sefardští Nejvyššího na Sionu. K tomu je ale třeba říci, že jde o autority spíše učitelské než o přímé vedení. Učení se týká morálních, rituálních a právních otázek. Žádná závazná věrouka není definována. Obce a jejich sdružení v jednotlivých zemích mají značnou autonomii.

Sionisté a asimilanti

V 19. století se Židé rozptýlení po různých především evropských zemích rozešli v mínění ohledně návratu do Palestiny. Spíše levicově a liberálně orientovaní, nábožensky tehdy ne příliš horliví z nich vytvořili *sionistické* hnutí, v něčem podobné tehdejšímu nacionalismům. Tradičněji orientovaní stoupeni judaismu se klonili spíše k tomu, že pro návrat do země Izraelské není rozhodující politika a diplomacie. Je to spíše v Božích rukou a souvisí to s očekávaným příchodem Mesiáše. Ještě další část obyvatelstva židovského původu se zcela asimilovala a víceméně ztratila povědomí o svých národních a náboženských kořenech. Židé, přizpůsobení většinovému obyvatelstvu, bývali označováni jako *asimilanti*.

Ortodoxní, konzervativní, reformovaní a liberální

Dnes se rozlišují čtyři hlavní směry podle toho, jak závazné se jim jeví pokyny Tóry (Božího zákona zapsaného v prvních pěti knihách Bible připisovaných Mojžíšovi). Její základní pokyny rozvíjí a komentuje Talmud a dále je propracovávají rabínské autority. Jde o systematické, přehledné vyjádření a o aplikaci starobylých pokynů na různé další doby a různá prostředí, v nichž Židé žijí.

Všechny příkazy a zákazy (např. ohledně čistých a nečistých pokrmů, způsoby slavení soboty a ostatních svátků) dodržují *ortodoxní* Židé. Jejich komunity jsou spíše uzavřené. Příslušníci tohoto směru se někdy poznají i podle vnějších znaků. Muži obvykle mají ob-

vykle plnovousy, nosí na veřejnosti černý oděv a klobouk. V detailech se ovšem pochopitelně liší.

Konzervativnímu směru jde o to dodržet vše, co je v daném prostředí únosné. Snaží se zbytečně neoddělovat a neodlišovat. *Reformovaní* Židé jdou v přizpůsobování dále. Odůvodňují to tím, že důležitá je podstata Tóry. K ní patří především morální pravidla. Rituální předpisy jsou méně důležité. Nemají zatěžovat, nýbrž pomáhat.

Nejdále tímto směrem jde *liberální* směr v současném americkém a evropském judaismu. Chce pěstovat judaismus přijatelný pro současného člověka plně zapojeného do života okolní společnosti.

I když se to zdá být samozřejmé, je nutno říci, že všechny tyto směry zahrnují lidi nábožensky orientované. Mluví se o nich obvykle jako o zbožných Židech. Přitom ale značná část občanů Izraele nebo lidí, kteří se k židovství hlásí v jiných zemích, jsou bez jakéhokoli náboženského vyznání. Účast na rodinných obřadech, na bohoslužbě v synagóze (zejména o významných svátcích) je jedna věc, skutečný osobní náboženský život zase něčím jiným. Dodržování určitých zvyků může být víceméně nezávisle na směru chápáno jako věrnost rodin-

Tóra, nesená při obřadu bar-micva.

Foto: Vojtěch J. Vlček.

né a národní tradici. Lze si tedy představit účastníky, dejme tomu, konzervativně laděných rituálů, kteří v soukromí výslovně odmítají i něco tak základního, jako je víra v Boha.

Srovnání příliš nepomáhá

Analogie s křesťanskými směry selhává. V křesťanství je např. působení žen v duchovní službě pokládáno za projev liberalismu. V judaismu sice se službou rabínek začali také liberálové, ale dnes už není ničím tak vzácným potkat ženu v rabínské službě i v konzervativnějších směrech.

Dalším kritériem, podle něžž se rozlišují proudy v křesťanství, je vztah k jiným náboženstvím. Ortodoxně, konzervativně a fundamentalisticky ladění křesťané se k tomuto širšímu ekumenismu stavějí kriticky až odmítavě. Mezi Židy je to jinak. Někteří jsou sice k dialogu s křesťany a muslimy vzhledem ke špatným historickým zkušenostem zdrženliví, ale mezináboženských aktivit se zúčastňují zástupci různých směrů, včetně ortodoxních. Ani relativně přísnější směry nepovažují předpisy platné pro Židy za závazné pro ostatní. Dodržují-li lidé z různých národů určitá základní pravidla, mohou dospět k požehnání budoucího věku i ve svých odlišných náboženstvích.

Čtyři základní směry poskytují pozorovateli zvenčí určitou základní orientaci. Každý ze směrů má ale odstíny. Tak například ortodoxní Židé tvoří různé samostatné skupiny. Některé z nich mají své synagógy, vlastní ješivy (rabínské školy) a samostatné linie rabínů. Jiné mají těsnější vazby na vrcholné rabínské instance. Liší se v detailech předpisů (např. ohledně odívání). Závažnější jsou otázky vztahu ke Státu Izrael a pokud jde o jeho občany, také například k vojenské službě. Někteří reformovaní a liberální Židé zase zjistili, že je jejich pojetí

vnitřně neživí tak, jak bylo očekáváno. Proto se v něčem výběrově vrátili ke starším a dosud zdánlivě překonaným tradicím. Tak vznikl *rekonstruktivistický* směr.

Kabalisté a chasidé

Trochu stranou hlavních čtyř směrů a jejich dílčích skupin žijí *kabalisté*. Ti však dnes netvoří hromadné hnutí. Jsou to spíše jednotlivci, pro něž je talmudický judaismus - řekněme - přípravou. Ve zralém věku na něj naváže hlubší studium pramenů. Texty se pak vykládají spíše alegoricky a jádrem duchovního života už není dodržování příkazů a zákazů, nýbrž duchovní cesta po stupních vzhůru, symbolizovaná tradičním diagramem s obvyklými deseti zastaveními a liniemi, jež je spojují. Říká se mu kabalistický strom (viz 3. stranu obálky).

Velký význam mělo a jistý význam dodnes má *chasidské* hnutí. Po genocidě Židů na Ukrajině, v Polsku, na Podkarpatské Rusi, v Maďarsku a na Slovensku, kde bylo doma, se dnes uplatňuje spíše v USA a Izraeli. Začalo jako populární mystika, jako radostné náboženství chudých a prostých lidí, s hlubokou moudrostí známou z příběhů o jejich duchovních mistrech. Dnes si klade za cíl vzdělávání Židů v jejich náboženství, charitu a snad mu lze připsat i určitou politickou orientaci.

Různost i u nás

Judaismus v Čechách reprezentovaný dlouho jen Federací židovských obcí byl celá desetiletí oficiálně konzervativní. Dnes ale v pražské náboženské obci panují v jedné z užívaných synagóg zvyklosti bližší ortodoxnímu a ve druhé reformnímu směru.

Vrchní rabín sefardských Židů v Jeruzalémě.
Foto: Vojtěch Jiří Vlk.

Pražský a zemský rabín Karol Sidon je sám blíže k ortodoxii. Cizinci židovského vyznání v Praze, nespokojení s pojetím Federace a její pražské obce, vytvořili vlastní seskupení pod názvem Bejt Praha (Dům Praha).

Záhy se také seskupila část pražských Židů spíše liberálního a poněkud rekonstruktivistického zaměření v obec, která si postupně našla i místo pro trvalé oficiální bohoslužby. S touto obcí s názvem Bejt Simcha (Dům radosti) jsou do jisté míry spřízněny postupně vznikající nové židovské obce po českých zemích sdružené v Židovské liberální unii. Existují paralelně k obcím sdruženými ve Federaci. Vzájemný vztah

těchto dvou útvarů se řeší. Některé aktivity Unie probíhají v pražském Židovském liberálním klubu.

Své nezávislé zastoupení včetně rabína má v Praze intelektuální chasidské hnutí Chabad.

V České republice vycházejí dva židovské náboženské měsíčníky, konzervativnější *Roš Chodeš* (Hlava měsíce) a liberální *Hatikva* (Naděje).

שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד ואהבת את יהוה
אלהיך בכל-לבבך ובכל-נפשך ובכל-מאדך והיו הדברים האלה
אשר אנכי מצוך היום על-לבבך ושננתם לבניך ודברתם בם בשבתך
בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך וקשרתם לאות על-ידך והיו
לטטפת בין עיניך וכתבתם על-מזוזות ביתך ובשערך

Slyš Jisraeli! Hospodin, Bůh náš, Hospodin jeden jest. Milovati budeš Hospodina, Boha svého, celým srdcem svým a celou duší svou a celou silou svou, a budou slova tato, která já přikazuji tobě dnes, na srdci tvém. A vštípiš je dětem svým a budeš mluvit o nich, sedě v domě svém a kráčeje po cestě a léhaje a vstávaje. A uvážeš je jako znamení na ruku svou a budou čelním páskem mezi očima tvýma; a napíšeš je na veřeje domu svého a za brány své.

Deuteronomium 6, 4 - 9, Pět knih Mojžíšových, přeložil rabín G. Sicher

Chasidismus - aškenázská cesta k Bohu

VESELÍ, CHUDÍ A ZBOŽNÍ

David Václavík

Jednoho dne se Ba'al Šem procházel v doprovodu žáků daleko ode všech obydlí. „Mám žízeň,“ vykřikl jeden z mladíků, „hořím, umírám žízni.“ Kolem ani stopa po vodě. Jako by byli na poušti. „Uklidni se,“ řekl Ba'al Šem. „Když Bůh stvořil svět, předvídal tvoji žízeň stejně jako lék na ni.“ Zanedlouho potkali sedláka se dvěma vědry vody na ramenou. „Můj pán se zbláznil,“ huboval sedlák. „Dnes ráno mne sem poslal s dvěma vědry vody, jen tak, pro nic za nic.“ - „Tak vidíš,“ řekl mistr žíznivému žáku. „Když Bůh tvořil svět, předvídal i šílenství toho pána.“

(Elie Wiesel: Svět chasidů)

Na následujících řádcích se zřejmě dopustím něčeho, čeho bych se jako religionista dopustit neměl. Na chvíli zapomenu na vědecký žargon plný odborných výrazů, komparací a dalekosáhlých závěrů a pokusím se přiblížit těžko uchopitelný svět židovského chasidismu způsobem, který snad alespoň trochu odpovídá chasidské mentalitě - vyprávěním a příklady. Možná tím připravím případné čtenáře o důležitá fakta. Na druhou stranu obraz chasidismu bude plastičtější, lidštější a veselejší (alespoň doufám). Případné zájemce o „vědecký“ výklad tohoto hnutí odkazují na odborné publikace z pera skutečných znalců judaismu jakými byli např. Gershom Scholem¹ či Martin Buber².

S hnutím označovaným jako hnutí chasidů³ se v židovských dějinách můžeme setkat několikrát. Jako chasidé, zbožní, se např. označovali odpůrci helénizace judaismu, kteří stáli v čele tzv. makabejského povstání (165 př. n. l.). Stejně označení nese také významné pietistické hnutí, které se objevilo v aškenázské oblasti na začátku 13. století. Jeho členové - chasidim Aškenaz - varovali před jednostranným zdůrazňováním učenosti, proti které vyzdvihovali především prožitek, vřelost a usebranou modlitbu. Nejvýznamnějším představitelem tohoto hnutí, který je s velkou pravděpodobností také autorem nejdůležitějšího díla hnutí chasidů Aškenaz, spisu „*Sefer chasidim*“ (Kniha zbožných), byl řezenský rabín Jehuda ben Šemuel He-Chasid (+ 1270).

Většinou se ale pod pojmem chasidismus myslí hnutí, které vzniklo polovině 18. století v oblasti Podolí a Volyně. Jeho za-

kladatelem byl pololegendární židovský divotvorce Jisrael ben Elizer (1710 - 1760), přezdívaný Ba'al Šem Tov (Pán dobrého jména). Toto hnutí, které v mnohém navazuje na luriánskou kabalou⁴, v sobě ztělesňuje jistá specifika osudu aškenázských Židů - neustálé napětí mezi pocitem vydeděnosti a nadějí z budoucího vykoupění, niternost a snahu po prožitku. Jeho hlavní intence je proto zaměřena na emocionální stránku náboženského života a odmítá formalismy. Důležitý je prožitek a detail:

Ba'al Šem se ptal svých žáků: „Víte, co je to chasidismus? Znáte příběh o kováři, který se chtěl osamostatnit? Koupil si kovadlinu, kladivo a měch a dal se do práce. Marně. Nic se nedělo.

Tehdy mu řekl starý kovár, kterého poprosil o radu: „Máš všechno, co potřebuješ, jen jiskru nemáš.”

A to je chasidismus. Jiskra.“

Vzhledem k tomu nepřikládají chasidé takový důraz tradiční učenosti, kterou do jisté míry i pohrdají, ale spíše opravdovosti náboženského života, který má být prochnut radostí a optimismem. I to je jeden ze základních rysů chasidismu. Chasid nesmí být smutný a zoufalý:

Za svatým rebem Dov Beerem přišli dva žáci a poprosili ho o vysvětlení talmudického příkazu, podle

něhož jsme povinni chválit Boha za všechno zlé zrovna tak zcela srdce, jako jej chválíme za vše dobré. Světec jim řekl: „Jděte do učebny, vyhledejte tam mého žáka Žíšeho a toho se na to zeptejte! Žíše vám to poví nejlépe.“

Žáci tedy šli a vyhledali Žíšeho. Božínku, jaký to byl chudák! Tělo, strašlivě vyhublé hladem a bídou, měl ověšeno hadry. To byly jeho šaty. Celým svým zjevem dokazoval, že jeho život je jen strádání a utrpení. „Jak je možno, abychom chválili Boha za všechno zlé právě tak, jako ho chválíme za vše dobré?“ zeptali se ho žáci. „To vám opravdu neumím vysvětlit,“ řekl chudák Žíše zamýšleně. „Abych vám totiž řekl pravdu, mne dosud nikdy nic zlého nepotkalo.“

K vyjádření tohoto svého postoje používali chasidé slovní hříčku, podle níž je *halicha* (způsob života a mystická extáze) více než *halacha* (Zákonu věrný život tak, jak k němu nabádá tradiční rabínské chápání).

Nedílnou součástí halichy byla pro chasidy modlitba, jejímž hlavním cílem mělo být překonání tělesnosti, povznesení se nad prostor a čas a především navození dokonalé jednoty s Bohem (hebr. *jichud*). Podle chasidského výkladu má totiž modlitba tři vzájemně se doplňující roviny - *devekut* (přiblížení se k Bohu), *kavanu* (záměr) a *hitlahavut* (nadšení). Proto může vést modlitba až k vytržení, které se projevuje výkřiky, tancem a zpěvem.

Podstatu a přitažlivost chasidismu pro aškenázské Židy hezky vystihl současný

Foto: Vojtěch Jiří Vlk.

židovský spisovatel, nositel Nobelovy ceny Elie Wiesel, když napsal (Svět chasidů):

Zopakujme si: co byl chasidismus původně? Jeden člověk, několik lidí, kteří dokázali obnovit v jedinci pocit posvátna a důvěry v jeho vztah k obci. Žid, žijící izolovaně a vyprázdňeně na okraji, slyšel od rabího tato slova: „Tato zkušenost není bez užítku, je začleněna do celku, který si ji uvědomuje; věz, že věčnost lze nalézt v každém okamžiku, že každý stůl se může stát oltářem a každý člověk veleknězem; věz, že k Bohu vede více než jedna cesta, ale ta nejjistější jde skrze veselost a nikoli skrze slzy; věz, že Bůh nemá rád bolest a smutek, tím méně pak bolest a smutek, jež si způsobuješ dobrovolně; Bůh není tak složitý, nežárli na tvé štěstí ani na dobro, které prokazuješ bližnímu, naopak: cesta k Bohu vede skrze člověka. Spící dítě, matka, která je laská, stařec, naslouchající šumění stromů: každému z nich je Bůh nablízku, v každém z nich je Bůh přítomen.“

Již z výše uvedeného je jasné, že ideálem a vzorem chasida nebude učenec. Jeho vzorem je *cadik*, divotvorce, který zná tajemství božského světa. Jeho autorita nebyla proto spojována se znalostmi, ale spíše s osobním charismatem a v pozdějších dobách také s jeho původem. *Cadik* byl skutečně zvláštní postavou, která se v mnohém vymykala tomu, co známe z rabínského judaismu. Jeho hlavní úlohou bylo totiž zprostředkovat obyčejným chasidům kontakt s Božskou sférou, za jejíž součást byli *cadikové* obecně považováni. K nejvýznamnějším *cadikům* patřili Dov Beer (1710 - 1772), přezdíváný Velký Magid z Meziříče; Levi Jicchak z Berdičeva, Šmuel Šmelke z Mikulova a Jákob Jicchak z Lublinu, známý jako Jasnovidec z Lublinu.

I přes svoji značnou popularitu nepřesáhl chasidismus hranice Polska a východních oblastí Rakousko-Uherska. Pomineme-li několikaleté působení *cadika* Šmuela Šmelkeho v Mikulově, pak jeho ohlas v západní části střední Evropy byl dlouhou dobu minimální. Jistou úlohu v tom zřejmě sehrály osvícenské tendence, které se do této části aškenázské diasporu šířily z Německa, ale také velké úsilí rabínských odpůrců chasidismu, tzv. *mitnagim* (doslova „odpůrci“). Mezi jejich čelné představitele, kteří v chasidismu viděli nebezpečí pro jednotu židovských obcí, patřil zejména známý učenec Elijahu Gaon z Vilna (1720 - 1797). Ten vytýkal chasidům hlavně jejich problematický postoj k dodržování kultických příkázání judaismu, dále přehnanou afekti-

vitou a iracionálností a v neposlední řadě také tendence k exkluzivitě, která se projevovala vytvářením zvláštních modlitebních *š h r o m á ž d ě n í* (hebr. *minjan*), používáním prvků sefardské liturgie, a dokonce i jiným způsobem rituálního zpracování potravin. V roce 1772 dal proto ve své obci chasidy do klatby a požádal ostatní obce, aby učinily totéž.

V průběhu 19. století začal ztrácet chasidismus svoji sílu a přitažlivost, což mělo mimo jiné za následek také otupení sporů se zastánci tradiční zbožnosti, a začal se ocitát spíše na okraji náboženského života. Konečnou ránu mu pak zasadil holocaust, díky němuž zmizel chasidismus z oblasti střední Evropy. Dnes existují chasidské obce především ve Spojených státech a Izraeli. Toto faktické oslabování chasidismu však neznamenalo ztrátu vlivu v jiných oblastech. Naopak mnozí Židé, ale i Nežidé, začali znovu objevovat především poetiku a zvláštní druh moudrosti, který chasidismus v sobě obsahuje. Velkou zásluhu na znovuoživení duchovního dědictví chasidismu má zejména židovský filosof Martin Buber (1878 - 1965), u nás pak spisovatel Jiří Mordechaj Langer (1894 - 1943). Vliv chasidského hnutí najdeme ale také například v díle Jana Wericha či Ivana Olbrachta.

Je opravdu těžké podat na několika málo řádcích dostatečně plastický a srozumitelný výklad tak těžko uchopitelného jevu, kterým je aškenázský chasidismus. Nebude proto možná od věci, když se na závěr uchýlíme k malé chasidské lsi a naši snahu podpoříme krátkým příběhem, který snad napraví nepřesnosti a doplní to, co jsme z neznalosti vynechali.

Rabi Bunam vždy říkal žákům, kteří k němu přišli poprvé, historku o Ejciku, synu Jekela z Krakova. Tomu bylo po letech těžké nouze, která však neotrásla jeho důvěrou v Boha, poručeno ve snu, aby hledal poklad v Praze pod mostem, který vede ke královskému hradu. Když se sen

Foto: Vojtěch Jiří Vlk.

opakoval třikrát, sebral se Ejcik a putoval do Prahy. Na mostě stály dnem i noci stráže, takže se neodvážil kopat. Jednoho rána však přece jen přišel k mostu a bloumal kolem až do večera. Konečně se ho velitel, který zpozoroval jeho počínání, přátelsky zeptal, jestli zde něco nehledá nebo jestli na někoho nečeká. Ejcik vyprávěl, jaký sen ho sem z Krakova přivedl. Velitel se smál: „Ty ubožáčku, ty jsi se sem trmácel se svými rozedranými botami jenom kvůli snu! Ach, kdo věří snům! To bych si já musel podle příkazu ze snu sbalit svých pár švestek, putovat až do Krakova a tam, ve světnici jistého Žida, měl by se jmenovat Ejcik, syn Jekelův, pod pecí hledat poklad! Dovedeš si představit, jak bych chodil po všech domech, vždyť tam se jedna polovina Židů jmenuje Ejcik a druhá Jekel!“ A znovu se smál.

Ejcik se jenom uklonil a vrátil se domů. Pod pecí našel poklad a postavil modlitebnu, na kterou nechal napsat: Ejcik, syn Jekelův, chudý a zbožný Žid, který zůstal zbožný, i když už nebyl chudý.

Poznámky

- 1 Scholem, G., *Major Trends in Jewish Mysticism*, New York 1964.
- 2 Buber, M., *Jewish Mysticism and the Legend of Baal Shem*, London 1931.
- 3 Výraz chasidismus je odvozen od hebrejského verba *ch-s-d*, které znamená být milosrdný, zbožný.
- 4 Systém židovské mystiky - kabaly, který vypracoval sefedský myslitel Jicchak ben Šelomo Luria (1534 - 1572). Luriovo učení představuje zvláštní symbiózu židovské mystiky s motivy renesančního novoplatonismu. Jeho hlavním cílem je vystihnout proces spásy, díky němuž budou moci Židé dosáhnout vykoupění a individuální lidské duše dokonalého Božského světa.

Kabala je součástí judaismu, i když stojí mimo jeho hlavní proud

KABALA, MYSTIKA ŽIDŮ

Robert Řehák a Ladislav Puršl

Židovská tradice zapovídá zabírání se kabalou každému, kdo není starší čtyřiceti let a není zakotven ve víře a společenství lidu, z něhož kabala vyrůstá. Přirozená touha člověka po věcech, které ho přesahují, však od nepaměti mnohé vedla a i dnes vede k nespektování tohoto zkušenostmi ověřeného zákazu. S tímto vědomím se chceme v následujícím článku pokusit jen informativně nastínit některé aspekty kabaly.

Výraz kabala

Slovo kabala pochází z hebrejského kořene *kbl*, který znamená tolik co „přijímat“ nebo „obdržet“, a jako podstatné jméno tedy „to (skrže tradici) přijaté“. Postupně se toto slovo stalo pojmem pro velké až neuchopitelné množství židovských mystických myšlenek, tajných učení a spisů.

Kabala jako součást tradice

Mluví-li se v judaismu o Tóře, má potom takto chápaná Tóra dvě složky: učení písemně fixované, tzv. *tóra še-bi-chtav*, a učení ústně tradované, tzv. *tóra še-be-al-pe*. Podle tradice toto ústní učení obdržel (= přijal) Mojžíš vedle písemné Tóry na Sinaji. Kabala je tedy prvotně čistě tradice, předávání, a to předávání toho, co se Bůh rozhodl člověku zjevit. V tomto širším pojetí je tedy kabala ústní tradicí. V užším smyslu se teprve později tento název začal vztahovat také na esoterní (tajné, skryté) mystické

učení, které se sice některými pohledy a důrazy odlišuje od hlavního proudu, nicméně je nedílnou součástí judaismu. Proto je nezbytné, aby zabývání se kabalou předcházelo studium Tóry, midraše a Talmudu.

Dva pohledy na kabalou

Pohled na to, co je to kabala, je možný ze dvou úhlů. Jeden je striktní věda (např. náboženská fenomenologie) a druhý živá (někdy i tzv. „lidová“) tradice lidí, kteří kabalou „žijí“ (dodnes např. v Safedu či Mea-Šárim). Oba pohledy jsou velmi složité a ani jimi není možné postihnout všechny rozměry kabaly. Shodují se však v tom, že její postatou je především vztah k Bohu. To se děje na základě přesvědčení, že takovýto vztah je možný a z Boží strany žádoucí. Člověk tu hraje nezastupitelnou roli mezi věcmi vyššího duchovního světa a věcmi pozemskými. Svět, v němž žije, je odrazem vyšších (duchovních) světů, do nichž může nějak vstupovat.

Co kabala není

Kabala každopádně není žádné ďábelské učení ani prostředek, jak se dovolávat temných sil, kabala není forma pokleslé magie, ačkoliv v ní magické prvky nalezneme a ačkoliv ji mágové (např. E. Levi a G. Encausse) pro své účely používali, nelze ale v žádném případě říci, že by magie byla podstatou kabaly! Magie hlavně využívala symboliku číselný význam liter hebrejského jazyka (takto např. kaba-

lu se slovní a číselnou magií ztotožnil už křesťanský středověký kabalista Agrippa z Nettesheimu). Kabala nemá ani žádnou semantickou spojitost s německým slovem „die Kabale“, jež znamená „pikle“ či „úklady“ ani s obdobným anglickým „cabal“.

Vznik a utváření kabaly

1. *Maasé Merkavá, Maasé Beréšit*

Jak bylo již naznačeno, tradice nachází počátky kabaly již u Mojžíše. Badatelé však její vznik datují do prvního stol. n. l., kdy v Palestině docházelo ke spojování židovské tradice s gnózí v prostředí vlivu synkretického helénismu.

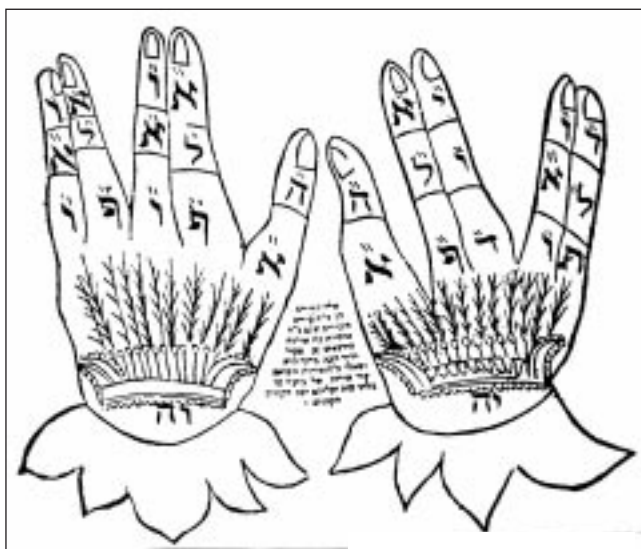
Za nejranější formy kabaly se ve vědeckých kruzích považují *maasé beréšit* a *maasé merkavá*, které vycházejí z mystických výkladů prvních kapitol biblických knih Genesis (1,1: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi...“) a Ezechiel (1,1.4.5): „*Třicátého roku ve čtvrtém měsíci, pátého dne toho měsíce, když jsem byl mezi přesídlenici u průplavu Kebaru, otevřela se nebesa a měl jsem různá vidění od Boha... Viděl jsem, jak se přihnál bouřlivý vítr od severu, veliké mračno a šlehající oheň; okolo něho byla zář a uprostřed ohně jakýsi třpyt oslnivého vzácného kovu. Uprostřed něho bylo cosi podobného čtyřem bytostem, které se vzhledem podobaly člověku...“*

Kontemplací a duchovními cvičeními se adepti (*jordé merkavá*) připravovali na tzv. sestup do onoho „vozu“ *merkavá* z Ezechielova prorocství, kde mystik vzestupně putoval svou duší a procházel sedmi síněmi (příbytky) zvanými *hejchalót* vysoko k Božímu trůnu. Tyto příbytky jsou stráženy anděly. K tomu, aby se mystik dostal dál (výše) bylo zapotřebí znát odpovídající „klíče“ (hesla).

2. *Séfer Jecira*

Někdy mezi 2. - 6. st. n. l. vznikl malý spis co do velikosti, ale nesmírně velký co do významu, jménem *Séfer Jecira* - „Kniha utváření“. Tato kniha a její pojmy se staly základním kamenem, na němž byly vystavěny pozdější kabalistické systémy, protože podává mystické vysvětlení vzniku a složení světa. Bůh prý stvořil svět pomocí tzv. 32 stezek moudrosti.

Těchto 32 stezek moudrosti je tvořeno 10 sefirami (sférami, čísly), jež jsou považovány za Boží aspekty (ty jsou základem všeho existujícího), a 22 písmen základu, které odpovídají 22 písmenům hebrejské abecedy. Bůh stvořil svět právě kombinací těchto čísel a písmen.

Ruce v poloze žehnutí opticky znázorňující písmeno 'šin' jako zkratku Božího jména Šaddaj - „Všemocný“. (S. Horowitz, 1712)

Séfer Jecira

בשלישים ושנים נתיבות פליאות חכמה חקק
יה יהוה צבאות אלהי ישראל אלהים חיים
אל שדי... וקדוש שמו ברא את עולמו בשלשה
ספרים בספר וספר וספור...

„V třicíti a dvou stezkách obdivuhodné moudrosti značil Hospodin, Hospodin zástupů, Bůh Jisráele, Bůh živý, Bůh všemohoucí... A svaté jméno Jeho stvořeno a utajeno v třech číselných soustavách, v čísle, počtáři a počítaném...“
Séfer Jecira, L. Moučka, Praha 1993

stvoření, je popsáno v Gn 9,6: 'neboť člověka Bůh učinil, aby byl obrazem Božím'. Číselná hodnota jména Abraham je 248, což je počet částí lidského těla...²

4. Zóhar

Třinácté století je pro Španělsko dobou duchovního rozkvětu. Proto není divu,

nici mystických komentářů a výkladů biblických textů.

Vznik kabalistických škol

Důležitým mezníkem pro dlaší vývoj židovského mystického učení byl rok 1492, kdy došlo k vyhnání Židů ze Španělska. Po této tragické události mnoho emigrantů v celém světě začalo nacházet jistotu a útěchu právě v kabale, a tak došlo k jejímu nebývalému rozkvětu. Nejdůležitějším byl vznik kabalistických center od 16. stol., jakým byl např. Safed (Izrael). Tam působili učitelé Moše Cordovero (1522-1570) a Izák Luria (1534-1572), kteří rozvinuli velmi složitý systém sefirót. Ty bývají nejčastěji znázorňovány v kabalistickém stromu života (ilan)⁴, kde důležitou roli hrají vyváženost a harmonie. Tímto konceptem bývá interpretována podstata Božího charakteru, život sám i biblické texty. Je však natolik složitý, že je nutné se varovat zkratkovitých výkladů.

V luriánské kabale nalezneme i zásadní kosmologické a kosmogonické otázky, jako je např. představa vesmírné katastrofy nazvané „rozbití nádob“ (švirat kelim), nebo představa o stvoření světa „stažením“ (cimcum) - volně interpretováno: *Jestliže věříme, že Bůh je všudypřítomný, jak potom bylo na počátku možné stvořit svět, když Bůh byl všude? Odpověď: Bůh musel nejdříve vytvořit prostor sám v sobě, ve kterém by mohl být svět. To učinil tak, že se sám v sebe stáhl a v tomto prostoru stvořil svět.* Člověk je zde partner Boží podílející se na nápravě celého světa (tikun).

3. Séfer Ha-Bahir

Spojení východních židovských (z Babylónie nebo Sýrie) a gnostických myšlenek představuje další důležitá kniha Séfer Ha-Bahir - „Kniha jasu“. G. Scholem¹ ji datuje do období mezi roky 1150–1200. Důležitou roli i zde hraje číselná hodnota hebr. písmen: „...Proč přidal Bůh do Abrahamova jména písmeno 'hej' a ne jiné písmeno? Z důvodu, že všechny části lidského těla mají být hodny života ve světě, který má přijít a jenž je přirovnáván k moři. Můžeme to vyjádřit až do té míry, že stvoření bylo dovršeno v Abrahamovi. Co se týče tohoto

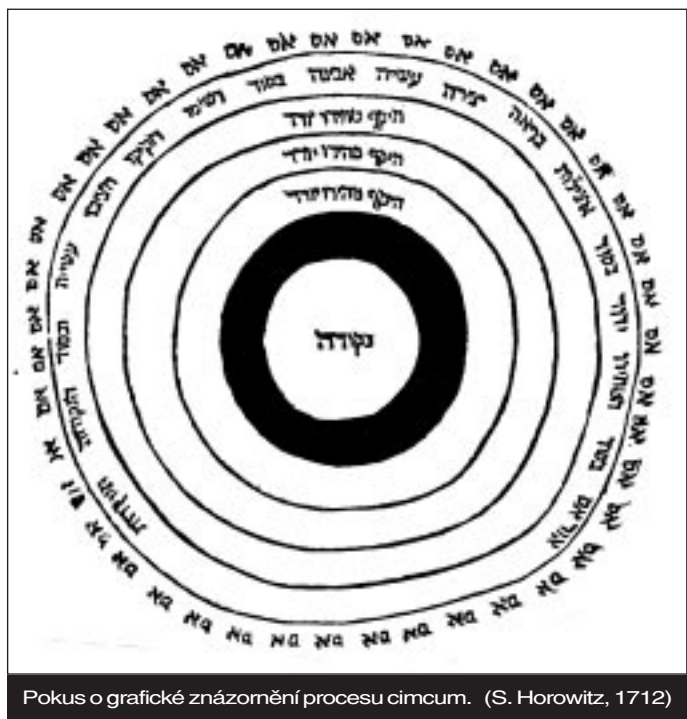
že se zde vyskytovaly nejrůznější proudy židovského mysticismu až po extatický, jaký představoval Abraham Abulafia (1240 - po 1292) - mystik, vizionář s mesiánskými aspiracemi. Ten vypracoval tzv. písmenkovou kabalou (permutace písmen), jejíž hlavní těžiště spočívalo ve vyslovování Božího jména (tetragramu) v různých kombinacích.

Nejrosáhlejším kabalistickým dílem je však bezpochyby „Kniha Záře“ - Séfer Ha-Zóhar (zkráceně označovaná Zóhar). Jedná se o celou knihovnu více než dvaceti knih³, jejichž autorem je dle tradice rabbi Šimeon bar Jochaj ze 2. st. n. l.

Ačkoliv se Zóhar sám na tohoto učence odkazuje, jeho skutečným autorem je pravděpodobně Abulafiův současník a krajan Moše de Leon, ježmu se podařilo vytvořit největší stud-

Zóhar (komentář jednoho verše)

„A HOSPODIN ŠEL PŘED NIMI VE DNE“ (Ex 13,21) rabbi Josi začal vykládat veršem: „PRO PŘEDNÍHO ZPĚVÁKA. PODLE 'LANĚ ZA RANNÍCH ČERVÁNKŮ'. ŽALMDAVIDŮV“ (Ž 22,1). „Veliká“, řekl, „je láska, kterou Svatý Jediný, požehnaný buď On, miluje Tóru, ve které jsou požehnání všichni ti, kteří se jí oddávají pro ni samu. Ten, kdo ji studuje pečlivě, nalezne přízeň ve vyšších i v nižších sférách a jeho slovíům bude Svatý Jediný naslouchat a nikdy ho neopustí ve světě tomto i ve světě, který má přijít. Tóra musí být studována dnem i nocí, jak to řekl Mojžíš Jozuovi: „KNIHA TOHOTO ZÁKONA AŽ SE NEVZDÁLÍ OD TVÝCH ÚST. ROZJÍMEJ NAD NÍM VE DNE I NOCI...“ (Joz 1,8), a jak je také řečeno: „...MOJI SMLOUVU SE DNEM A MOJI SMLOUVU S NOCÍ...“ (Jr 33,20). Noc musí být přidána ke dni proto, aby Svaté Jméno bylo v plnosti a harmonii. A jako není den kompletní bez noci, tak také studium Tóry není kompletní, dokud není podnikáno v noci jakož i ve dne. Slovo „noc“ se všeobecně vztahuje i na večerní hodiny před půlnocí, ale skutečná noc začíná teprve úderem půlnoci, protože v tom momentu Svatý Jediný, požehnaný buď On, vstupuje do zahrady Eden, aby se radoval ze společenství se spravedlivými. Z tohoto důvodu se náleží zbožnému vstát v tuto dobu, aby Svatý Jediný a všichni spravedliví v zahradě naslouchali jeho hlasu, jak je psáno: „TY, KTERÁ PRODLÉVÁŠ V ZAHRADÁCH, KDE DRUHOVÉ SLEDUJÍ HLASTVŮJ...“ (Pis 8,13), a tím to obracíme ke společenství Izraele, které velebí Svatého Jediného studiem Tóry. Šťasten, kdo se k tomu připojí! Když svítá, a společenství Izraele se stále raduje ve svém pánu, On rozšiřuje vládu Jeho milosti nad ním a nad každým jedním, kdo se připojuje k jeho radosti a spojení s Ním. To je z toho důvodu, že společenství Izraele je známo jako „LANĚ ZA RANNÍCH ČERVÁNKŮ“.“
Zóhar, Parašat Be-Šalach

Pokus o grafické znázornění procesu cimcum. (S. Horowitz, 1712)

Východoevropský chasidismus

Roztroušené prvky kabaly dále nalézáme ve východoevropském chasidismu v 17. - 18. st. Oproti předchozím chasidským hnutím navazuje východoevropský chasidismus na kabalu luriánskou, ačkoli nepřijímá za své mesiášský prvek jejího učení. Podstatou chasidismu je zbožnost, jeho ustředními postavami jsou tzv. „spravedliví“ (*cadikim*) a šířeji „zbožní“ (*chasidim*).

Cestou k Bohu v chasidismu byla hlavně modlitba, jejímž cílem bylo „přilnutí“ k Bohu (*devekut*) a navození „jednoty“ s Ním (*ji-chud*). Součástí takovéto modlitby byla vnitřní „intence“ (*kavana*), která dává smysl lidskému konání, a „nadšení“ (*hitlahavut*), s nímž byla vykonávána. Důležitá byla v chasidismu i askeze, ale byla to askeze radostná a veselá. Tím se v podstatě chasidismus snaží sakralizovat všechny aspekty života - vše je služba Bohu! Boha lze nalézat za vším, co člověka obklopuje. Jeden z nejlepších vhlédů do chasidismu podali Martin Buber⁵ a u nás Jiří Langer⁶.

Praha a kabala

V hlubokém a širém moři židovské mystiky měla Praha vždy své místo, a to nejen v 16. stol., kdy tu působil slovný rabi Löw. Ten podle legendy stvořil za pomoci kabaly Golema: „Nyní přikázal rabi Löw kohenovi Jicchakovi, aby sedmkrát z prava obešel hliněné tělo, a svěřil mu cirufim, slova, která měl přitom odříkávat... Nyní začal tělo obcházet sám rabi Löw. Vložil hliněnému panáku do úst šem napsaný na kousku pergamentu. Uklánějice se k východu, západu, jihu a severu vyřkli všichni tři zároveň slova: 'A vdechl mu život do chrápu, a tak člověk obžvl.'“⁷

Tradice kabaly byla v Praze rozvíjena i v době nedávno minulé, kdy tu žili a psali Jiří Langer a Franz Kafka⁸. Linie pokračuje přes Otto Munelese až k současným českým studiím o židovské mystice, z nichž lze doporučit k první orientaci několik přednášek Vladimíra Sadka⁹.

Poznámky

- G. Scholem je největším badatelem židovského mysticismu - viz základní a nejdůležitější dílo: G. Scholem, *The Major Trends in Jewish Mysticism*, New York 1974
- Sefer Ha-Bahir*, A. Kaplan, New York 1979
- podle: I. Tishby, *The Wisdom of the Zohar*, London 1949 - třísvazkový překlad s komentářem
- viz 3. stranu obálky
- Cesta člověka podle chasidského učení*, Olomouc 1996; *Chasidská vyprávění*, Praha 1990
- Devět bran*, Praha 1996
- A. Hofman, R. Heuerová, *Ze židovského Ghetta*, Praha 1996.
- Kafkovu inspiraci kabalou jasně prokázal E. Grözinger, *Kafka a kabala*, Praha 1998
- V. Sadek, *Židovská mystika v Praze*, Praha 1992

Myšlenky reformního a liberálního judaismu

CÍLEM JE BRATRSTVÍ LIDÍ

Benjamin Kuras

Následující myšlenky reformních a liberálních židovských vzdělanců autor redigoval a přeložil z anglických pramenů. (redakce)

Reformní demokratické tradice

Australský rabin Rudolph Brasch:

Židovská historie vždycky byla „reformní“ a judaismus byl po celé věky „progressivní“. Abrahám byl první reformátor. Reformoval člověkovu víru z modloslužebných praktik „mnoha“ na spravedlnost „Jednoho Boha“.

Mojžíš reformoval tradici tak, aby se vztah člověka a Boha zakládal ne na strachu, nýbrž na lásce.

Všichni naši Proroci byli progresivní Židé. Reformovali víru tak, aby lidé věděli, že náš Bůh je síla spravedlnosti a lásky, žádající spolehlivost a čestnost, nikoli obětování zvířat. Písmák Ezdráš byl reformátor, který zdůrazňoval význam disciplíny a zákona a jejich Boží inspirace.

Makabejští, po nichž slavíme Chanuku, reformovali židovské dědictví tak, že je oprostili od řeckých vlivů materialismu a kultu tělesnosti.

Talmudická reformace, kterou zaváděli farizejští rabini, využila vývoje zákona k tomu, aby odpovídal vývoji života v Izraeli, který se proměňoval ze společnosti zemědělské a politicky nezávislé ve společnost žijící ve městech a jako etnická menšina.

Filozofická reformace ve středověku ukazovala zásadní jednotu moudrosti a víry a zdůrazňovala potřebu vztahu mezi každodenním konáním a každodenní vírou. Chasidská reforma posílila zbožnost radostí a umožnila chudšasovi cítit se bratrem učence.

Reformní judaismus 19. století navázal harmonii mezi starou vírou a novou vědou a obnovil důstojnost bohoslužby.

Reformní judaismus 20. století je tou nejnovější nikdy nekončící reformou. Ke všemu, co mu předcházelo, a pro všechno, co bude následovat, zdůrazňuje příslušnost všech Židů všude k lidstvu, jako článek své víry. Cílem je bratrství všech lidí pod Božím Otcovstvím.

Náboženství a etika

Americký rabin William B. Silverman:

Základem reformního judaismu je vztah judaismu a etiky vyjádřený společenskou akcí. Judaismus je věčným symbolem morality a Židé jsou nesmírlivými odpůrci bigotnosti. Judaismus je etický způsob života a etika se nemůže štěpit a tříštit.

Profesor Emile L. Fackenheim:

Židovská kniha učí, že člověk je tvořen k obrazu Božímu. Skutečnost nás učí, že ne každý člověk ví, že je tvořen k obrazu Božímu. Je proto židovskou povinností podávat svědectví o tomto vědění. Tato povinnost nezaniká ani v době, kdy je učení židovské knihy zakázané. Naopak, právě tehdy mu nejvíce není úniku. I když trestem za to je smrt, musí se toto riziko podstupovat. - Prikázáním je obnovovat obraz Boží až k samé hranici jeho síly.

William B. Silverman:

Úlohou žida je nejen snít sny, ale neúnavně je přetvářet ve strukturu zítřka.

Esenci židovského náboženství je jeho etika. Jeho Bůh je Bohem morality. Království Boží se nepromítá někde do světa posmrtného, nýbrž do kompletního morálního uspořádání světa, které by zajišťovalo pravdivost, poctivost a svatost pro všechny lidi a všechny národy.

Reformní-liberální judaismus nepředstírá, že by mohl nabízet konečné odpovědi na nezodpověditelné otázky. Ale je přesvědčen o svatosti a důstojnosti lidské osobnosti, o odpovědnosti člověka za bližního a o nevyhnutelné úloze Žida konfrontovat zlo a nespravedlnost a být ochotný k činu pro budoucí společnost postavenou na spravedlnosti, soucitu, bratrství a míru.

Koncepce Boha

Emile L. Fackenheim:

Židovský Bůh je Bůh dějin, jehož dílo je dosud nedokončené, a musí být proto schopeno pokračující přítomnosti v dějinách.

Biblický věřící musí nacházet starodávné modly i v jejich moderním převleku. A musí proti nim bojovat ze všech sil.

Biblický věřící žije ne v pocitu zajištěného vlastnictví Božství, nýbrž ve svatě nejistotě.

Budoucnost židovství

Rabín William L. Silverman:

Naše generace je krmená zbožnými otřepanostmi, které nám chlácholí svědomí a dělají nás necitlivé k morálním potřebám společnosti. Náboženství se musí opásat silou svého poslání, vzkřísit se k potyčce, k věčnému zápasu se zlem, k neutuchající bitvě proti všudypřítomným silám blbosti, bigotnosti, tmářství a zoufalství.

Martin Buber:

V judaismu není místo na pravdy, které zůstávají abstraktní a vznášejí se samoúčelně nad realitou. Naopak, judaismus obsahuje celý život: ekonomiku, společnost, stát, trh. A tam, kde Židé, zvláště ti, kteří mají přístup k moci a majetku, se pokoušejí omezit službu Bohu pouze na sféru náboženskou, nebo omezit Boží autoritu na slova a symboly - právě tam musí nastoupit prorocké tažení za společenskou spravedlnost jménem Božím.

Rabín Dow Marmur:

Nesmíme ignorovat minulost, protože jsme spojujícím článkem napínavých dějin. Musíme se z dějin učit a brát je jako základ pro chápání sebe samých. Dějiny nejsou něčím, do čeho se utíkáme, ale z čeho se vyvíjíme. Jakmile je takto pojmáme, přestávají být jen popisem minula, ale stávají se rámcem, podle něhož se snažíme chápat přítomnost a budoucnost. Jsme spojovací články v řetězu napínavých dějin, ale nemáme se stát otroky minulosti.

Jako Židé rozumíme bolesti, své vlastní i druhých, ale to nás neopravňuje k zoufalství.

Být Žid znamená být svědkem světu, ne abychom v něm vzbuzovali pocit viny, ale ukazovali mu cestu k nápravě.

Judaismus je cesta k Bohu, ne slepou poslušností, ale dialogem.

Judaismus nám dává přístup k jedinečnému prameni moudrosti, ale je to moudrost, o kterou se musíme podílet se světem.

Jako Židé jsme součástí celosvětové komunity Židů, ale žijeme ve světě Nežidů.

Judaismus je zdroj naděje, jako úvaha mesianistická a jako způsob života, jehož prostřednictvím se naplňuje příslib Boží.

Nejnovější náboženské hnutí v rámci judaismu

NÁBOŽENSTVÍ JAKO TERAPIE

Benjamin Kuras

Léčba lidské duše a jejím prostřednictvím i celého světa je hlavní ideou „Židovské obnovy“ (Jewish Renewal), nového náboženského směru, citlivého na duchovní poptávku současnosti. - Pro Dingir o něm referuje britsko-český židovský spisovatel B. Kuras. (redakce)

Svět je nemocný, bolavý a porouchaný. Příčinou jsou tisícileté cykly opakované krutosti a tyranie, které procházejí lidskými dějinami od samého počátku. Předávají se z generace na generaci, z ideologie na ideologii, z civilizace na civilizaci a vzpoury proti nim končívaly opět v krutostech a tyraních. Jejich hnací silou je zakořeněná psychická šablona oprávněného hněvu a touhy po odplatě.

Co předchodí generace a tyranie předaly nám, to my bezděky a podvědomě předáváme generacím dalším. Tyranie, zotročování, zneužívání, vykořisťování a utrpení jsou na každém kroku lidských dějin tak silně viditelné, že se většině lidstva zdají být jedinou možnou realitou tohoto světa.

Citová otupělost, beznaděj a marnost se staly pilířem lidského přežívání. Ten se udržuje podpěrami slepoty a bezcitnosti k bolestem druhých i vlastním. Slepota přerůstá v neschopnost vnímat stav utrpení jako defektivní a bere jej jako samozřejmý. Bezcitnost se přeměňuje v přežívací mechanismus, který přirozené lidské touhy po spravedlnosti vnímá jako nežádoucí idealismus.

Tyto touhy se pak zatlačují hluboko do nevědomí, až se přestanou vnímat. S nimi se do nevědomí zatlačují i bolestné emoce, jejichž potlačené energie se stávají hnací silou repetice cyklů krutosti a bezohlednosti, které nedokážeme zvládat. Tak se člověk stává bezmocný a odevzdává se osudu, na pospas silám, jimž nerozumí, jimž podléhá, jichž se děsí a jež mu nakonec nezbyvá než zbožňovat,

v naději, že se jim zavděčí a získá jejich přízeň. Ne-li v tomto životě, tak alespoň v nějakém tom vysněném příštím.

Tak vzniká a zpevňuje se základ toho, čemu tradičně říkáme pohanství, idolatrie, modloslužebnictví, a jehož pozůstatky přežívají nebo ožívají i v monoteistických náboženstvích a v ateismu. Vytvářejí rámec vnímání světa jako neměnného mechanismu ovládaného neměnnými silami, které vládou svévolně nebo jejichž smysl není člověku dáno chápat a na nichž nemůže nic změnit. Pohanství a idolatrie se dají definovat jako přijímání, obrana a oslavování neměnného statu quo. Každá obrana a osla-

Foto: Vojtěch Jiří Vlk.

Foto: Vojtěch Jiří Vlček.

va neměnného statutu quo je návratem k idolatrii.

Toto je v kostce stav lidské duše, jak jej zmapovala psychologie konce 20. století a jak jej vidí zakladatelé nejnovějšího židovského náboženského hnutí „Jewish Renewal“. Tento stav definovala už kabalistická filozofie symbolicky jako svět roztržitěné nádoby a vypracovala na něj základy receptu nápravy pod pojmem *tikun olam* - tj. léčba (náprava a zdokonalování) světa. „Jewish Renewal“ tento recept přebírá jako svoje hlavní krédo.

Hnutí židovské obrody „Jewish Renewal“ vzniklo na přelomu 80. a 90. po vlně hromadného útěku židovské mládeže hippie generace od organizovaného náboženství k duchovním disciplínám „Věku Vodnáře“ - k transcendentální meditaci, zenbuddhismu, hinduismu, psychoterapii Nového věku, k protiválečným a protirasistickým protestům a ekologickým hnutím.

Co se dělo, vysvětlil jako první spisovatel Chaim Potok: nazval to nástupem třetí éry židovských dějin. Předchozí éry judaismu kněžského a judaismu rabínského byly náboženstvím zprostředkovaným, závislým na interpretaci duchovních autorit svých dob.

Třetí éra je érou dospívání k osobní odpovědnosti za vlastní duchovní život, přímého hledání a nacházení Boha a smyslu lidské existence, citlivosti k potřebám planety a vesmíru.

Zpět k judaismu židovské aktivisty „Věku Vodnáře“ přivedl filozof Abraham Joshua Heschel, když jim znovu objevil úžas z vesmíru, přírody a člověka, vedoucí k poznávání „Nevýslovného“ (*The Ineffable*). Heschelovo pojmenování nově objevovaného Boha působilo jako dobrodružné osvobození od zkonstatěného náboženství i bezduchého materialismu. Heschel oživil radikální společenské citění biblických proroků. Vysvětlil revolučnost židovského objevu Boha jako energie nabitě potenciálem nekonečného zdokonalování světa. Jako vášnivě a prosebné výzvy z věčně nedosažitelné, ale představitelné budoucnosti, která člověka potřebuje, aby jí pomáhal svět přetvářet. A od níž má Žid uloženu povinnost být věčným svědkem sdělujícím, že všichni lidé jsou tvořeni k obrazu Nevýslovného, jehož realitou je nekonečná a věčně obnovovaná svoboda, která přesahuje všechny omezující definice a kategorie. Že Bůh je energie přítomná ve všech lidských interakcích a že její podstatou a jejím cílem je hojení, léčba, náprava a transformace světa. Že každý jednotlivec má schopnost poselství Nevýslovného vnímat a přetvářet v léčivý čin, v akci osvobozující od tyranie. A že navíc právě toto je základní a původní idea a tradice, na níž stojí Mojžíšova Tóra a která prostupuje celý biblický i rabínský judaismus, od chvíle, kdy Abraham zaslechl to slavné „Jdi!“.

„Jewish Renewal“ je dílem Heschelových žáků ze všech stran židovského náboženského spektra. Rabíni Zalman Schachter-Shalomi a Shlomo Carlbach přišli z přísného ultraortodoxního chasidismu, Marshall Meyer, Michal Lerner a Wayne Dosick z liberálnějšího křídla konzervativního a reformního. Všichni prožili hippie kulturu, procítili „vibrace Věku Vodnáře“, podíleli se na protestech, mnozí jsou psychologové praktikující psychoterapii. Všichni si z vodnářského hnutí přinesli „prosáklou a opojenou Bohem“.

Experimentují s každým aspektem židovských tradic, který může posloužit současným potřebám léčby a zdokonalování světa. Carlbach do modliteb vnesl nové židovské melodie opakované ve stylu indické mantry a prolínající celou lidskou bytost. Klade se důraz na chápání biblického textu a jeho relevantnost pro současný stav věcí a událostí. V pasážích z Tóry se při kongregačním čtení nacházejí terapeutické prvky. Bohoslužby se v mnohém podobají skupinové terapii, v níž namísto tradičního

כל העולם כלו גשר צר מאד
והעקר לא לפחד כלל

*Celičký tento svět velmi úzký most jest
a hlavní věc - nebát se vůbec.*

Chasidská píseň,
přeložil Robert Řehák

rabínského kázání často přichází obvyklé vodnářské sdílení zkušeností a nesnází, společné řešení konkrétních osobních, společenských a politických problémů. Hledání smyslu a vůle Nevýslovného se děje v úzce sblížených komunitách, které se učí tolerovat podivnosti a výstřednosti jednotlivců a brát je s humorem.

Židovská obnova (Jewish Renewal) přesahuje politické dělící meze ortodoxií a reformou. V něčem je ortodoxnější než ortodoxie, v něčem radikálnější než reforma. Schachter-Shalomi zpřisnil pravidla košer diety na „eko-košer“, který zakazuje veškeré potraviny, jejichž způsob pěstování či zpracování poškozuje ekologii planety. Na druhé straně stojí naprosté zrovnoprávnění žen a ženského aspektu Božství známého z židovských tradic jako Šechina čili přítomnost Boží. Vrací se kabalistické vnímání přítomnosti andělů a magické energie hebrejských písmen. Prožívá se Mojžíšova koncepce Boha jako síly, která umožňuje transcendentu z otroctví a útlatku, dává nám schopnost a ukládá povinnost svůj svět léčit, osvobodit a zdokonalovat. S vědomím, že i my samotní léčitelé jsme nemocní, pošramocení a nedokonalí, proto léčbou druhých a svého prostředí léčíme i sebe. S důvěrou v Boha, který je věrným léčitelem, dává zrak slepým, laskavost živým, vzkříšení mrtvým, podporu padlým, léčbu chorým, svobodu vězněným a věrné přátelství těm, kdo leží v prachu.

„Jewish Renewal“ se teprve utváří a hledá. Mnozí tradicionalisté z obou stran některé jeho aspekty a praktiky pokládají za pomatené. Ale že po jednom desetiletí své existence ve skupinkách zanícenců začíná přinášet konkrétní výsledky, se dá vysoudit i z toho, že *tikun olam* se stal stěžejním námětem chystaného letošního světového kongresu organizace „World Union for Progressive Judaism“, která sdružuje přibližně dva miliony Židů v kongregacích reformních, liberálních a rekonstrukčních.

Dějiny Prahy jsou také dějinami Židů u nás

HISTORIE ŽIDOVSKÉ PRAHY

Arno Pařík

Praha je jedním z nejstarších a nejvýznamnějších židovských center ve střední Evropě. Během tisícileté historie tu nedošlo přes četné katastrofy a pokusy o vypovězení nikdy k úplnému přerušení kontinuity židovského osídlení a náboženského života. Praha byla naopak často útočištěm mnohých souvěrců, vyháněných z okolních zemí, a díky tomu po několik století jednou z nepočtenějších židovských obcí Evropy.

O účasti židovských kupců na pražských trzích nás informuje zpráva arabsko-židovského kupce Ibrahíma Ibn Jákúba z roku 965. Tehdy sídlila židovská osada nejspíše v blízkosti knížecího tržiště v podhradí Pražského hradu. V druhé polovině 11. století přenesl král Vratislav své sídlo na Vyšehrad, v jehož podhradí nebo při tzv. „vyšehradské cestě“ je k roku 1091 připomínána další židovská osada. V roce 1142 byla vypálena synagoga židovského sídliště v malostranském podhradí. Tehdy nebo o něco později patrně vznikla židovská osada také v blízkosti tržiště na pravém břehu Vltavy, na území pozdějšího Židovského Města.

Židé se v nejstarších dobách těšili stejným právům jako skupiny románských

a německých kupců v Praze a vztahovala se na ně stejná knížecí privilegia. Mohli se volně usazovat, obchodovat, provozovat řemesla a jejich obce měly úplnou vnitřní autonomii. V Čechách Židé tehdy obchodovali s kožešinami, obilím, sukrem, cínem a voskem, ale také dobytkem a otroky. Do země dováželi exotické spotřební zboží, drahé látky a šperky, sůl, víno a orientální koření. Pražská židovská obec byla v raném středověku také významným kulturním centrem. Ve 12. a na počátku 13. století zde působili známí učenci a náboženští myslitelé Izák ben Jákob, jeho žák Abraham ben Azriel nebo Izák ben Moše. Ve svých spisech užívali různé staročeské výrazy a názvy, které svědčí o jejich běžné znalosti češtiny.

Mezníkem v historii pražské židovské obce bylo založení Starého Města na počátku 13. století. Na území pozdějšího Židovského Města můžeme již tehdy rozeznat hlavní oblasti osídlení. Nejstarší byla patrně osada v okolí Staré školy při východním konci Široké ulice, která zůstala od zbytku ghetta oddělena i později. Druhou část středověkého ghetta tvořilo osídlení podél jeho hlavní průchozí komunikace v místech dnešní Široké ulice, nazývané tehdy „V Židech“. Tato ulice ve střední části tvořila jakési podélné náměstí, kde se od nejstarších dob až do konce minulého století odehrával obchodní a veřejný život ghetta. V okolí Staronové synagogy, zbudované v poslední čtvrti 13. století, vznikla nejmladší část středověkého ghetta. Staronová synagoga zůstala soliterní stavbou a duchovním centrem Židovského Města až do dnešní doby. S houstnoucí zástavbou byly vstupy do židovské čtvrti ohrazeny zdmi a šesti branami na ochranu Židů, kteří byli podle nových privilegií označeni za „služebníky královské

komory“. Ačkoli ghetto tvořilo již od středověku ve Starém Městě uzavřenou enklávu, přece vždy docházelo na obou stranách k majetkovým přesahům.

Postavení Židů ve středověké společnosti se pod vlivem křížových výprav, církevních ediktů a náboženského fanatismu postupně zhoršovalo. Církevní usnesení omezovala jejich hospodářskou činnost pouze na peněžní obchod, vyžadovala omezení styku s křesťanským obyvatelstvem, usídlení v uzavřených čtvrtích a označení Židů zvláštním znamením nebo oděvem. Tato nařízení vedla k ekonomické a společenské segregaci Židů a přispívala k vytváření protizidovských nálad a pověr, které byly příčinou mnoha násilných pogromů. Z těchto důvodů vydal Přemysl Otakar II. v roce 1254 novou úpravu právního postavení Židů v českých zemích. Židé byli prohlášeni za přímé poddané krále, který jim zaručoval svoji ochranu a povoloval zabývat se půjčováním peněz na zástavu a úrok. Privilegia zakazovala jakékoli násilí proti Židům a jejich majetku, odsuzovala nařčení z používání lidské krve k rituálním účelům jako nepravdivá, zakazovala násilné křtění, rušení židovských svátků a poškozování židovských hřbitovů a synagog. Židovským obcím byla přislíbena svoboda náboženského života a povoleno zřízení vlastní samosprávy a soudnictví. Pro spory mezi Židy a křesťany byl určen králem jmenovaný „židovský soudce“.

Židovská privilegia Přemysla Otakara II. uzákonila postavení Židů v českých zemích na dlouhou dobu a byla v zásadě potvrzována i dalšími panovníky. Přesto i nadále docházelo k občasným protizidovským bouřím. Největší středověký pogrom vypukl v Praze o velikonočních roku 1389. V důsledku údajného znesvěcení hostie došlo v neděli 18. dubna k útoku pražské chudiny na ghetto, drancování a vypalování židovských domů a vraždění jeho obyvatel. Násilné smrti neunikli ani ti, kteří se uchýlili do Staré a Staronové synagogy. Při pogromu přišlo o život na 3 tisíce obyvatel ghetta včetně dětí, žen a starců.

Ke ztrátě kontroly panovníka nad židovskými záležitostmi došlo poprvé za husitských válek, jejichž výsledkem bylo oslabení vlivu církve a moci královské ve prospěch šlechty a nezávislých měst. Husité byli katolíky označováni za judaizující sektu a sami se do značné míry ve svém boji identifikovali s biblickým Izraelem. Židé s husity sympatizovali v boji s církví a zejména německými křížáky, roku 1420 po-

Pražský židovský hřbitov. Foto: archiv.

אם אין לי מי לי
וכשאני לעצמי מה אני
ואם לא עכשו אימתי

*Jestliže já nejsem pro sebe,
kdo je pro mě?*

*A když jsem jenom pro sebe, co jsem?
A jestliže ne nyní, pak kdy?*

Talmud, traktát Pirké Avot,
přeložil Bedřich Nosek

máhali při opevnovacích pracích proti Vyšehradu a podporovali je i finančně. V Praze za husitských válek získala pravomoc židovského královského soudu i právo na vybírání židovských daní staroměstská obec. Ačkoli Židé vydatně přispívali do městské pokladnice, požadovali staroměstští opakovaně v letech 1502, 1507 a 1509 jejich vypovězení z města. Nastoupením Ferdinanda I. na český trůn roku 1526 se zdálo, že dojde k upevnění moci královské, a tím i dosavadního nejistého postavení Židů. Četná obvinění však přinutila císaře roku 1541 k vypovězení Židů z Prahy. Termín vypovězení byl dvakrát odložen, ale roku 1543 se musela většina Židů z Prahy vystěhovat, vypovězení však bylo za dva roky odvoláno. Na nové stížnosti staroměstských Ferdinand I. roku 1551 nařídil, aby Židé nosili zvláštní označení v podobě žlutého kruhu. Nové vypovězení z Prahy následovalo v letech 1557 až 1563, lhůta k odchodu byla opět prodlužována, jednotlivcům byly vydávány ochranné glejty, většina Židů se však musela nakonec vystěhovat.

Císař Maxmilián II. potvrdil roku 1567 stará židovská privilegia a vydal majestát, v němž uvolnil dosavadní omezení židovského obchodu a podnikání. V roce 1571 navštívil s chotí Marií a dvorem pražské Židovské Město a přijal rabínské požehnání. Největší hospodářský a kulturní rozkvět židovské obce nastal za vlády Rudolfa II., který potvrdil roku 1576 všechna dřívější

židovská privilegia včetně ujištění, že Židé nebudou již nikdy z Prahy vypovězeni. Ve sporech se staroměstskými potvrdil Rudolf II. roku 1585 příslušnost Židů k císařskému soudu. V letech 1593 a 1602 vzal opakovaně židovskou obec v ochranu a roku 1599 jí udělil osvobození od všech cel a mýt ve městech pražských. Židovská obec získala svoji dřívější samostatnost. Rozvoj obchodu, peněžnictví a řemesel způsobil nebývalé uvolnění života v ghettu a počet jeho obyvatel několikanásobně vzrostl.

Přední osobností Židovského Města byl v období renesance Mordechaj Maisel (1528-1601), dvorský Žid a finančník Rudolfa II., s jehož jménem je spojena většina stavebních podniků v pražském ghettu. Roku 1576 se stal členem rady starších a později primasem pražské židovské obce. V letech 1568 až 1575 se podílel na stavbě Vysoké synagogy a Židovské radnice v centru Židovského Města. Novými nákupy rozšířil Starý židovský hřbitov a na jeho severním okraji dal postavit synagogu, rituální lázeň a talmudickou školu - ješivu. V roce 1592 zbudoval na jižním okraji ghetta svoji vlastní synagogu, které předčila nádherou a velikostí všechny dosavadní stavby ghetta. Mordechaj Maisel působil také jako mecenáš různých dobročinných organizací, dal vystavět budovu pražského pohřebního bratrstva, podporoval školy, špitál a chudobinec, na své náklady nechal vydláždít všechny ulice ghetta. Nejvýznamnějším představitelem duchovního života pražské židovské obce se stal rabín Jehuda Liva ben Becalel (1512-1609), rektor zdejší talmudické školy, neúnavný učitel a spisovatel. Jeho osobnost se později stala hlavní postavou četných pražských židovských legend, které mu připisují i stvoření umělé lidské bytosti - Golema. Mezi jeho nejvýznamnější žáky patřil matematik, astronom a historik David Gans (1541-1613) a rabi Jom Tov Lipman Heller (1576-1654).

Po bitvě na Bílé Hoře 8. listopadu 1620 zůstalo sice Židovské Město ušetřeno perzekucí císařského vojska, muselo se však zavázat Ferdinandu II. k vysoké válečné půjčce a zanedlouho přistoupit i na značné zvýšení pravidelných daní. Zástupcem pražské židovské obce se stal dvorský Žid a finančník Jakob Baševi z Treuenburgu (1580-1634), který byl jako první Žid v habsburské říši povýšen do šlechtického stavu. Přes protesty staroměstských se mu

podarilo získat 39 nových domů za dosavadní hranici ghetta a dosáhnout tak jeho dosud největšího rozšíření. Protože se císař nemohl v době války obejít bez finanční podpory židovské obce, potvrdil jí roku 1623 a 1627 stará privilegia včetně volného obchodu a prodeje vlastního zboží v celé zemi, osvobození od cel a mýt v městech pražských a posílení pravomoci židovských starších a královského židovského soudce na úkor práv městského soudu. Přes utrpení třicetileté války a silné zatížení daněmi vzrostl po jejím skončení počet obyvatel pražského ghetta přílivem uprchlíků z Polska a západní Ukrajiny, vyhnaných odtud za povstání Chmelnického v letech 1648 - 1649.

Připravovaným opatřením na snížení počtu židovských obyvatel Prahy zabránil roku 1680 velký mor, jemuž padlo za oběť na 3 500 obyvatel ghetta. Novou pohromou pro Židovské Město znamenal velký požár, který vypukl na Starém Městě 21. června 1689. Tehdy lehlo popelem všech 318 domů a 11 synagóg ghetta a mnoho jeho obyvatel zahynulo v plamenech. Po požáru usilovaly úřady o omezení rozlohy Židovského Města a přesídlení pražských Židů do Libně nebo na Štvanici. Díky finanční pomoci zahraničních židovských obcí bylo však ghetto rychle obnoveno ve svém původním rozsahu. Zanedlouho po požáru otrásl pražskou židovskou obcí propagandistický monsterproces s údajnými vrahy dvanáctiletého konvertity Šimona Abelese, kterým vyvrcholily dosavadní snahy jezuitů o christianizaci pražských Židů.

Přes uvedené katastrofy stoupl počet obyvatel Židovského Města z přibližně 3 tisíc kolem roku 1600 až na 11 500 na konci 17. století, což činilo z Prahy jednu z největších židovských obcí v Evropě. Aby zabránil dalšímu růstu počtu židovských obyvatel, stanovil Karel VI. v roce 1724 tzv. „familiantským zákonem“ pevný počet židovských rodin v zemi, který měl být udržován i do budoucna. Z každé rodiny se tak mohl oženit pouze nejstarší syn, ostatní museli zůstat svobodní nebo odejít do ciziny. Soupis obyvatel pražského Židovského Města byl proveden roku 1729, kdy bylo v ghettu zjištěno 2 335 židovských rodin s 10 507 jednotlivými osobami. V ghettu tehdy žilo na 700 řemeslníků, mezi nimiž byli nejpočetněji zastoupeni krejčí, obuvníci, kloboučníci, zlatníci, řezníci a hudebníci.

Za údajnou podporu pruského vojska při obsazování Prahy v září 1744 nařídila Marie Terezie dekretem z 18. prosince 1744

יברכך יהוה וישמרך

יאר יהוה פניו אליך ויחנך

ישא יהוה פניו אליך וישם לך שלום

Žehnej ti Hospodin a ochraňuj tě.

Ozář ti Hospodin tvář svou a buď ti milostiv.

Obrátí ti Hospodin tvář svou k tobě a uděl ti mír.

Numeri 6, 24 - 26, Pět knih Mojžíšových,
přeložil rabín I. Hirsch

vypovězení Židů z Prahy a celé země. Přes přímluvy místodržitelství, dvorské kanceláře a zahraničních vyslanců císařovna neustoupila, pouze lhůta k opuštění Prahy byla prodloužena. Dne 31. března 1745 tak museli všichni Židé s výjimkou těžce nemocných Prahu opustit a usadit se nejméně ve vzdálenosti dvou dní cesty od města, lhůta k vypovězení ze země byla však odložena. V Praze začala být nepřítomnost Židů brzy nepříznivě pocíťována v obchodu a řemeslech, na opakované protesty zástupců měst a cechů nakonec Marie Terezie povolila v srpnu 1748 návrat Židů do Prahy. Zároveň však uvalila na židovskou obec tzv. toleranční daň ve výši 204 000 zlatých ročně, která byla vždy po pěti letech ještě zvyšována. Vysoké daně a další velký požár Židovského Města roku 1754, při němž vyhořelo 190 domů a 6 synagóg ghetta, měly za následek trvalé zadlužení pražské židovské obce, která nadlouho ztratila svůj někdejší hospodářský význam.

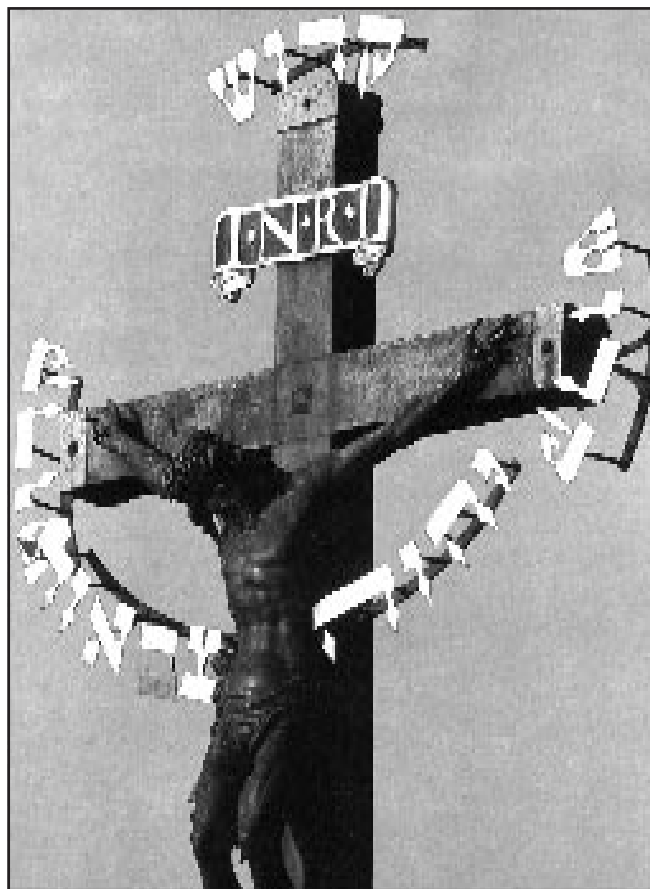
Reformy Josefa II. přinesly formální zrovnoprávnění judaismu s ostatními konfesemi, zrušení povinnosti zvláštního označení Židů, povolovaly věnovat se bez omezení obchodu, řemeslům i zemědělství, židovským studentům bylo povoleno navštěvovat všechny druhy domácích vyšších škol a bylo podporováno zakládání židovských obecných škol při větších obcích. Praha se stala od konce 18. století významným centrem židovského osvícenství, nová židovská inteligence se začala prosazovat také v lékařství, právních a humanitních vědách. Příznivých podmínek využila také nově vznikající vrstva židovských podnikatelů a velkoobchodníků, kteří se v Praze významně uplatnili zejména v textilním průmyslu. Do roku 1806 se podařilo získat majetnějším Židům 89 domů a do roku 1836 dalších 53 staroměstských domů v rozšířeném obvodu ghetta.

Rovnoprávnost s ostatním obyvatelstvem byla Židům přiznána teprve s první rakouskou ústavou roku 1848. V následujících letech byl zrušen nucený pobyt v ghettech, familiantský zákon a zaručena právní rovnoprávnost s křesťany. V roce 1852 bylo Židům povoleno svobodné nabývání domovního majetku a roku 1859 právo na vlastnictví půdy. Ústavou roku 1867 byla nakonec prohlášena plná občanská a politická rovnoprávnost Židů v Rakousku-Uhersku. Židovské Město bylo roku 1850 začleněno do svazku pražských měst jako Praha V. a na památku návštěvy císaře v ghettu bylo nazváno „Josefov“. Tehdy se zámožnější

Židé začali stěhovat do lepších domů v okolí Staroměstského náměstí, Příkopů, na Nové Město a nově vznikající Vinohrady.

Odchodem zámožnějších obyvatel se Josefov začal měnit na čtvrť pražské chudiny bez rozdílu vyznání. Stará zástavba Židovského Města byla zanedbaná a rychle chátrala. Přelidněnost, vysoká nemocnost a úmrtnost, nebezpečí epidemií a špatná kanalizace, časté zátopy a spletité otázky vlastnické, které prakticky znemožňovaly jakoukoli údržbu zdejších budov, vedla městskou radu k rozhodnutí o celkové přestavbě Josefova na moderní sídelní a obchodní čtvrť. V roce 1886 vypsala městská rada soutěž na asanační plán Josefova, vítězný projekt byl po dalších připomínkách schválen roku 1889. Na jeho základě byl vypracován a v roce 1893 schválen asanační zákon, který zahrnoval celý Josefov s přilehlými částmi Starého Města, svatovojtěšskou čtvrť a Podskalí. Roku 1895 začalo vykupování nemovitostí asanační komisí městské rady a koncem roku 1896 byla zahájena demolice domů ve střední části bývalého ghetta.

Nové domy se začaly budovat kolem roku 1900 a většina území bývalého Židovského Města byla zastavěna již v následujícím desetiletí. Nová zástavba Josefova se od té doby stala často kritizovaným příkladem necitlivého přístupu k historickým památkám. Pražské ghetto mělo kdysi na 300 domů, 31 uliček, několik malých náměstí, řadu průchoďů a chodeb, spojujících domy a dvorky navzájem. Dnes stojí na stejné ploše pouze 10 ulic a 83 činžovních domů, které o mnoho převyšují dřívější zástavbu a vytvářejí velké neprůchodné bloky. Z bývalého Židovského Města zůstaly zachovány pouze náznaky bývalých komunikací v půdorysu uliční sítě, centrum ghetta se Židovskou radnicí, Staronovou a Vysokou synagógou, Starý židovský hřbitov s Klau-

Kříž na pražském Karlově mostě, který svým hebrejským nápisem „Svatý, svatý, svatý“ přisuzuje božství ukřižovanému Ježíši, dosvědčuje napětí ve vztazích pražské křesťanské a židovské komunity v minulosti. Foto: archiv.

sovou a Pinkasovou synagógou na svém okraji, a poněkud stranou v nové zástavbě Maiselova a Španělská synagóga. Mnohé památné budovy ghetta byly zbořeny, umělecké poklady ze zbořených synagóg však byly uchovány v Židovském muzeu, založeném roku 1906.

Po okupaci Prahy 15. března 1939 zažil Josefov ještě jednou atmosféru ghetta a opakující se historii pronásledování. Došlo k ní v tak obrovském rozsahu jako nikdy v minulosti. Židé byli vyloučeni z výkonu většiny povolání, spolků a organizací, židovské děti z návštěvy škol, bylo jim zakázáno stěhovat se, cestovat, navštěvovat kavárny a restaurace, vycházet po 20. hodině, poslouchat rozhlas, číst noviny, byli vyloučeni z přidělu většiny potravin a tabáku a od září 1941 byli označeni žlutou hvězdou. Celkem bylo z Prahy od října 1941 do března 1945 deportováno přes 45 500 židovských občanů do Terezína a dalších koncentračních a vyhlazovacích táborů, kde většina z nich zahynula. Mnozí z těch, kteří přežili, odešli po válce do západní Evropy, Ameriky nebo Izraele.

Svátky jsou velmi důležitou součástí života Židů i v diaspoře

ŽIDOVSKÉ SVÁTKY

Michael Dushinsky

Hlavní svátky podle Tóry jsou šabat, Roš Hašana, Jom Kippur a tři poutní svátky: Sukot, Pesach a Šavu'ot. Při všech svátcích Tóry (s výjimkou Jom Kippur) platí příkázání *simcha* (radost). Radovat se znamená mít dvě sváteční jídla s vínem každý den. A aby se celá rodina radovala, měl by muž koupit ženě a dcerám nové šaty a dětem dárky.

Roš Hašana a Jom Kippur

Svátky *Roš Hašana* (Nový rok, dosl. hlava roku, zkratka R"H) a *Jom Kippur* (Den smíření, zkratka J"K) připadají obvykle na září a někdy zasahují do října. Období mezi prvním a desátým dnem měsíce *tišri* se nazývá *Jamim Nora'im* (Dny úcty) nebo *Aseret-jemej-Tešuva* (Deset dní kajcnosti).

Roš Hašana

Připadá na 1. a 2. den měsíce *tišri*.

Zdroj: „Prvního dne sedmého měsíce budete mít slavnost odpočinutí s pamětným vytrubováním a bohoslužebným shromážděním. Nebudete vykonávat žádnou všední práci...“ (Lv 23, 24 - 25).

Zákony: Zákaz práce platí po dva dny (49 hodin). V synagóze slavíme ranní bohoslužbu se „Slyš Izraeli, H-spodin je náš B-h, H-spodin je jediný“, potom pokračujeme *Amidou* (modlitbou ve stoje), potom přichází čtení ze svitku Tóry: svázání Izáka, které končí „ukrytým beranem“ (Gn 21-22). Následuje čtení z Proroků: Samuel a Jeremjáš. Poté přichází část troubení na *šofar* (beraní roh) a pak následuje *Amida - musaf*, přídatná bohoslužba, která obnáší více troubení na *šofar*. Dohromady se troubí stokrát. Celé setkání trvá 5 - 6 hodin!

Modlitby připomínají výjimečné vlastnosti předků: Abrahama, Izáka, Jáka a dalších. Znovu přijímáme vládu B-ha nad našimi životy a celým Jeho stvořením. V našich modlitbách také zmiňujeme důležitost troubení na *šofar* jako symbolu království, zjevení na hoře Sinaj, zboření Chrámu (chrámů), záchrany, vysvobození, příchod Mesiáše a obnovení stavby Chrámu v budoucnu.

Život a zvyky: Příchod nového roku v rodině symbolizujeme 4 dobrými svátečními jídly. Nejdříve jíme rybu - symbol množení.

Když jíme její hlavu, říkáme „ať jsme hlavou a ne ocasem“. Také jíme sladké jablko a med k naznačení sladkosti přicházejícího roku, za který se modlíme. Během období celého prvního měsíce židovského roku namáčíme chléb v medu místo v soli. Po odpoledních modlitbách prvního dne R"H jdeme k Vltavě (nebo jiné řece či moři) a symbolicky odhazujeme své hříchy. Také dáváme drobků svátečního *barchesu* (chleba) rybám, protože je psáno: „Do mořských hlubin vhodíš všechny jejich hříchy“ (Mi 7, 19).

Během R"H přejeme přátelům a rodině: „Pro dobrý rok nechť jsi zapsán a zpečetěn okamžitě pro dobrý život.“ Přes den, tj. za denního svítu, nespíme po dva dny R"H, protože Talmud říká: „Kdo spí na Nový rok - bude mít ospalé štěstí.“

Kuriozita: Baden u Vídně, R"H 5761 (30. září + 1. října 2000). Po troubení na *šofar* pro místní malou židovskou komunitu jsem zjistil, že na boku *šofaru* je díra! Velmi mě to trápilo. Možná, že troubení nebylo *košer* a společenství nesplnilo řádně příkázání naslouchání a R"H už skončila ... Když jsem ale rychle běžel listovat v knihách, s radostí jsem zjistil následující:

1. aby *šofar* nebyl *košer*, musela by díra být dlouhá nebo veliká přes celou délku rohu;
2. díra musí způsobit změnu zvuku rohu. Nebesa budiž pochválena, ani jedna z těchto podmínek nenastala u tohoto *šofaru*! Rychle jsem napsal e-mail majitelce *šofaru*, aby se neobávala. Zvuk byl *košer*! Nechť H-spodin přijme naše modlitby, žehnání a troubení!

Jom Kippur (nebo Jom Kippurim)

Den smíření slavíme 10. dne měsíce *tišri*.

Zdroj: „Desátého dne sedmého měsíce* bu-

* V Bibli je *tišri* sedmý měsíc a *nisan* je první. Ale dnes začíná židovský rok podle Talmudu měsícem *tišri*.

Židovský kalendář

Jednotka kalendářního měsíce je založena na oběhu Měsíce kolem Země, který trvá 29,5 dne. Židovský měsíc může mít pouze 29 nebo 30 dní.

Jednotka roku je odvozena od Slunce a ročních období. Svátek Pesach (Velikonoce) musí být na jaře. Proto někdy přidáváme k roku měsíc a v tom roce máme 13 měsíců. V cyklu 19 let máme 7 přestupných (hebrejsky „těhotných“) let o třinácti měsících.

Roky počítáme od stvoření světa B-hem. Letos je rok 5761.

de den smíření. Budete mít bohoslužebné shromáždění, budete se pokořovat Toho dne nebudete konat žádnou práci. ... Bude to pro vás slavnost odpočinutí ...“ (Lv 23, 27 - 32).

Zákony: J"K se nazývá „Šabat Šabatů“ - je uloženo 25 hodin bez práce. Je to všeobecný postní den: bez jídla, pití, bez parfémů, kožených bot a bez sexu. V synagóze je pět bohoslužeb. V průběhu modliteb máme desetkrát odříkat *viduj* (vyznání). Jsou zde také dvě čtení: ze svitku Tóry a *haftara* (z Proroků). Čtení z Proroků nám ráno připomíná, že nestačí postit se a pokořovat své duše, ale máme také činit dobré našim bližním (Iz 57-58). Odpoledne se zdůrazňuje význam *tešuvy* (pokání) čtením knihy Jonáš. Modlitby se soustředí především na veřejná vyznání, která prosí o odpuštění a slibují pokání.

Foto: Vojtěch Jiří Vlček

Život a zvyky: Před postem je tradiční sváteční jídlo. Synagóga je plná po celý den. Mnozí jsou oblečeni do bílého *kitlu*, jednoduchého roucha, symbolu čistoty. I ti, kteří nechodí celý rok, přijdou aspoň na *Kol nidrej* a na *Jizkor* (vzpomínková modlitba za mrtvé) a na vytrubování na *šofar*, které označuje konec postního dne a B-ží vyslyšení modliteb. Modlitby doprovázejí staré melodie, jejichž poslech přináší souznění s tradicí tří tisíciletí. Hned po postu začínáme stavět *suku* (viz dále), abychom sobě a B-hu dokázali, jak velmi milujeme Jeho Tóru a Jeho *micvot* (příkázání).

Kuriozita: Izrael 1991. Jistá dáma se mne ptá: „Nedodržuji zákon a nikdy jsem J“K nezachovávala. Když zemřel můj otec, zavázala jsem se přísahou, že se na J“K budu postit na památku svého starého otce. Můj muž, děti i přátelé si mě pro to už léta dobírají, ale já to dodržuji. Teď ale s celou rodinou odjíždíme na cestu napříč Amerikou a během cesty bude J“K! Rabbi, mohl byste ze své pozice zrušit mou přísahu?“

Co jsem jí měl říci? Myslela to upřímně a měla pocit, že přísahu je důležité dodržet. Navrhl jsem jí, aby se své přísahy nevzdávala. Nebylo by to správné vůči památce jejího otce. A pokud by jí během postu na stovky mil dlouhé cestě bylo opravdu špatně, může se napít trochu vody - ne víc než dvě lžičky. Tento způsob pití v malém množství s desetiminutovými přestávkami je vytvořen pro nemocné lidi.

Sukot

Svátek Sukot (stánky) je první ze tří poutních svátků. Připadá na 15. - 23. den měsíce *tišrí*, tj. většinou na konec září až říjen.

Zdroj: „Od patnáctého dne ... budou po

sedm dní H-spodinovy slavnosti stánků. Prvního dne bude bohoslužebné shromáždění, nebudete konat žádnou všední práci ... osmého dne* budete mít bohoslužebné shromáždění ... nebudete konat žádnou všední práci. ... Prvého dne si vezmete plody ušlechtilých stromů, palmové ratolesť, větve myrtových keřů a potočních topolů ... sedm dní budete bydlet ve stáncích ... aby všechna vaše pokolení věděla, že jsem přechovával Izraelce ve stáncích, když jsem je vyvedl z egyptské země“ (Lv 23, 33 - 44).
Zákony: 1. a 2. den a 8. a 9. den se nesmí vykonávat žádná práce. Bydlíme a většinou jíme i spíme (pokud to počasí dovolí) v *suce* po sedm dní. *Suka* je stánek, která má stěny z libovolného materiálu, ale strop musí být z řezaných větví stromů a musí stát pod nebem. *Suka* coby nechráněný a dočasný přístřešek nám připomíná, že naše opravdová ochrana je pouze od B-ha. Po prvních sedm dní (kromě soboty), vyslovujeme požehnání nad čtyřmi druhy zeleně, zmíněnými v knize Leviticus (viz výše).

V synagóze obcházíme *bimu* (pódium uprostřed synagógy) se čtyřmi druhy zeleně jako připomínku bohoslužby, která se odehrávala v době Chrámu kolem oltáře. Máme zvláštní modlitby, např. *hallel*, chvalozpěv, při němž držíme čtyři druhy zeleně a otáčíme jimi do šesti stran. Tím znázorňujeme B-ží moc nad vesmírem. Sedmý den (nikdy nepřipadá na sobotu) obcházíme *bimu* sedmkrát. Bereme také pět větví vrby (tento strom potřebuje k růstu hodně vody) a modlíme se za dešť a vodu pro izraelské řeky a jezera. Každý den čteme pasáže z Tóry o obětech, které připadaly na jednotlivé dny v časech Chrámu.

Život a zvyky: *Suka* je zdobená. Děti rády vidí své ozdoby na zdech. Do domu zveme sedm hostů (*ušpizin*): Abrahama, Izáka, Já-koba, Josefa, Mojžíše, Árona a Davida. *Suka* je ale otevřena pro všechny hosty, a tak se vzájemně navštěvujeme. Po večerech zpíváme a tančíme, připomínáme si tak veselí dob Chrámu.

V malých diasporních komunitách se obvykle staví *suka* v synagóze, aby sloužila těm, kdo sami nestaví. O *šabatu* během Sukot čteme svitek knihy Kazatel.

Tuto biblickou knihu čteme proto, abychom „nesešli z cesty“ během našeho radování a veselí. Na jedné straně je psáno: „Rekl jsem si v srdci: Nuže teď to zkusím s radovánkami

* V diaspoře přidáváme 9. den z kalendářních a historických důvodů.

ברוך אתה יי אלהינו מלך
העולם המוציא לחם מן הארץ

Požehnán jsi ty, Hospodine,
Bože náš, Králi světa,
který necháváš vzházet chléb ze země.

a popřeji si dobrého,“ ale na druhé straně je psáno: „O smíchu jsem řekl: Je to ztřeštěnost, o radosti pak: Co to provádíš? (Kaz 2, 1-2).

Kuriozita: Izrael 1985. Už po celé generace chodí děti rády první večer od jedné *suky* ke druhé a „známkuji“ její výzdobu. Tehdy přišly k mé *suce*, podívaly se na ni a vyhlásily verdikt: „*Košer!*“

Byl jsem překvapen a pokáral jsem je: „Poslyšte, moje milé děti, roky jsem se učil stavět *suku* podle všech pravidel a stále se to učím. Vy nesudte, zda je *košer* nebo není *košer!* Neurážejte žádnou rodinu během oslav, když jim dalo tolik ji práce postavit. Zůstaňte u známkování výzdoby. Nechte B-ha, ať posoudí, co je *košer* a co ne!“

Šmini aceret

Šmini aceret je slavnost osmého, posledního dne svátku *Sukot*. Připadá na 22. *tišrí*.
Zdroj a zákony: viz výše (*Sukot*). Tento den je považován za samostatný svátek zejména proto, že se vracíme ze *suky* domů. V synagóze se modlíme kromě čtyř obvyklých modliteb zvláštní modlitbu za dešť, protože v Izraeli všechn růst závisí na dešti. Od tohoto dne až do prvního dne *Pesachu*, který je za půl roku, přidáváme k našim každodenním modlitbám chválu B-hu: „Dáváš větru vát a dešti padat“. Také se modlíme památeční modlitbu za mrtvé *Jizkor* (On, tj. B-h, se rozpomene).

Kuriozita: V některých synagógách děti symbolicky pokropí kantora vodou, když dramaticky recituje a zpívá modlitbu za dešť.

Simchat Tóra

V Izraeli je výše zmíněný den (22. *tišrí*) zároveň svátkem *Simchat Tóra* (Radost z Tóry), ale v diaspoře se *Simchat Tóra* slaví až 23. *tišrí*.

קדוש קדוש יהוה צבאות
מלא כל-הארץ כבודו

Svatý, svatý, svatý Hospodin zástupů,
celá země je plná jeho slávy.

Bible, Izajáš 6,4

Židovský den

Každý židovský den (nebo lépe: datum) začíná západem slunce předešlého večera. Datum končí dalším večerem při soumraku, když jsou jedním pohledem jasně vidět tři hvězdy.

Žádná práce

Když říkáme „žádná práce“ nebo „žádná námaha“, myslíme tím kteroukoli z 39 „zásad námahy“, jak jsou zaznamenány v traktátu *Mišny* „Sobota“ v 7. kapitole: žádné zapalování ani zhášení jakéhokoli ohně, žádné řízení auta (pouze v případech ohrožení), žádné vaření ani žádné psaní atd. od západu slunce do soumraku následujícího dne.

Zdroj: V talmudské době ještě nebyl znám, poprvé ho slavili Židé v Babylóně v gaónském období (6. - 10. století).

Zákony a zvyky: Není vykonávána žádná práce. V synagóze se modlíme obvyklé čtyři modlitby a čteme z Tóry a *haftaru*. Doma pak jíme dvě slavnostní jídla. Podle babylónských zvyků tímto dnem končíme roční cyklus čtení pěti knih Mojžíšových, Penta-teuchu (každý *šabat* se čte asi 70 - 100 veršů).

Je to velký důvod k oslavám. Už večer, když svátek začíná, bereme všechny svitky Tóry ze svatostánku. Sedmkrát obejdeme *bimu* a při tom s nimi tančíme. Každý z přítomných nese jeden ze svitků alespoň jednou kolem. Pije se hodně vína a jiných *košer* nápojů. Ráno se obřad opakuje. Potom je každý, včetně dětí mladších než 13 let, volán ke čtení Tóry, přinejmenším tří veršů z posledního oddílu Deutoronomia. Výsada ukončení čtení bývá dána významnému členu společenství nebo rabinovi. Potom poctíme jiného význačného člena čtením nového cyklu. Čte se *Berešit* (na počátku, kniha Genesis) a z proroků první kapitola knihy Jozue. Tak je vyjádřeno spojení mezi Mojžíšovou Tórou a proroky. V mnoha synagógách je zvykem vyjít se svitky na ulici a tančit s nimi.

Kuriozita: Mezi chasidy v Tel Avivu jsem v dětství viděl váženého rabína, jak tancuje na stole, na který jsme obvykle dávali svitek! O mnoho let později jsem se dozvěděl, že v irské a jihoafrické židovské tradici dostává každý, kdo je volán k *bimě*, hlt whisky a ti, kdo stojí kolem stolu (na *bimě*) se k němu musí přidat. V roce 1983 jsem

v Jižní Africe sloužil jako rabin a předčítač Tóry. Umíte si představit, jak jsem na konci vypadal, když jsem četl za všechny celou dobu? Také jsem tancoval na stole, ale s lahví na hlavě...

Pesach

Druhým poutním svátkem jsou Velikonoce. Slaví se ve dnech 14. - 22. měsíce *nisanu*, tj. obvykle v dubnu.

Zdroje: „Po sedm dní* budete jíst nekvašené chleby. Hned prvního dne odstraníte ze svých domů kvas. ... Od večera čtrnáctého dne prvního měsíce budete jíst nekvašené chleby až do večera jednadvacátého dne téhož měsíce. Po sedm dní se nenajde ve vašich domech kvas“ (Ex 12, 15 - 19).

„Čtrnáctého dne ... navečer bude H-spodinův hod beránka. Patnáctého dne téhož měsíce začne H-spodinova slavnost nekvašených chlebů, po sedm dní budete jíst nekvašené chleby. Prvého dne budete mít bohoslužebné shromáždění, nebudete konat žádnou všední práci. ... Sedmého dne ... nebudete konat žádnou všední práci“ (Lv 23, 5 - 8).

Zákony: Když pečlivě uklidíme domácnost, večer před 14. *nisanem* hledáme se svíčkou v ruce každý drobek (*chamec*) jakéhokoli kvašeného produktu. Každá sušenka, koláč nebo chléb, při jejich přípravě byla mouka smísená s vodou 18 minut před pečením je považována za *chamec* (kvašené). 14. *nisanu* dopoledne kolem 10. hodiny všechen *chamec* spálíme. Od té chvíle po 9 dní nejíme nic kvašeného.

* V diaspoře též osmý den.

Večer 15. *nisanu* po večerní modlitbě v synagóze se sesedneme k nejdůležitějšímu večeru - *sederu* (dosl. pořadí, uspořádání) Pijeme čtyři číše vína, což symbolizuje čtyři slova, která vyřkl B-h, když slíbil Mojžíšovi, že vyvede Izraelce z Egypta po 210 letech otroctví: „... vyvedu vás ... vysvobodím vás ... a vykoupím vás ... vezmu si vás za lid ...“ (Ex 6, 6 - 7).

Jíme *maces* (nekvašený chléb) a *maror* (hořké byliny, jak je psáno: „... budou jíst nekvašené chleby s hořkými bylinami...“ (Ex 12, 8). Máme dlouhé slavnostní jídlo, během kterého přeříkáme *Hagadu*, příběh vyvedení z Egypta, který se stal asi před 3 500 lety. Měli bychom znovu zažít zážitky a zákraky té doby. Připomínáme si je tím, že dáváme na stůl symboly malty (*charoset* směs ovoce, ořechů a vína), jejichž pomocí jsme stavěly pyramidy. Namáčíme si *maces* a *maror* do *charosetu* a do slané vody, která připomíná slzy dětí Izraele před vyvedením. Při jídle se nakláníme vlevo, čímž symbolizujeme svobodu, kterou jsme dostali (symbol patri-cijů).

Začínáme čtyřmi otázkami pro malé děti a pokračujeme dlouhým příběhem, písněmi, chválou B-hu, díkůvzdáním po jídle a končíme slovy: „Příští rok v obnoveném Jeruzalémě.“ Také přidáváme pátou číši vína. Ta symbolizuje páté sloveso, které B-h použil: „... dovedu vás do země, kterou jsem přísězně slíbil ... Vám ji dám do vlastnictví...“ (Ex 6, 8).

V diaspoře se *seder* opakuje stejným způsobem v noci mezi 15. a 16. *nisanem*. Ale při této druhé pesachové noci začínáme počítat *omer* po 7 týdnů (49 dnů). Padesátý den bude svátek Šavuót podle slov v knize Leviticus: „Potom si odpočítáte od dne po dni odpočinku*, ode dne, kdy jste přinesli snopek k oběti podávání, plných sedm týdnů. Až ke dni po sedmém dni odpočinku napočítáte padesát dní...“ (Lv 23, 15 - 16).

Během 15. a 16. a právě tak 21. a 22. *nisanu* platí pravidlo zákazu práce. V synagóze se scházíme ke čtyřem slavnostním denním modlitbám. 15. *nisanu* ráno se začínáme modlit za rosu místo za déšť, o nějž jsme prosili od Šmini *aceret* před půl rokem. Čtení z Tóry a Proroků jsou po celých osm dní spojena s Velikonocemi. Sedmého dne čteme o překročení Rudého moře a Píseň moře (Ex 13 - 15). Posledního dne se modlíme památečnou modlitbu za mrtvé *Jizkor*.

Život a zvyky: O *sederovém* večeru jíme vejce namočené ve slané vodě, které sym-

Foto: Vojtěch Jiří Vlč.

* Zde znamená po 1. dni Pesachu (Velikonoce).

bolizuje osud židovského národa s jeho historickými cykly, dobrými a špatnými časy - ale stále přežívajícího! Otvíráme dveře proroku Eliášovi, který vyhlásí přicházejícího Mesiáše, a také na důkaz toho, že se nebojíme nikoho kromě B-ha, který je jedinou opravdovou ochranou. A podle našich matek také proto, abychom nechali Eliáše ochutnat z páté číše.

Jedí se *kneidlach*, které se připravují z drčených *macesů* a vajec. Aškenázští Židé nejedí žádné luštěniny. Během tisíciletí si osvojili tento zvyk, protože v dávných dobách se balily luštěniny do stejných pytlů jako zrní. Neměli bychom jíst žádné drobký ze zrní, které by byly ve styku s vodou déle než 18 minut. Proto se ustálil zvyk nejíst ani luštěniny. „Jidiše mames“ vyvinuly báječnou kuchyni, složenou pouze z brambor, *macesů*, vajec, masa, ryb a zeleniny. Nyní se po celém světě ve velkém prodávají výrobky, označené slovy „*košer pro Pesach*“.

Pesach je především svátek rodiny a mnozí, kteří mají jinak k náboženství daleko, se shromažďují s rodinou, v hotelích nebo ve společenských centrech, aby společně prožili *sederový* večer, který obvykle trvá 5 - 6 hodin. Aby děti před koncem neusnuly, ukradnou vedoucímu večera *maces*. Když se pak mají ke konci večera jíst *macesy* podruhé (jako zákusek, *afikoman*), musí je vykoupit nějakými dárky. Během *pesachového šabat*u čteme svitek Písně písní, který hovoří o lásce mezi B-hem a Izraelem. **Kuriozita:** Whisky a pivo nemůže být „*košer pro Pesach*“, protože jsou vyrobeny z kvašeného ječmene. Jednou ale jeden mazaný obchodník přesto označil láhev nálepkami „*košer pro Pesach*“ a snažil se je prodat nevinným lidem ...

Šavu'ot

Letnice neboli Svátek týdnů se slaví 6. - 7. dne měsíce *sivan*. Obvykle je to květen.

Zdroj: „Tento den* vyhlásíš svatě shromáždění a nebudeš vykonávat žádnou všední práci“ (Lv 23,21).

Zákony: Nevykonáváme žádnou práci, radujeme se u dvou slavnostních jídel. V synagóze se modlíme čtyři běžné modlitby, *hallel* (chvalozpěv) a čteme z Tóry zjevení na hoře Sinaj a Desatero příkázání.

Život a zvyky: Podle tradice se H-spodin zjevil izraelskému lidu 6. *sivanu*. Při čtení tohoto místa ze svitku Tóry se používá zvláštní oslavná melodie a všichni stojíme. Také čteme svitek Rut jako symbol koneč-

ného dobrovolného přijetí Tóry a jejích Příkázání lidmi, kteří nejsou roditelými Židy: „Tvůj lid bude mým lidem a tvůj B-h mým B-hem (Rt 1,16).

Modlíme se památeční modlitbu za mrtvé *Jizkor*. Vyvinul se také zvyk jíst během tohoto svátku mléčné výrobky. Jedním z vysvětlení pro tento pradávný obyčej je příkázání, které Židé (právě tohoto dne) dostali a které zavazuje k oddělování masa od mléka, k zákazu požívání krve, ke *košer* porážení dobytka a k mnoha dalším pravidlům k přípravě *košer* masa. Když tehdy příkaz dostali, neměli dost času na přípravu masa pro ten den, a proto jedli pouze potraviny z mléka, protože pro ně tehdy byly snadno k dosažení.

Kabalističtí mudrci ze Safedu v Izraeli zavedli v 16. století zvyk, jímž měla být nahrazena prospaná noc před zjevením. Zavedli obyčej bdění po celou první noc svátku *Šavu'ot* z 5. na 6. *sivan*. Tuto noc se studuje Tóra, a to bývá spojeno s kávou a sušenkami, písničkami a tancem. Ve Staronové synagóze (stejně jako i v mnoha synagógách po celém světě) jsou celou noc rozsvícena světla. Ráno se modlíme ranní modlitby.

Kuriozita: Po celý život bychom měli každé ráno odříkat řadu dobrořečení a chval B-hu. Např: když vidíme ráno světlo, měli bychom říci: „Pochválen buď P-ne, náš B-že, Králi vesmíru, který dáváš člověku rozum k rozlišení mezi dnem a nocí.“ Nebo když ráno po při probouzení otevíráme oči, měli bychom říci: „Pochválen buď ... který otevíráš oči slepých,“ atp. Kdo potom za

לכה דודי

Pojď', můj milý

לכה דודי לקראת כלה פני שבת נקבלה

Pojď', můj milý, nevěstě vstříc spějme, svatý sabat vlídně uvítejme!

שמור וזכור בדבור אחד השמיענו אל המיוחד

יי אחד ושמו אחד לשם לתפארת ולתהלה

„Zachovej a pamětliv buď' jeho!“ tak zněl příkaz Boha jediného; jeden jest Bůh, jedno Jeho jméno, věčně budiž slaveno a ctěno!

Pojď', můj milý, ...

לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה

מראש מקדם נסוכה סוף מעשה במחשבה תחלה

Uvítejme sabat bez meškání, neboť' on jest zdrojem požehnání na počátku světa oblmýšlen, byl až v konec díla posvěcen.

Pojď', můj milý, ...

מקדש מלך עיר מלוכה קומי צאי מתוך ההפכה

רב לך שבת בעמק הבכא והוא יחמול עליך חמלה

Sídlo krále, město vlády Jeho, povstaň opět ze zboření svého! Dlouho trvalo tvé bédování, již se k tobě milost Boží sklání.

Pojď', můj milý, ...

התנערי מעפר קומי לבשי בגדי תפארתך עמי

על יד בן ישי בית הלחמי קרבה אל נפשי נאלה

Setřes prach a odlož smutek svůj, oblékni se v roucho slávy, lide můj! Isaiův syn, rodem z Betléma, vykoupí tě brzy, duše má!

Pojď', můj milý, ...

Část písně „*Lechá dodi*“, která se zpívá při b-hoslužbě vítání *šabat*u, nejdůležitějšího židovského svátku.

Modlitby pro všechny dny všední, *sabaty* a svátky, jakož i *Jom Kippur Kátan*, předložil Moric Kraus, Praha 1937

nás pronese tato důkuvzdání, když všichni v synagóze studují celou noc? Proto musíme přistihnout někoho, kdo během nějaké nudné přednášky usne, a poctíme ho tím, že vystoupí na *bimu* a odříká za sebe a za nás ostatní důkuvzdání. My ostatní odpovíme *Amen* po každém požehnání.

Shrnutí

Svátky Tóry na sebe během staletí nabalily mnoho pravidel, zvyků a dokonce jídel. Dodržujeme slova psaného Písma a dodržujeme židovský kalendář a data přesně tak, jak jsou psána. Lpíme na *šofaru*, *suce*, čtyřech družích zeleně, zákazu práce, radosti, *macesech*, zákazu *chamecu*, na *maroru* atd. Praxe nám byla určena rabíny a mudrci, kteří nám přenesli staletími od Mojžíše *Ústní tradici*. Pouze díky nim víme, jak prožívat tyto svátky v běžném životě. (A díky židovským maminkám víme, co jíst.) ■

* Padesátý den po Pesachu.

Rozhovor s hlavou českého ortodoxního judaismu

BŮH TO JEDNOU PROKÁŽE

Martina Dvořáková

Pražský a zemský rabín Karol Efraim Sidon je významnou osobností českého duchovního i kulturního života. Nezasloužila se o to asi ani tak jeho umělecká a disidentská minulost, ani mediální popularita v současnosti. Spíše to je pevnost a konzistentnost postojů, které skutečnou osobnost vytvářejí.

Byl jste od malička vychováván v židovské víře?

Ne. Otec zemřel v Terezíně a matka se po válce znova provdala. I můj otčím byl Žid, ale pocházel z hodně asimilované rodiny. Upřímně řečeno, dlouhou dobu jsem si ani neuvědomoval, že židovství není jen nežitá minulost či archeologická vykopávka, ale žitá současnost. Ke svému údivu jsem pak navíc zjistil, že z hlediska židovského práva vlastně nejsem Žid, protože má máma Židovkou nebyla.

Chápu dobře, že jste nebyli praktikující židovská rodina, takže jste v mládí zřejmě prožíval například běžné křesťanské svátky jako jiné děti?

Třeba Vánoce se u nás slavily, ale takovým podivným způsobem. Stromeček jsme mívali, zároveň však k našim klasickým vánočním „rituálům“ patřila vzpomínka na všechny zemřelé příbuzné a známé, jichž jsme za války ztratili hodně. Vzpomínám si také, že jsme doma měli starý gramofon a dvě desky s židovskou liturgií, které jsem si na Vánoce s obřadností pouštěl a před fotkou svého tatínka jsem rozjímal.

Asi jste se tedy podvědomě Židem cítil už tehdy.

To ano a také mě za něj všichni považovali. Židovství jsem vždy chápal jako osudovou záležitost, s níž jsem byl vnitřně zcela zto-

tožněn. Jistě na to měla svůj vliv i právě smrt mého otce v koncentračním táboře. Byl pro mě mučedníkem, hrdinou, svatým člověkem, kvůli němuž jsem chtěl v židovské tradici naší rodiny pokračovat.

Pokuste se popsat dobu, kdy jste nejsilněji pocítil, že židovství je tou pravou cestou vašeho života.

Poté, co jsem si prostudoval všemožná náboženství a jejich učení a také různé filosofické směry, dospěl jsem k názoru, že judaismus je pro mě jako stvořený.

Nikdy vás žádné jiné náboženství tolik neoslovilo?

Samozřejmě jsem se musel vypořádat s křesťanstvím, vždyť jsem vyrostl uprostřed křesťanské Evropy. Ale od začátku jsem věděl, že to není moje záležitost, i když vlastně právě přes křesťanství, Bibli, jsem se dostal k judaismu. Když už, tak na mě větší vlivy měly duchovní, či spíše filosofické směry jako například existencialismus, nebo psychoanalýza... Ale až v judaismu jsem pro sebe našel to nejdůležitější. A opět si vzpomínám na souvislost s otcem - právě to, že umřel, když mi byly dva roky, bylo jakýmsi traumatem a zároveň hnacím motorem, který mě „odkudsi shora“ směřoval k židovství.

Byl ve vašem životě také nějaký žijící duchovní učitel v židovské víře?

Byli to dva lidé. Pan Feuerlicht, vrchní kantor ve Staronové synagóze, který pro nás mladší znamenal studnici židovské praxe, tradice a moudrosti. Druhým byl rabí Uzi Kalchaim, který mě učil v Izraeli a který, jak se vyjádřil jiný rabín, „mě udělal“.

Znamenalo pro vás někdy označení Žid urážku? Třeba když vám tak říkali spolužáci ve škole.

Ano, oni to tak totiž mysleli, ostatně většinou to tak lidé myslí. Nejednou jsem se kvůli tomu popral, nejednou mi to nebylo příjemné.

Pokud je pro vás židovství vlastně „žitý osud“, domnívala bych se, že za svůj pravý domov musíte považovat Izrael. Je tomu tak, nebo se více cítíte doma tady v Čechách?

Ideální domov opravdu cítím tam, v Izraeli. Ale když toto řeknu, a dokonce si to opravdu myslím, musím hned dodat, že můj vztah k Praze je nesmírně silný...

... ale kdybyste se měl a mohl svobodně rozhodnout?

Kdybych zde neměl zázemí židovské obce, kterou cítím jako svůj domov, asi bych zde nežil. Navíc, s tak zásadním životním krokem musí v rodině souhlasit všichni, přinejmenším manželka...

À propos - je vaše žena Židovka?

Ano, i ona k židovství přestoupila.

Jste považován za ortodoxního rabína. Vysvětlete mi svůj pohled na rozdíl mezi ortodoxním, konzervativním a liberálním židovstvím.

V současném spektru směrů, které jsou označovány za židovství, hledám solidní, korektní a vyváženou cestu, která současně není v rozporu s naší naukou a životem. Svým způsobem se pokládám za člověka středu. I v rámci ortodoxie je totiž nutné rozlišovat různé směry.

V čem však vězí ten hlavní spor mezi jednotlivými směry?

Konzervativci například vnímají Tóru pouze jako tradici, z níž si lze vybrat to, co se nám hodí a co lze přizpůsobit současnosti. Avšak ve chvíli, kdy judaismus nabouráte a řeknete, že si z něho můžete jen něco vybrat a zbytek je přežitá tradice, pak se celý systém začne dříve či později hroutit. Nemluvě o tom, že liberálové si už z judaismu opravdu vybírají jen to, co se jim hodí a co je v moderním světě vlastně nijak nezatežuje.

Karol Sidon se narodil v Praze v roce 1942. Vystudoval gymnázium, poté scénářistiku na pražské FAMU. Zprvu pracoval jako dramaturg v loutkovém filmu a redaktor Literárních novin. Po jejich zavření se ještě nějakou dobu živil psaním a pracoval pro televizi, od roku 1971 vykonával příležitostná zaměstnání. V roce 1977 podepsal Chartu 77. Následoval tlak ze strany StB, aby vycestoval z tehdejšího Československa. Šest let studoval v Haidelbergu na Vysoké škole pro židovská studia, ve studiích pokračoval v Izraeli na Institutu Harry Fischl a Machon Ariel. Od roku 1992 je pražským a českým zemským rabínem.

Jak byste charakterizoval vzájemné vztahy mezi českými ortodoxními, konzervativními a liberálními Židy?

Díky komunismu zde chybí kontinuita. Pokud mluvíme o Židech v Praze, nelze říci, že by zde převažovali ti nebo oni. Jsou tu skupiny, které židovství cítí odlišně - jedni ortodoxněji, druzí liberálněji. Ale gró jsou Židé, kteří se hlásí k obci, protože prostě cítí, že ji potřebují. Postupně se vyvíjí i jejich reflexe toho, co vlastně znamená být Židem v pravém slova smyslu. Chce tomu nechat čas a možnost svobodného vývoje.

Například v USA jsou ale vztahy mezi jednotlivými směry vyhraněny někdy až „na ostří nože“. Nedopadne to zde také tak?

Já doufám, že ne. Osobně se domnívám, že je možná vzájemná komunikace s konzervativními Židy. Ovšem liberálně - reformní hnutí opravdu považují za naprosté neštěstí. To již nemá s židovstvím v podstatě nic společného. Ve chvíli, kdy někdo bere Bibli ještě ležerněji než sami křesťané, není o čem diskutovat.

Kolik má pražská obec členů, kolik je v České republice obcí, kolik Židů?

V České republice je 10 obcí, výrazně největší je pražská obec s více než 1550 členy. Celkový počet Židů bych odhadoval na přibližně 3 tisíce.

Přibývá zájemců, kteří by chtěli k vaší víře konvertovat?

Nejsou to závratná čísla - za posledních deset let k nám přestoupilo asi dvacet lidí. Bez konvertitů se obec neomladí. Je nutné, aby zde fungoval korektní rabínský soud, který umožní přístup i dalším adeptům.

Dodržujete vy osobně veškeré rituály s židovstvím spojené?

To by byla ostuda, kdyby to tak nebylo. Vždyť jsem ortodoxní rabín.

Některé z vašich tradičních rituálů mně osobně připadají - promiňte mi to - až směšné. Například že je v sobotu kromě jiného zakázáno používat elektrické přístroje. Není to zbytečný pozůstatek minulosti?

Bible samotná říká, že na šabat je zakázána manipulace s ohněm. Ve chvíli, kdy Edison vymyslel žárovku, vznikla otázka, zda to je oheň nebo není. Rabíni tehdy rozhodli, že to oheň je, protože i žárovka má všechny vlastnosti ohně - svítí to, hřeje to, zapaluje se to... V tomto směru tedy musíme dodržovat i toto pravidlo.

Jaké jsou v Česku podmínky pro dodržování židovských jídelních tradic?

Problematika kašrutu* je veliký balík znalostí a problémů. Vydáváme seznam košer potravin, které jsou buď přímo značené jako košer, nebo jsou povolené. Vzhledem k tomu, že mnohdy je u nás ještě nemožné si vyrobit například vlastní mléko a já jsem si jist, že běžné mléko na trhu je po všech stránkách v pořádku, tak je to v rámci České republiky povolená potravinina.

Zde je podle mého názoru rozpor - žárovku akceptovat odmítáte, ale mléko povolíte. Oba tyto příklady vnímám velmi podobné.

Mýlíte se. Vezměme si ještě jeden příklad - chléb. Ten, který je k dostání běžně v krámě, není chléb židovský. Ale už v Talmudu se říká, že žijí-li v nějakém prostředí, kde jsou dva pekaři a jeden je Žid a druhý není, ale ten židovský pekař je strašlivý moula a jeho chleba se mu vždycky zdrcne, kdežto ten druhý pekař dělá dobrý chleba a já mám jistotu, že ingredience, které používá, jsou v pořádku, pak mohu kupovat chleba od nežidovského pekaře.

To, co prochází žaludkem, je velmi důležitá věc a zásobování obce alespoň základními potravinami se stále zlepšuje.

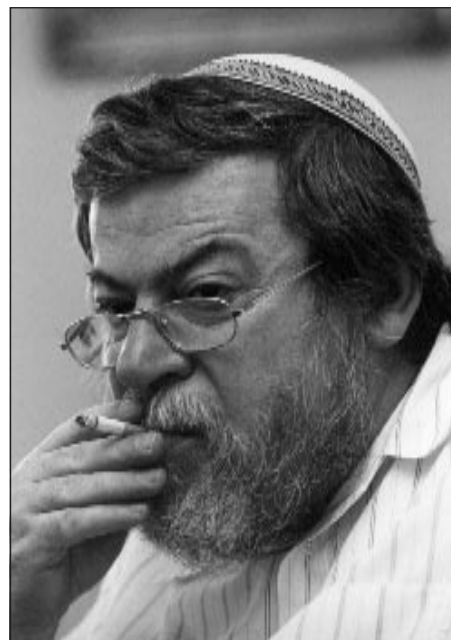
Na závěr z jiného soudku - je o vás známo, že považujete za zbytečný jakýkoliv dialog s představiteli jiných náboženství? Proč?

Jednou měsíčně se scházím se skupinou lidí, kteří jsou schopni společně studovat, a nejsou to jen Židé, ale také křesťané. Sedíme nad texty, které rozebíráme a diskutujeme o nich. To pokládám za smysluplné. Ale teologický dialog mezi náboženstvími pokládám ve své podstatě opravdu za nesmyslný. Je třeba si uvědomit, že pokud se budu bavit s křesťanem, tak předem vím, že on nemůže opustit své křesťanství, ale já zase nemohu opustit svůj judaismus. Prostě s ním nesouhlasím. Neberu mu jeho názor, ale z mého hlediska k němu mám mnoho zásadních výhrad.

To působíte jako netolerantní člověk.

Já si myslím, že tolerance znamená nechat toho druhého na pokoji, snést ho i s tím, že s ním hluboce nesouhlasím. Kvůli tomu ho přece nebudu přesvědčovat o svém názoru. A přál bych si, aby také on nechal mé názory mě, aby mě nepřesvědčoval a nesnažil se mě někam manipulovat. Všechny možné náboženské směry, církve a hnutí si podle mého

* Kašrut - rituální způsoblost.

Rabín Karol Sidon. Foto: Petr Strnad

názoru vybírají něco, co nejde, než aby musely dělat to, co jde. To, co jde, jsou například každodenní komunální záležitosti, nikoliv teologické spory.

Myslíte, že se raději baví o teologických věcech, než aby nechali Žida Židem, křesťana křesťanem, a přesto společně dělali něco dohromady bez ohledu na víru?

Přesně tak. Při řešení mnoha problémů je přece úplně jedno, jakého jste vyznání.

Domníváte se, že v brzké době dojde ke smíření jednotlivých náboženství?

V židovství jsou dva způsoby, jak spolu vycházet. Jeden na základě lásky k bližnímu, druhý na základě cest míru, kdy i lidi, které nemám zrovna v lásce, prostě nechávám na pokoji a nevyhledávám vzájemné konflikty. Pán Bůh jednou prokáže všem lidem, kde je skutečná pravda.

Židovství nikdy nebylo misijním náboženstvím. Je v podstatě sebestředné a nevychází do světa s pocitem předělat všechny ostatní na Židy. Kdežto misijní náboženství se o to snaží mnohdy i docela násilnými a manipulativními způsoby. Nestále chtějí všechny spasit, ale to jde pouze tak, aby všichni byli křesťani, aby všichni byli muslimové... To je děsivé. K tomu už pak stačí jen přidat, aby všichni byli komunisté, všichni byli nacisté, aby všichni byli praváci nebo třeba pošťáci... Pokud se lidé nenaučí toleranci vůči jiným, pak ke smíření jednotlivých náboženství nikdy nedojde.

Děkuji za rozhovor.

Rozhovor s lubavičským rabínem

POSELSTVÍ PRO LIDSTVO

Tomáš Novotný

V Praze již několik let působí vedle oficiální Židovské náboženské obce i misie jedné z chasidských skupin, tzv. Chabad. V Pařížské ulici č. 3 otevřela své centrum a synagógu. Vedoucího a rabína tohoto hnutí pana Manis Barashe jsme se zeptali několik otázek.

Začneme tím, kdy a jak jste začali svoji činnost v Praze.

Prvně jsem přišel do Prahy při příležitosti krátké návštěvy v létě 1992. Organizace Chabad tehdy poslala mne a mého přítele jako mladé rabíny na Slovensko, do České republiky a do Polska. Tehdy jsem byl poprvé v Praze. A byla to láska na první pohled. A tak jsem se po roce 1992 stále a stále vracel. Nakonec jsem se sem před čtyřmi a půl roky přestěhoval i s manželkou.

A jaký byl hlavní účel založení vašeho centra? Jaký je váš cíl?

Jsmo součástí více než dvou tisíc center hnutí Chabad po celém světě. Poselstvím misí Chabad je vzdělávat, posílit židovské vědomí a znalosti ve všech částech světa. A chceme to dělat s láskou a oddaností.

Dám vám příklad: Před časem jsem se vrátil z návštěvy v USA a byl jsem překvapen, jak se tam v té době stále probírala v médiích dvě témata: pan Liebermann, který usiloval o post viceprezidenta Spojených států, a účast ruského prezidenta Putina na slavnosti otevření nové synagógy v Moskvě. Lidé v USA se těmito náboženskými tématy velmi zabývají. A pak jsem se vrátil sem a uvědomil jsem si, že tady o těchto věcech nic neslyšíte. Lidé zde jsou sekulární a jsou hrdí na to, že jsou sekulární. - Ale k vaší otázce: misí Chabadu je vzdělávat.

Jsou oblastí vašeho zájmu jen Židé, nebo i ostatní?

Judaismus je pro Židy. A je velice jedinečný. Poselství jiných náboženství jsou: pokud hledáš smysl svého života, my máme odpověď. Vezměme si jako příklad křesťanství. To říká: když se obrátíš a budeš věřit tomu, čemu věří křesťané, najdeš smysl ve svém životě. Podobně i muslimové říkají: Pojď, věř tomu, čemu my věříme, a to je cesta k Bohu.

Ale judaismus je jedinečný v tom, že má poselství pro všechny lidi. A to poselství není: pojď, připoj se k judaismu. Židé nikdy nevycházeli jako misionáři. Nikdy neobraceli pohany na židovství. To není židovské. Židé dělají úplný opak. Když nežidovský pohan přijde k rabínovi a chce konvertovat, rabín má za povinnost mu zcela vážně vysvětlit, že to není nutné. Pokud chceš najít cestu k Bohu, pak to nemusí být prostřednictvím judaismu.

Judaismus má poselství pro všechny lidi - můžeš zůstat pohanem, ale studuj sedm noachovských přikázání a poslouchej je. Mezi příkazy, které dal Bůh Mojžíšovi na hoře Sinaj, bylo totiž také sedm příkazů synům Noachovým. Tato noachovská přikázání jsou např. nezabíjet, nekrást, necizoložit, nebýt krutý ke zvířatům - jsou to příkázání, která mají udělat tento svět místem příjemným k přebývání. Usilují o to, aby tento svět nebyl džunglí, ale chtějí do něj přinést trochu spirituality, dobroty a laskavosti - to je poselství judaismu pro všechny lidi.

A tak samozřejmě naší prioritou jsou Židé. Židy učíme judaismu, nežidy judaismu nevyučujeme. Mnozí lidé, kteří nejsou Židé, kontaktují naše centrum. I pro ně je prostor v Mojžíšově zákoně, avšak pouze sedm noachovských přikázání. Judaismus samotný je pro Židy.

Bůh stvořil celý svět i člověka a dal každému člověku jeho poslání. A tak stejně jako potřebujeme instalatéra, aby spravil dřež, potřebujeme různé lidi, aby dělali různé úkoly. A tak Bůh dal Židům soubor příkazů - Tóru. Nežidé jsou stejně tak důležití a mají své poslání ve svém životě.

Mohl byste vyjmenovat některé z aktivit vašeho centra?

Jak vidíte, otevřeli jsme asi před rokem naše centrum Chabad. Je podobné jiným centrům našeho hnutí ve světě. Máme tu synagógu

a malou knihovnu, máme bohoslužby každý den. Máme také bohoslužby pro začátečníky a místnost pro lidi, kteří nevědí, jak se modlit. Dole máme školku. Organizujeme také nedělní školu pro děti, které jsou starší než do školky. Máme i programy na svátky, vydáváme tiskoviny v angličtině a češtině a mnoho dalšího. Cílem všech těchto aktivit je vzdělávat. Nejsme tu proto, abychom kohokoliv dělali náboženským nebo ortodoxním, chasidským nebo chabadským. My jsme tu prostě proto, abychom vzdělávali.

A jak se na vás dívá zdejší tradiční židovská komunita? Jste považováni za konkurenci? Vytvořili jste tu novou synagógu. Jak vycházíte se synagógou, která stojí za rohem?

Jsmo na židovské komunitě nezávislí. Tím myslím, že jsme nezávislí v tom smyslu, že od nich nedostáváme žádnou finanční podporu. Jsme oddělenou organizací. Spolupracujeme v nejrůznějších oblastech, ale do naší synagógy přicházejí lidé z úplně jiné oblasti. K nám přicházejí např. cizinci, kteří znají hnutí Chabad z ciziny. Ale jako Chabad jsme především organizací, která se snaží vyjít ven a oslovit lidi. Trávíme tedy čas především misí. Snažíme se kontaktovat lidi. Místní židovská komunita neklade takový důraz na misii. To není „český styl“.

Doufám tedy, že nejsme považováni za konkurenci. Ale pokud jsme konkurencí, pak je to zdravá konkurence. Ostatně byste se měl raději zeptat přímo na židovské obci, jak se na nás dívají.

Jak je velká vaše skupina? Kolik se vás schází při bohoslužbách?

Průměrná účast na bohoslužbách se pohybuje kolem 40 až 50 pravidelných účastníků. Co se týče našich dalších aktivit, musím zdůraznit, že když jsme před čtyřmi lety přišli, téměř nikoho jsme tu neznali, nikdo nás nečekal na letišti s kobercem, byli jsme odkázáni jen sami na sebe. Nyní okruh našich přátel v Praze stále roste, noví lidé se zajímají o naši práci a naše centrum. Nám samotným připadá, že jsme byli úspěšnější, než jsme si kdy dovedli představit. Za ty čtyři roky, co jsme tady, se díky Bohu podařilo, že jsou děti ve školce a v nedělní škole a mnoho dalšího. A tak jsme z toho velice šťastní.

A kolik máte dětí ve školce a v nedělní škole?

Máme jedenáct dětí, které chodí každý den do školky a asi osmnáct dětí chodí do nedělní

ní školy. Když máme nějaký zvláštní program, tak přijde asi padesát dětí. Ale nám nezáleží na počtech, my to tak nepočítáme. Hnutí Chabad učí, že jde o kvalitu a ne o kvantitu. Ve skutečnosti v České republice není příliš mnoho Židů, možná čtyři nebo pět tisíc. A z nich je mnoho starých. A tak když se nám podaří vzdělávat alespoň trochu lidí, jsme s tím spokojeni.

A jsou vaše bohoslužby otevřeny i nežidům jako pozorovatelům?

Nikdo nám nemusí ukazovat pas a nikdo nemusí prohlašovat, co je zač. Jsou zcela otevřené, vřelé a přátelské ke každému, kdo přijde.

Uvažujete o otevření dalších center v České republice? Třeba v Ostravě v minulosti byla velká židovská populace.

Naneštěstí neplánujeme otevření nových center v této zemi. Ale měl bych říct, že zde máme skupinu sedmi „ješiva boys“, mladých rabínů, kteří studují zde v Praze po dobu půl roku až roku. Plánujeme, že bychom zprostředkovali jejich kontakty s některými mimopražskými komunitami.

V minulosti jsme tu již měli skupinu mladých rabínů, kteří navštěvovali nejrůznější mimopražské komunity. Nedostali se až do Ostravy, byli v Plzni, Karlových Varech, v Děčíně, Brně, Liberci a dalších místech a snažili se navázat spojení.

Mohl byste krátce vysvětlit původ názvu vašeho hnutí, jméno Chabad?

Chabad je zkratka třech hebrejských slov -

Rabi Schneerson.

Foto: internet.

chochma, bina a da'at, která znamenají moudrost, chápání a znalost. Učení Chabadu zdůrazňuje narození od jiných chasidských směrů, že nestačí, aby žid sloužil Bohu prostou vírou, ale že je důležité studovat, učit se a snažit se pochopit Boží cesty tak, jak jen je toho člověk schopen. To znamená nejen studovat Bibli a Talmud, ale snažit se pochopit i skryté části Tóry, např. podle kabaly a dalších knih, které vyjadřují to, co v sobě Tóra skrývá.

Hnutí Chabad zdůrazňuje, že člověk má sloužit Bohu nejen svými rukama, tedy plněním příkazů, a ne pouze ústy, ale i svou myslí, a to dokonce na prvním místě. Tedy tím darem, který dal Bůh lidem, a nedal ho žádnému jinému stvoření. A tak Žid musí využívat svou mysl k pochopení Tóry a zvláště jejich skrytých částí.

Všude v centru máte fotografie jednoho muže. Můžete o něm něco říci?

Jistě. Ten muž na fotografiích je samozřejmě Rabi Schneerson, který byl posledním lubavičským rabínem. Byl velkým učencem a velice vzácným člověkem. To nejdůležitější, co o Rabim můžeme říci, je však to, že přivedl malou skupinku zdecimovaných a chudých Židů po holocaustu do Ameriky v roce 1941. V době, kdy ve většině židovstva byla velká deprese a beznaděj, Rabi přišel do Ameriky. A když všichni ostatní židovští vůdcové se soustředili na zachování toho, co zbylo, a snažili se znovuvybudovat své židovské rodiny, své židovské skupiny a synagógy a organizace, Rabi byl úplně jediný. Přinášel úplně jiné poselství. S malou skupinkou následovníků, úplně bez peněz, se ztrápenými lidmi, kteří přišli z Evropy, začal mluvit o misi. O tom, že nestačí se jen starat o svou vlastní rodinu, organizaci nebo synagógu, ale že je potřeba vyjít ven. A můžeme zcela poprávu říci, že to byl Rabi, kdo vzbudil židovské povědomí po celém světě.

Je tedy viděn jako Mesiáš nebo zachránce?

Je považován za velkého židovského vůdce.

Velice často ve vašem hnutí mluvíte o Mesiáši. Můžete k tomu něco říci?

Mesiáš je jedním ze základních principů

Rabín Manis Barash.

Foto: archiv.

židovské víry. Jiná náboženství jsou nakloněna věřit, že Mesiáš už přišel. Židé však stále ještě čekají na Jeho příchod. Naše modlitby jsou plné zmínek o době, kdy Mesiáš přijde, Tanach, naše Bible, je plná zmínek o době Mesiáše a myslím si, že všichni Židé věří v příchod Mesiáše a všichni Židé se modlí a mluví o Mesiáši. Není to tedy něco, co by bylo speciálně spojeno s některou jednotlivou židovskou skupinou. Judaismus prostě nemůže být bez Mesiáše.

A poslední otázka: chasidské Židé jsou většinou spojováni se zpěvem a hezkými melodiemi. Můžete vysvětlit, jakou roli ve vašem hnutí hraje hudba?

Hudba a píseň hraje velice důležitou roli v judaismu, a zvláště v chasidismu. V chasidismu se říká, že píseň je „perem srdce“. Ruka může napsat to, co myslí mysl, ale píseň může vyjádřit to, co cítí srdce. A tak chasidé velice zdůrazňují roli písně. - To je všechno, na co jste se chtěl zeptat?

Ano, ale pokud je něco, co byste sám chtěl dodat ...

Byl bych moc rád, kdybyste nevynechal to, o čem jsme mluvili jako o zvěsti judaismu pro celé lidstvo. Mnozí např. mladí lidé hledají smysl života. Nemusejí konvertovat nikam, ale když se budou chovat podle Noachovských zákonů, bude jejich život naplněn. To je poselství judaismu pro všechny lidi.

Děkuji za rozhovor.

Biblický příkaz vede farmáře a rabíny v Izraeli ke konfliktu

„Šest let budeš osívat své pole..., ale sedmého roku bude mít země rok odpočínutí, slavnost odpočínutí, odpočínutí Hospodínovo. Nebudeš osívat své pole ani prořezávat svou vinici.“ (Leviticus, třetí kniha Mojžišova, kapitola 25, 3 - 4)

BEJT UZIEL (Izrael) 20. září - Farmář Eli Sella zvažoval své možnosti: bankrot nebo rouhání. Bylo to jednoduché. Vzepřel se náboženskému výnosu a zasadil artyčoky ...

Rolníci jako Sella se bouří vůči významnému rabínovi, který se postavil proti přimhuřování oka nad tradičním trikem využívaným k obcházení biblického příkázání, že pole ve Svaté zemi musí jednou za sedm let ležet ladem. V rámci starého uspořádání, které většina rabínů toleruje, farmáři sedmý rok naoko prodávají svou půdu osobám, které nejsou židy, a nadále pole obdělávají.

Avšak rabín Šalom Eljašiv, považovaný za největšího živého rozhodčího v náboženských záležitostech, rozhodl, že „rok odpočínutí“ musí být letos přísně uplatněn. To by znamenalo, že by žádná farma vlastněná židy ve Svaté zemi nesměla pěstovat plodiny celý rok od 30. září, židovského Nového roku. Pro spotřebitele, a to i ty, kteří nejsou nábožensky založení, by to znamenalo dovoz potravin a závratně vysoké ceny.

Většina izraelských rolníků je sekulární, ale v minulosti usilovala o schválení ze strany rabínů, aby byli přitažliví pro co nejširší trh. Zhruba polovina izraelských Židů dodržuje stravovací zákony a možná by si nekoupila produkty bez rabínské pečeti.

Ale sekulární farmáři pohrozili, že nebudou dbát na Eljašivovy ostré soudy a vytvoří si vlastní trhy, zbavené dozoru rabínů. Josef Lapid, vůdce strany Šinuj, prosazuje práva sekulárních Židů, rolníkům nabídl praktickou podporu. „Budeme kupovat jejich produkty,“ prohlásil.

Ti, kdo se řídí striktním výkladem, budou kupovat potraviny z oblastí mimo biblické hranice, včetně míst jako jsou pásmo Gazy, Golanské výšiny a Jordánsko. Za svou zbožnost budou platit vyšší ceny.

Jednapadesátiletý Sella, který je tradičním židem, říká, že zavedení nového výnosu by znamenalo nesplácení půjček a ztrátu majetku. „Čekal by mě finanční úpadek,“ uvádí mírný a svalnatý veterán tří „roků odpočínutí“ a dívá se z okna obývacího pokoje na svá artyčoková pole.

Rabín Šneour Revach, který dohlíží na náboženský život v Bejt Uzuelu, farmářské vesnici se 70 rodinami ve středu Izraele, soudí, že Eljašivovo dobrozdání bylo příliš tvrdé.

Revach, který zřídil ústav pro studium zemědělství podle židovských zákonů, říká, že před 120 lety, když Židé začali zakládat farmy ve Svaté zemi, rabíni si uvědomili, že plnění biblického příkázání by vedlo ke katastrofě. Agrární ekonomika by se zhroutila a lidé, kteří nejsou Židé, by převzali nevyužívanou půdu. A tak vymysleli fiktivní prodej půdy nežidovským osobám na jeden rok. Farmáři si najali „nežidy“, aby v tomto období pracovali na polích a úroda se prodávala pod rabínským dohledem.

„Byla to fikce, ale přijatelná fikce,“ usmívá se Revach. Eljašivův výnos podkopal postavení hlavního rabína izraelských sefardských Židů, pocházejících z východní, střední a severní Evropy, Eljahua Bakših-Dorona. Tváří v tvář středověkým klepům o zapuzení a exkomunikaci Bakši Doron, který byl v jednom okamžiku blízko slzám, vydal objasňující prohlášení, že se bude řídit Eljašivovým výnosem, ale že dodá prodejní certifikáty farmářům, kteří by bez nich nepřežili.

Za náboženskou diskusí se skrývá politický mocenský boj, tvrdí umírněný rabín Daniel Hartman. Říká, že ultraortodoxní Židé, kteří odmítají pojem židovského státu, postřehli šanci na podkopání hlavního rabína, symbolu náboženského sionismu. Hartman si stěžuje, že na obranu Bakših-Dorona nevystoupil ani jeden moderní ortodoxní rabín. ...

Rabín Eljahu Klugman, který zná Eljašiva již 20 let, tvrdí, že nikdo jej nepodezírá z postranních pohnutek. Eljašiv ve výnosu uvedl, že izraelské hospodářství je nyní dostatečně silné, aby vydrželo „rok odpočínutí“, a že již není závažný důvod k obcházení biblického příkázání.

Nicméně Revach, rabín z Bejt Uzuelu, říká, že jeho dodržování by mělo být dobrovolné a že by měly být hledány nové cesty, které by rolníkům umožnily řídit se pravidly do té míry, jak jen to bude možné. Například vinnou révu by bylo možné prořezávat v září ještě před začátkem „roku odpočínutí“ a nebylo by třeba čekat do zimy, navrhuje. Pak by hrozny byly košer.

Třebaže Revachovým cílem je úplné dodržování „roku odpočínutí“ bez fiktivních prodejů půdy, upozorňuje, že se tak nesmí činit z donucení. „Lidé by pak náboženství nenáviděli,“ říká.

Kubánští kněží santerie předpověděli bouřlivý rok 2001

HAVANA 4. ledna - Letošní rok bude údajně bouřlivý pro Kubu i zbytek světa. Předpověděli to kněží afrokubánského náboženství santería, podle nichž budou v roce 2001 aktuální válečné hrozby a migrační chaos. Svět budou údajně sužovat manželské pŕtky, poroste promiskuita a nebude nouze o mimořádné výkyvy počasí. Kněží v tradiční novoroční předpovědi známé jako Poselství roku vyzvali Kubánce, aby se tvářili v tvář těmto hrozbám sjednotili. ...

Santería (Regla de Ocha), afrokubánské náboženství, které je výsledkem prolínání římskokatolické víry a afrického animismu, importovaného na Kubu černošskými otroky, současný kubánský komunistický režim Fidela Castra toleruje.

Keňská sekta Mungiki se začíná politicky angažovat

NAIROBI 5. ledna - Před 15 lety založila skupinka nespokojených mladých Keňanů novou náboženskou sektu ve Střední provincii země, kterou ovládají Kikujové. Aby dali najevo návrat k africkým tradicím, nechali si mladíci narůst dready, propagovali polygamií, ženskou obřízku, přinášeli světmu Bohu oběti a naopak vyzývali proti křesťanství a jiným cizím vlivům od minisukni, přes alkohol a cigarety až po kino. Tenkrát však jejich aktivitám nikdo nevěnoval příliš pozornosti, píše internetová stránka BBC.

Sekta Mungiki by patrně nevstoupila ve známost, kdyby se nezačala před deseti lety politicky angažovat. Již kolem roku 1990 žádali její stoupenci vytvoření samostatného království Kirinjaga, které by spojilo všechny Kikuje. Tyto snahy tehdy vláda i opozice jednoznačně odsoudily. Před volbami 1997 prezident Daniel arap Moi označil sektu nikoli za náboženskou, ale za politické uskupení, jehož prvotním cílem je sjednocení Kikujů, nejpočetnějšího etnika v zemi.

Kromě politických ambicí na sebe začali členové sekty upozorňovat rostoucím násilím. Dvakrát v loňském roce zaútočili na policejní stanici, aby osvobodili své vězněné kolegy. Při přepadení zemřel jeden policista. V říjnu příslušníci hnutí svlékli na ulici šest žen donaha a vedli je demonstrativně nairobským sídlištěm, aby tak „varovali nemorální ženy, které nosí kalhoty a krátké sukny“. Vůdce Ndura Waruinge však podíl sekty na incidentu popřel a naopak obvinil

zástupce vládnoucího Afrického národního svazu (KANU), že celou aféru zorganizoval, aby sektu Keňanům, především pak keňským ženám, znelibil.

Stoupenci sekty věří v „Boha hory Keňa“ a při modlení se často směrem k hoře také obracejí. Obrady se zpravidla konají pod fikovníky, které Kikujové považují za posvátné. Jako v mnoha jiných tradičních náboženstvích hrají i zde při modlitbách důležitou roli duchové předků, kteří jsou však pouze jedním z prostředníků při komunikaci věřících s Bohem.

Vzhledem ke svým praktikám a nepřátelskému postoji vůči většině jiných náboženství se sekta Mungiki dostala do ostrého konfliktu s křesťany, kteří ji dokonce označují za satanistickou. Cílem útoků nové sekty se staly i chrámy svobodných zednářů. „Domníváme se, že organizace, která funguje tajně a nepodléhá veřejné kontrole, je každopádně špatná,“ nechal se slyšet Waruinge. Nečekaně si naopak hnutí neprotiví islámskou víru, s níž se prý v základních bodech shoduje. ...

Katolická církev u sebe připouští možnost sektářských úchylek

PAŘÍŽ 15. ledna - Sektářské úchylky mohou existovat i uvnitř katolické církve. Poprvé to dnes oficiálně připustil jeden z představitelů francouzského sboru biskupů. ...

Církev musí na jedné straně bránit katolické skupiny, které jsou obviňovány neprávem, a na druhé straně udělat pořádek tam, kde existují úchylky, řekl Jean Vermette, který v episkopátu odpovídá za sekty a nová náboženství.

V textu „Katolická církev a sekty“, který dnes zveřejnil informační list episkopátu SNOF, Vermette zdůraznil, že úchylky v katolické církvi mohou existovat, ale nejsou jí vlastní. Jako příklad uvedl organizace nové katolické obce Křesťanské probuzení, které podle něj nejsou zcela lživé a věří, že dělají dobro ve jménu Boha.

Afghánistán zavedl trest smrti pro ty, kdo se vzdají islámu

KÁBUL 8. ledna - Vládnoucí afghánské hnutí Taliban dnes zavedlo trest smrti pro obyvatele země, kteří přestoupí z islámu na jinou náboženskou víru. Nejvyšší vůdce Talibanu mulla Muhammad Umar v taliban-

ském rozhlasě Šaría také řekl, že popraveny budou i osoby, které nejsou muslimy a snaží se přimět vyznavače islámu ke konverzi.

Umar obvinil stoupence jiných náboženství, zvláště křesťany a židy, že se pokoušejí obrátit muslimy na svou víru. „Nepřátelé islámu se snaží zničit čisté islámské náboženství všude ve světě,“ prohlásil Umar. Knihkupci, kteří prodávají tiskoviny kritizující islám a materiály o jiných náboženstvích, budou potrestáni pětiletým vězením, řekl.

Taliban ustavil v Afghánistánu ultrakonzervativní islámský režim. Děvčata nesmějí chodit do školy, ženy nesmějí pracovat mimo domácnost, fakticky se nemohou účastnit veřejného života a mimo domov musejí chodit úplně zahalené.

Dalajláma odsoudil před hinduisty náboženskou konverzi

ILÁHÁBÁD (Indie) 25. ledna - Tibetický duchovní vůdce dalajláma se dnes na setkání s představiteli Světové hinduistické rady vyslovil proti náboženské konverzi. „Snaží-li se kdokoli, hinduista, muslim nebo křesťan přestoupit na jinou víru, je to špatné,“ řekl po obědě s hinduistickými knězi.

Rada, která je blízká pravicové Indické lidové straně (BJP) premiéra Atala Bihářího Vádžpéjího pozvala dalajlámu k diskusi na téma náboženské konverze u příležitosti hinduistického svátku Kumbh melá. Je to fundamentalistická organizace, která se domnívá, že všichni Indové bez rozdílu by měli být v souladu s národní identitou hinduistické. V miliardové Indii však žijí kromě hinduistů také muslimové (140 miliónů) a křesťané (23 miliónů).

„Stále věřím, že je lepší a rozumnější držet se vlastní tradice a víry. Není správně ji měnit, mnohem bezpečnější je udržet si vlastní náboženství,“ řekl dalajláma. ...

„Vlna konverzí by měla skončit... je to téma, které rozhořčuje hinduisty i buddhisty,“ řekl předseda zahraničního oddělení rady. Hlavní kněz z buddhistického kláštera ve Varánasi prohlásil, že buddhisté se sešli s představiteli hinduistů, aby se přidali k „boji proti islámské agresii“.

Mluvíci dillíské římskokatolické arcidiecéze reverend Dominic Emmanuel prohlásil, že konverze je „záležitost mezi člověkem a Bohem“. „Objeví-li někdo jiný názor nebo víru a chce-li se k ní přidat, je to základní lidská svoboda, kterou nemůže nikdo zrušit,“ prohlásil.

Indické radikální hinduistické skupiny tvrdí, že křesťanští misionáři provádějí hromadné konverze hinduistů. Katolická církev se zase domnívá, že v Indii po nástupu hinduistických nacionalistů k moci v roce 1998 zesílily útoky proti křesťanům.

Vádžpéjí je toho názoru, že útoky na indické křesťany jsou izolované akce a nikoli organizovaná válka.

Vádžpéjího BJP je známá hinduistickým fundamentalismem a šovinismem. Její heslo je „jeden lid, jeden národ, jedna kultura“ a muslimy, sikhly, pársy, křesťany a buddhisty staví do role „cizinců“ ...

Saddám Husajn slíbil chrám a rovnoprávnost sektě sabejců

BAGDÁD 11. února - Irácký prezident Saddám Husajn se sešel s hlavou sekty sabejců a slíbil, že pro její stoupence v Bagdádu nechá vybudovat chrám a že jim zaručí stejná práva jako iráckým muslimům a křesťanům. Informoval o tom dnešní irácký tisk.

Jak uvádí agentura Reuters, v Iráku jsou sabejci, kteří věří v Boha, ale nepovažují se za muslimy ani křesťany, uznávají jako vyznavači samostatného náboženství. Jejich hlava Sattar Džabbar Chilo v sobotu předal Husajnovi do arabštiny přeložený psaný zákon sekty. „Vybudujeme pro vás chrám, Iráčané mají svobodu náboženství, ať jsou muslimové, křesťané nebo sabejci,“ řekl Chilovi a jeho doprovodu Husajn.

Podle iráckých historiků sekta vznikla v Palestině v prvních dvou stoletích po smrti Ježíše Krista. Její členové museli uprchnout do Jemenu, odkud přesídlili do údolí Eufratu. Jako proroka uctívají Jana Křtitele.

V Iráku žije údajně 80 tis. příslušníků a dalších 15 tis. je v jižním Íránu. Mluví mandejsky a používají sabejské písmo.

Iráčtí sabejci žili většinou mezi iráckými šíity v jižním Iráku, kde si získali uznání jako zruční výrobci kánoí a talentovaní tesaři. V 50. letech mnoho sabejců opustilo kraj řek a potoků a přesídlilo do Bagdádu. Přizpůsobili se městskému životu a patří mezi nejlepší stříbrotepecce a zlatotepecce.

Irácká vláda je v rukou sunnitské menšiny. Sunnitských muslimů je v Iráku asi 35 zatímco šíitských 62 procent. Šíitě po válce v Perském zálivu v roce 1991 vyprovokovali na jihu povstání, jež Husajn krvavě potlačil. ...

Z informačního servisu České tiskové kanceláře vybral a zprávy zkrátil Z. V.

ANTHROPOSOFIE DÁL S OTAZNÍKY

Ivan O. Štampach: Anthroposofie
Votobia, 2000, 156 stran, 197,- Kč;

Štampachova kniha „Anthroposofie“ je další publikací v ediční řadě nakladatelství Votobia, která má veřejnosti přibližovat tzv. „nové náboženské směry“.

Tento hutný text představuje anthroposofii od jejích počátků až po současnost. Po uvedení do kontextu doby Štampach ve třech kapitolách představuje zakladatele směru Rudolfa Steinera, jeho základní díla a myšlenky. Aplikaci Steinerova odkazu v jednotlivých oborech lidské činnosti se popisuje v kapitolách dalších. Kromě všeobecně známého působení v pedagogice, farmacii a zemědělství je v knize rozpracován i Steinerův koncept společenské trojčlennosti a vliv anthroposofie na vědy a umění. Jako velmi přínosná se jeví kapitola o anthroposofii v Čechách, která obsahuje informace, které v encyklopediích náboženských směrů, vesměs převzatých z ciziny, nenajdeme. Pozoruhodná je rovněž kapitola věnující se možností diskuse s anthroposofy. Přehled použité literatury svědčí o hlubokých základech, na nichž celá studie stojí.

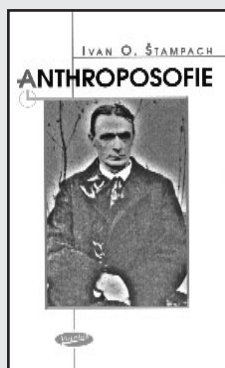
V úvodu k práci Štampach přiznává svůj vstřícný postoj k anthroposofii, s níž se setkal již v době hluboké totality. Smysl své práce tak vidí autor jednak v tom, že poskytuje „neanthroposofům“ první přiblížení anthroposofie, „po němž může nastat podrobnější studium prvotních textů“ (str. 7), ale také v tom, že práce nastavuje zrcadlo samotným anthroposofům. „Mohou posoudit, jak se jim podařilo přiblížit své pojetí zájemci, pro něhož anthroposofie sice není životní cestou, který jí však sleduje se zájmem a sympatií nějakých dvacet let“ (str. 7). Práce je psána z pozice člověka, v němž se spojuje „nezaujatý religionistický přístup s osobním zájmem“ (str. 7).

Toto „dialektické“ spojení „nezaujatosti s zaujatostí“ je v textu prakticky nezřetelné. Text je psán vesměs s typicky štampachovskou pozitivistickou objektivitou, hodnotící soudy se vyskytují jen ojediněle. Právě v nich lze ale osobní sympatie zachytit. Tak například hned v úvodu hodnotí Štampach anthroposofii jako „významné a široce přijatelné poselství pro člověka dnešní doby“. Podobně určité celkové nadřazení významu anthroposofie v celém textu vnímám jako projev osobního zaujetí.

Kniha je pro anthroposofy jistě vstřícnou, fundovanou a hlubokou výzvou k diskusi (některá témata již autor v kapitole věnované diskusi nadhodil). Pro čtenáře, který se s anthroposofií setkává v tomto díle poprvé, je výzvou také.

Myslím, že většina těch, kteří knihu koupili, ji četli proto, aby se dozvěděli, „co si o té anthroposofii mají myslet“. Také touto knihou však docent Štampach potvrzuje, že jeho publikace tu nejsou pro ty, kteří se v názorech nechají vést za ručičku, ale pro ty, kteří vědí, že zodpovědnost za jejich vlastní postoje z nich nikdo, ani fundovaná religionistická a duchovní autorita, nemůže sejmut. ■

Martin Fojtíček

ADAŠ - HEBREJŠTINA PÍSNĚMI

Vydalo Telepace, Ostrava, 2000

Písňe jsou osvědčenou cestou k poznání cizího jazyka. Není tedy nic neobvyklého na tom, že si tuto cestu zvolil hebraista a muzikant Tomáš Novotný. Tisciletá tradice hebrejského zpěvu je nepřebornou repertoárovou studnicí. Frekventantky jeho kurzu hebrejštiny na Ostravské universitě se jí nechávají strhnout a nacházejí dost nadšených posluchačů.

Proč se vlastně tyto studentky učí zpívat hebrejsky? Na rozdíl od pražské Mišpachy, již je židovská tradice vlastní (a v níž zpívají i muži), se můžeme motivace jen dohadovat. Pár fotografií napovídá, že jejich vděčnými posluchači bývají křesťané různých denominací a že si zpěvačky uvědomují místní - byť přervané - kořeny židovské kultury (fotografie ze starého pražského židovského hřbitova či u menory památníku na místě bývalého ostravského židovského hřbitova). Čeští a moravští Židé byli téměř vyvražděni a křesťanská menšina tak může být mŕstvem k židovské tradici. Škoda jen, že se o těchto souvislostech i o mínění protagonistů nedozvídáme z doprovodného textu více.

Výběr písni zahrnuje tradiční písňe i novější zhudebnění biblických či modlitebních textů. Ty starší - zejména chasidské - pocházejí často z východní Evropy. Některé

z těch moderních, třeba už zlidověly, mají původ mezi usedlíky v Palestině (*Hava nagilá*) nebo v novodobém Izraeli (*Ose šalom*). Nejnovější písňe patří už k izraelské klasice - ať budovatelská *Alimú* či *Eli*, která často zní při vzpomínce na padlé. Židovská duchovní písňe je stále živá jak v Izraeli, tak v diaspoře, především ve Spojených státech. Svatební písňe *Od jiššamá* je z repertoáru Šlomo Carlebacha, strhujícího rabína s kytarou.

Hudební úprava je - jak se sluší z didaktických důvodů - velmi úspěšná (housle Gabriely Plíškové, klavír, dřívka, bubínky). Bohužel, v některých případech je doprovod jakoby o krok vzadu za muzikálností písniček a popěvků. Musím ocenit jemný hudební vtíp v popěvku *Kechelev*, kde slova „*hlupák opakuje svou pošetilost*“ zaznívají v kánonové úpravě. Příjemným překvapením jsou suverénní sólové party Barbory Vlčkové (*Venizke, Barachi Nafši*), Grazyny Wilkové (*Kol Haolam*) a altistky Kamily Ševčíkové (v jediné jidiš písničce - *Az der rebbe Elimelech* - prozrazuje názvuky proslulého kantorského vedení melodie).

Nahrávka by mohla být dobrou učební pomůckou pro další zájemce o hebrejštinu, kdyby byly uvedeny původní hebrejské texty a nejen jejich české a anglické překlady. Notové podklady k hlavním hlasům průměrně muzikální člověk ani nepotřebuje, navíc k většině písni jsou obecně k dispozici, pravda většinou v amerických edicích. Možná zájem o nahrávku přiměje Tomáše Novotného k vydání některých vícehlasých úprav. ■

Jiří Schneider

NEBÝT GOLEMA

Benjamin Kuras: Nebýt Golema. Rabbi Löw, židovství a češství. ELK, Praha a Baronet, Praha 1999

Židovské společenství žije společně s křesťany v českých zemích od úsvitu dějin. Dnes, po tragických událostech minulého století, je to kulturní a náboženské seskupení poměrně malé a nenápadné. Nebýt legendy o umělém člověku Golemovi a jeho strůjci známém pod jmény rabbi Löw nebo Maharal, by se vědělo o českých Židech ještě méně, než se ví. Spisovatel a novinář Benjamin Kuras se sám vyznává, jak se osobně rozhodl pro židovskou náboženskou příslušnost. Židovská témata dostala v jeho tvorbě významné místo.

V knize *Nebýt Golema* nahrazuje lidového a literárního Maharala historickou po-

stavou podle pramenů. V nich rabbi Löw nevystupuje jako kabalistický mág, ale jako renesanční židovský myslitel. Nelíbily se mu prý soudobé špatné poměry v českém židovstvu a jako recept navrhol vzdělání a přísné mravy. Povzbuzoval spoluvěrce, aby neopouštěli tradice vlastního etnika a náboženství.

Löw je pro Kurase spíše příležitostí vysvětlit vlastní postoje k židovské tradici a ke vztahům mezi Čechy (resp. křesťany) a Židy. V historicky přehledné kapitole *Kdo je Žid?* se přiklání k pojetí (můžeme-li to tak shrnout), že poselstvím judaismu je racionální monoteismus a humanistická etika. Starobylé rituální zvyky jsou sice úctyhodné, ale mnohé z nich jsou překonané. Nemá smysl se jimi zdržovat. V tomto smyslu se Kuras zařazuje ke směru, který se nedávno zorganizoval v podobě náboženských obcí sdružených v Židovské liberální unii.

Kurasův styl je ryze žurnalistický. Někdy sklouzává po vnějšku problému. Jeho humor je příjemný a usnadňuje čtení. Někdy ale zhořkne při představě, jak se musí urazit a rozzlobit postižená strana. Povrchní novinařinu připomíná např. výčet oborů a procentuálního zastoupení Židů mezi jejich slovnými představiteli na začátku kapitoly *Od Abraháma k Einsteinovi* a třístránkový výčet jmen významných Židů podle oborů v kapitole *Komu Židé vadí*. Připomíná to tak trochu antisemity produkované seznamy Židů v různých odvětvích. Tedy tak trochu antijudaismus naruby.

Až na seznamy je kapitola o antisemitických „mýtech“ snad nejpodnětější částí knihy. Úporné vyvracení představ o židovských spiknutích a židovské světovládě by přesvědčovalo přesvědčené a potvrdilo omyly mýlících se. Kuras volí úplně jiný tón; část kapitoly totiž překonává omyly humorem. Konkrétní křesťanské předsudky proti Židům se pak vyvracejí stručnými informacemi o faktech. Někde ovšem se Kurasovy informace o křesťanství jeví jako příliš vyčtené a zjednodušené. Přesto ale výzva překonat falešné představy o Židech zaznívá nakonec naléhavě a přesvědčivě.

Kurasova kniha o Golemovi lehkým a přátelským tónem, čtivě a přehledně opravuje zavedená mínění o českém a světovém židovstvu. Tím přispívá k občanské a náboženské spolupráci a ke vzájemnému sdílení mezi Židy a jejich okolím. V tom je i přes jistou povrchnost pro dnešní českou politiku, kulturu a náboženský život přínosná. ■

Ivan O. Štampach

DINGIR 2000

Úvodníky

Vojtíšek Zdeněk, Odkud svítí hvězda Dingir, 1/00, s. 1; **Věda a náboženství**, 2/00, s. 1; **Jiný rytmus**, 3/00, s. 1; **Tam a zase zpátky**, 4/00, s. 1

Články

Brezina Ivan, Zelené náboženství II., 1/00, s. 3-6; **Fišerová Eva**, Nestačí jen bouchnout dveřmi, 2/00, s. 2-3; **Hajnal Ladislav**, Základy haitského voodoo, 3/00, s. 5-7; **Kropáček Luboš**, Co je a co není šari'a, 3/00, s. 2-4; **Profant Vít a Štampach Ivan O.**, Co je a co není sekta, 4/00, s. 5-6; **Škodová Zuzana**, Deprogramování a výstupové poradenství, 1/00, s. 7-10; **Václavik David**, Věda a náboženství téměř postmoderní, 4/00, s. 2-4; **Vojtíšek Zdeněk**, Změňte nejdřív sebe, 2/00, s. 3-4

Z domova

Dvořáková Martina, Oáza modlitby na Plzeňsku, 1/00, s. 13-14; **Fojtíček Martin**, Velvyslanci na místě Kristově, 2/00, s. 5; **Kotrč Jan**, Biotronika v akci, 1/00, s. 15-16; **Koubek Jiří**, Strojček nás to naučil, 2/00, s. 9-10; **Nosková Věra**, Kladivo na léčitele, 3/00, s. 13; **Paranormální svět českých médií**, 4/00, s. 7-8; **Velechovský Petr a Vojtíšek Zdeněk**, Až do poslední kapky, 3/00, s. 8-11; **Vojtíšek Zdeněk**, Nový zákon, staré otázky, 1/00, s. 11-12; **Mnoho tváří českého buddhismu**, 2/00, s. 6-8; **Rozdělení dokonáno**, 3/00, s. 11-12

Ze zahraničí

Froňková Zuzana, Karmapa vs. karmapa, 4/00, s. 9-10; **Goldner Colin**, Krásný nový svět, 3/00, s. 14-15; **Novotný Tomáš**, Mormonská církev na postupu, 1/00, s. 17; **Nový ghanský král**, 1/00, s. 17; **13. dubna 2000**, 1/00, s. 17; **Olumba Olumba Obu**, 1/00, s. 18; **Mlčící smrt**, 2/00, s. 11; **Velechovský Petr**, Celosvětová zpráva svědků Jehovových za rok 1999, 1/00, s. 17

Téma

Blažková Jana, Vymazané vzpomínky, 4/00, s. 24-25; **Fojtíček Martin**, Waldorfská škola, 2/00, s. 20-21; **Camphillské hnutí**, 2/00, s. 21-22; **Hošková Martina**, Komunita bratří z Taizé, 3/00, s. 25; **Jurkovič Pavel**, Inspirační zdroje scientologie, 4/00, s. 23-24; **Kořínek Martin**, L. R. H. podle scientologů, 4/00, s. 14; **Hubbard podle kritiků**, 4/00, s. 15-16; **Koubek Jiří**, Bohoslužba jako zrakové cvičení, 4/00, s. 19-20; **Mrázek Miloš**, Sexualita v hnutí Haré Kršna, 1/00, s. 24-25; **Je scientologie náboženstvím?**, 4/00, s. 21-22; **Opatrný Aleš**, Ostrovy i slepá rama, 3/00, s. 22-24; **Remeš Prokop**, Sexualita a transcendence, 1/00, s. 19 - 23; **Růžička Jiří**, Bez následků pro lidstvo, 4/00, s. 16-18;

Schmid Georg Otto, První, po němž již není druhý, 2/00, s. 18-19; **Šiler Vladimír**, Multikulturní sexualita, 1/00, s. 24-25; **Štampach Ivan O.**, Anthroposofie u nás dnes, 2/00, s. 14 - 17; **Komunity v církvi**, 3/00, s. 20-21; **Václavik David**, Sexualita a sekularizace, 1/00, s. 26-28; **Vojtíšek Zdeněk**, H. P. Blavatská a její teosofie, 2/00, s. 12-13; **Náboženství kontroverze**, 4/00, s. 11-13; **Vojtíšek Zdeněk a kol.**, Náboženské komunity, 3/00, s. 16-19; **Zoubek Ratomír**, Sociální trojčlennost, 2/00, s. 22-23

Rozhovor

Fojtíček Martin, Rozvíjet duchovní potencialitu dětí (rozhovor s Lumírem Riesem), 2/00, s. 24-26; **Novotný Tomáš**, Elohim přistanou u Jeruzaléma (rozhovor s Martinem Ivančákem), 1/00, s. 28 - 29; **Vojtíšek Zdeněk**, Komunita se může stát vězením bez mříží (rozhovor s Kundalí-dásem), 3/00, s. 26-27; **Na cestě ke svobodě** (rozhovor s Graemem Wilsonem), 4/00, s. 26 - 27

Recenze

Fišer Adam, Konečný, Petr: *Sekta*, 2/00, s. 30; **Fojtíček Martin**, Nekvinda, Libor: *Tradiční náboženství u nás*, 1/00, s. 34; **Štampach Ivan O.**: *A nahoře nic...*, 4/00, s. 30; **Kořínek Martin**, *Bojiště Země*, 4/00, s. 30; **Novotný Tomáš**, Segal, Erich: *Víra a láska*, 1/00, s. 33-34; **Remeš Prokop**, Denzler, George: *Zakázaná slast - Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky*, 1/00, s. 34-35; **kolktiv autorů**: *Co hlásá New Age?*, 2/00, s. 29; **Peck, M. Scott**: *V jiném rytmu*, 3/00, s. 30; **Štampach Ivan O.**, Bellinger, Gerhard J.: *Sexualita v náboženstvích světa*, 1/00, s. 33; **Vojtíšek Zdeněk**, **kolktiv autorů**: *Média a moc*, 2/00, s. 29 - 30; **Zvolská Hana**, Abgrall, Jean-Marie: *Mechanismus sekt*, 2/00, s. 29

Reflexe

Bauer Zdeněk, Ad: Fialové trojúhelníky, 3/00, s. 34-35; **Cibulka Martin**, Kdo klame a kdo je oklamán? 4/00, s. 35; **Franc Aleš a Biba Vladimír**, Hnutí Pozdního deště a William Branham I., 2/00, s. 34-35; **Hnutí Pozdního deště a William Branham II.**, 3/00, s. 32-33; **Mrázek Miloš**, Dva roky Dingiru, 2/00, s. 33; **Müller Lubomír**, Kdo klame a kdo je oklamán? 4/00, s. 34 - 35; **Opatrný Aleš**, Existují u nás katoličtí charismatici?, 1/00, s. 30; **Vasiljevová Zdeňka**, Multikulturní sňatky, 3/00, s. 31; **Voráček Jiří**, Scientologie a technologie L. R. H., 4/00, s. 32 - 33

Práce studentů

Fárek Martin, 4/00, s. 31; **Maléřová Petra**, 2/00, s. 31; **Navrátilová Eva**, 1/00, s. 32; **Růžičková Hana**, 2/00, s. 31; **Říhová Alice**, 2/00, s. 31; **Studnička Petr**, 4/00, s. 31

Sestavila Eva Fišerová

SPOLEČNOST KŘEŠŤANŮ A ŽIDŮ

Společnost křesťanů a Židů (dále jen SKŽ) byla založena v naší zemi v roce 1991 s cílem podporovat dialog mezi křesťany a Židy, ale také zprostředkovat rozhovor mezi těmi to dvěma náboženstvími a širokou veřejností. Reagovala tak jednak na vývoj po II. světové válce, kdy se křesťané postupně přihlašovali ke své spoluodpovědnosti za holocaust, ale také na vývoj v naší zemi po pádu komunismu, který zde umožnil takový dialog rozvíjet.

Smysl a poslání společnosti

Dialog křesťanů a Židů je velkou šancí pro pěstování vzájemné tolerance, porozumění i pro zcela praktickou pomoc ve chvílích, kdy je to potřeba. Důležitým rozměrem SKŽ je obohacování se z duchovních pokladů židovského i křesťanského dědictví s vědomím, že největší poklad zavazující k odpovědnosti obou těchto ostrovů víry v moři individualismu, konzumu a sekularismu, je živý vztah k jedinečnému Bohu. Pochopení závažnosti doby, ve které žijeme, a jejích problémů by mělo přivádět k otevřenosti pro rozhovor (ve kterém nikdo nemá nárok na pravdu, nikdo nevítež ani druhého neobrací na svou víru), nýbrž kde se jeden od druhého učí ve snaze pochopit partnera, a tím i sebe sama. Úkolem SKŽ je také přispívat k tomu, aby se nešířily předsudky, pohrdání a diskriminace vůči jakémukoliv skupině obyvatelstva - zvláště pak vůči menšinám (rasismus, antisemitismus).

Dva tisíce let

nedorozumění mezi křesťany a Židy

Dva tisíce let existence křesťanů a Židů bylo namnoze poznamenáno polemickými konfrontacemi. Tak se dělo už od počátků křesťanské církve i v době církevních Otců (Justinův Dialog s Židem Tryfónem). Stře-

dověk byl časem pogromů a křesťanských koncilů, které Židům přikazovaly žít v oddělených ghettech a nosit zvláštní oblečení a označení (Lateránský koncil roku 1215). Ani v čase nedávno minulém se křesťané jako celek nepostavili za své židovské spoluobraty, když Hitler začal provádět své konečné řešení židovské otázky v plynových komorách.

Reflexe holocaustu přinesla změnu

V poválečné době si řada křesťanů začala v souvislosti s reflexí hrůzných událostí holocaustu uvědomovat, že musí dojít k zásadnímu otevření nových otázek v oblasti teologie. Vše začalo zejména na půdě evangelické církve v Německu, Holandsku a USA, kde bylo po válce vydáno několik prohlášení příznávajících křesťanskou spoluodpovědnost na smrti 6 milionů Židů. Na katolické straně bylo rozhodujícím bodem obratu přijetí dokumentu *Nostra aetate* na Druhém vatikánském koncilu v roce 1965. Změny vyústily až v miléniovou oficiální návštěvu Jana Pavla II. v Izraeli. V našem českém prostředí židovsko-křesťanský dialog zatím příliš nezakořenil. Důvodem snad může být to, že v dobách před listopadem 89 byly církve i židovská komunita nuceny vést boj o vlastní přežití a v revolučním období měly obě komunity každá své problémy. Postupně však také zde dochází k nadějným a důležitým změnám.

Současná činnost SKŽ

Za své desetileté působení zorganizovala Společnost křesťanů a Židů velké množství přednášek, kulturních akcí, navázala kontakt s mnoha významnými představiteli těchto obou světových náboženství, a po celou dobu vydávala svůj Zpravodaj. V prvních letech své činnosti zaznamenala SKŽ velký zájem veřejnosti. Následné období zvažování smyslu její existence bylo na počátku roku 2000 překlenuto zvolením nového vedení společnosti, které se v současné době snaží o novou koncepci práce. Ta velmi vítá všechny, kteří by se chtěli spolupodílet na životě SKŽ.

Nový Zpravodaj SKŽ

Nejaktuálnějším zrcadlem společnosti je poslední nově pojaté číslo jejího Zpravodaje. Ten kromě mnoha informací o přednáškách a židovsko-křesťanském dialogu u nás nabízí také

řadu velmi kvalitních článků, jako jsou rozhovory s rabínem Karolem E. Sidonem a profesorem Starého zákona na ETF Janem Hellerem, nebo vize vzájemného dialogu P. Daniela Hermana (mluvčího České biskupské konference) a JUDr. Tomáše Krause (tajemníka Federace židovských obcí). Jeho součástí jsou historické studie (Milénium a křesťanský sionismus, Jednota bratrská a Židé), filosofické úvahy (Ješajahu Leibowitz: Krize jako podstata židovství) i rubrika Stíny Šoa a biblické rozборы (Jména synů Izraele).

Robert Řehák

Další informace o SKŽ a Zpravodaj SKŽ je možné obdržet na adrese Čajkovského 22, 130 00 Praha 3, nebo na internetové adrese společnosti: www.etf.cuni.cz/skz

KRVAVÁ KONFERENCE

V červnu 2000 zveřejnily Lidové noviny zprávu o změně politiky svědků Jehovových v otázce krevních transfúzí. Přijímání krve je pryč od nynějška na rozhodnutí každého svědka podle jeho svědomí. Ovšem skutečnému Jehovovu svědku je jeho svědomím hlas brooklynského ústředí této náboženské společnosti, a to transfúzi stále striktně odmítá...

Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů ve spolupráci s PONS (Poradna o náboženských sektách) uspořádala 3. 11. 2000 konferenci „Svědkové Jehovovi a nauka o krvi“. Útočištěm asi stovadesáti účastníkům byla tentokrát budova pražské Husitské teologické fakulty UK na Zelené lišce. Zástupci svědků Jehovových účast z důvodu „nevyhovující sestavy přednášejících“ odmítli. Řady zájemců o problematiku Jehovova království zato hojně rozmnožily budoucí sestřičky ze zdravotnické školy, které se budou s následky kontroverzní nauky o krvi střetávat v praxi.

Místo studijně zaneprázdněného Zdeňka Vojtíška se moderování konference ujala Helena Haškovcová, které též patřil první příspěvek pojednávající o úskalích vztahu lékař - pacient, zvláště o konfliktu mezi vírou svědka v ohrožení života a povinností lékaře zachraňovat život.

Do rozryté problematiky svědomí vstoupil Prokop Remeš. Nejprve svou osobní

Mgr. Robert Řehák, předseda Společnosti křesťanů a Židů.
Foto: Vojtěch J. Vlk.

zkušenosti krátce replikoval dr. Haškovcovou. Podle jeho názoru někteří svědkové do poslední chvíle odmítají transfúzi vědouce, že jakmile ztratí vědomí, krev dostanou. Pak jsou spokojeni: zůstali naživu a svědomí bylo učiněno zadost. Hlavním předmětem úvahy dr. Remeše však bylo definování „pravdy“ u svědků Jehovových, které se děje postupným odhalováním „nového světla“ (podle biblické knihy Přísloví 4,18). Svědkové formují svá svědomí podle „aktuální pravdy“, kterou právě hlásá osvícený brooklynský vedoucí sbor. Tato „pravda“ nemusí být rozvinutím nebo doplněním pravd minulých, někdy se „Jehova rozhodne“ sdělit nové světlo, které předcházejícím tvrzením zcela odporuje.

O konkrétní doložení manipulace s pravdou se postarala bývalá svědkyně Jana Bartošová, když na příkladech změn věrouky v otázkách očkování a transplantace ukázala postupný přechod od ignorace přes zákaz až k povolení k těmto lékařským výkonům.

Starozákonní základy učení o krvi ozřejmil Tomáš Novotný. Podle biblické knihy Leviticus 17,11 se židé domnívali, že v krvi je život. Krev proto patřila Jahvemu a byla vyhrazena pouze ke kultickým účelům.

Tématem druhého příspěvku Prokopa Remeše byl novozákonní přístup ke krvi. Zákaz požívání krve uvedený ve Skutcích 15,29 vysvětlil jako rozhodnutí disciplinární (tedy v konkrétní otázce) a nikoli doktrinární (navždy závazné), což podpořil citacemi z jiných míst Nového zákona (Marek 7,15, 1. list Korintským 10,27-29 ad.).

Po přestávce představil redaktor Dingiru Jiří Koubek kartu „Žádou krev“, kterou mají u sebe nosit všichni svědkové Jehovovi. Podepsané prohlášení uvedené na kartě by mělo zprostit ošetřujícího lékaře

povinnosti zachraňovat život za cenu transfúze. Právně však tento text nemá žádnou hodnotu a lékaři nemůže být vodítkem.

V poslední přednášce MUDr. Jan Šturma ocenil přínos svědků Jehovových k rozvoji bezkrevní léčby a podal obsáhlý přehled posledních výzkumů fenoménu krve.

Během závěrečné panelové diskuse vyslovil Tomáš Novotný „soukromé proroctví“, podle něhož svědkové zákaz transfúze brzo zruší. Jeho oponenti zastávali názor, že odmítání krve je pro svědky tmelícím prvkem, potvrzujícím jejich výjimečnost, a proto se nic nezmění. ■

Martin Kořínek

RELIGIONISTIKA NA UNIVERZITĚ V PARDUBICÍCH

Dosavadní seriózní religionistická pracoviště na filosofických fakultách v Praze a Bratislavě se zaměřují na přípravu badatelů a pedagogů. Jejich absolventi mohou jistě také přednášet pro veřejnost a poskytovat poradenskou službu veřejnosti, jednotlivcům, orgánům veřejné správy a třeba i firmám. To však je charakteristický úkol bakalářů. Na Univerzitě Pardubice se otevírá ve školním roce 2001-2002 právě bakalářské prezenční jednooborové studium religionistiky. Počítá se s jeho průchodností pro magisterské studium kdekoli, kde bude uznáno a kde bude v té době možné pokračovat. Univerzita zamýšlí po náležité přípravě sama požádat o rozšíření na magisterské studium.

Z předpokládaného uplatnění absolventů plyne, že důležitým tématem pro tento obor na pardubické Fakultě humanitních studií bude současná religiozita. Vedle jed-

nosemestrových kursů věnovaných např. sociální a kulturní antropologii, psychologii náboženství, sociologii náboženství a různým světovým náboženstvím bude součástí studia podrobnější kurs křesťanství jakožto náboženství, které v našem prostředí stále převládá. Dvousemestrové kursy budou zaměřeny též na současnou religiozitu a na mezináboženské vztahy. Přednášky nebo semináře se budou věnovat také výslovně problému náboženského sektářství a psychopatologii náboženství. Poradenství bude předmětem samostatného semináře v závěrečné části studia. Pozornost si zaslouží také témata: náboženství a politika, náboženství a právo, náboženství a umění a srovnávací etika světových náboženství. Může se najít prostor i pro aspoň volitelný seminář na téma náboženství a životní prostředí. Předpokládá se praktická spolupráce i se Společností pro studium sekt a nových náboženských směrů, již by katedra chtěla poskytovat akademické zázemí.

Religionistika v Pardubicích bude hojně využívat spolupráce jiných kateder. Vedle jazykových to budou sociální vědy, historie a kulturní historie, jakož i sociokulturní studia. Samotnou katedru religionistiky a filosofie vede Ivan O. Štampach (úvod do religionistiky, mezináboženské vztahy, současná religiozita). Dále spolupracují nebo se předpokládá spolupráce těchto odborníků: Tomáš Bubik (obecná filosofie, filosofie náboženství, náboženství a politika), Wendy Drozenová (fenomenologie náboženství, filosofie), Jan Jandourek (křesťanství, sociologie náboženství), Roman Paďouk (judaistika, islamistika, volitelná hebrejšтина a arabština), Lubomír Ondračka (hinduismus), Jiří Holba (buddhismus).

Vyučování se má naplno rozběhnout od října 2001. Při přijímacích zkouškách v červnu se budou doplňovací testem zjišťovat obecné vědomosti z humanitních oborů a vědomosti z religionistiky v rozsahu látky základní a střední školy (např. dějepis, občanská výchova, základy společenských věd). V ústní části budou studenti dotazováni na religionistickou četbu (na základě dodaného seznamu aspoň tří titulů) a budou se zjišťovat jejich předpoklady ke studiu (interpretace textu v češtině). Jazyková kompetence a zájem o další jazyk se bude zjišťovat pouze informativně. Zájemci budou dotazováni na motivy a na představy o budoucím uplatnění. Zájem uchazečů je zatím poměrně silný. Je však ještě příležitost přihlásit se ke studiu do konce března. ■
Ivan O. Štampach

Statistika svědků Jehovových za rok 2000

V prvním lednovém týdnu tohoto roku uveřejnila Náboženská společnost Svědkové Jehovovi svoji celosvětovou statistiku. K 1. 1. 2001 Svědkové Jehovovi působili v 235 zemích světa, ale v 53 z nich zaznamenali pokles a v dalších 20 zemích nulový vzrůst v počtu členů. Za tzv. služební rok 2000 se počet svědků Jehovových zvýšil jen o 2,3%, tj. o 288 907 nově pokřtěných. Organizace měla sice vrcholný měsíční počet 6 035 564 členů, ale to pouze v jednom měsíci v roce. Průměr aktivních členů (tzv. zvěstovatelů) byl jen 5 783 003 pokřtěných členů, což značí, že nečinných, ale doposud nevyložených členů bylo v průměru 252 561.

V České republice se počet členů snížil o 2% a průměr zvěstovatelů v roce 2000 klesl dokonce o 301 zvěstovatele proti služebnímu roku 1999. Počet křtů v ČR také stagnuje. Za celý služební rok bylo pouze 41 nových křtů.

Zajímavé informační internetové stránky o Svědcích Jehovových: www.volny.cz/uhlirp, která kromě jiného obsahuje i publikaci „Paste Boží stádo“, již ústředí svědků Jehovových distribuuje pouze mezi pracovníky svých sborů; www.jwic.com/stat.htm, která přináší celosvětové statistiky a komentáře k nim v angličtině. *P. Velechovský*

Vážená redakce,

jsem kmenovým odběratelem časopisu DINGIR od jeho vzniku. DINGIR čtu docela rád, protože se snažil celkem objektivně mapovat českou náboženskou scénu. Z tohoto seriózního trendu bohužel vybočuje příspěvek paní Věry Noskové, nazvaný „Kladivo na léčitele“, zveřejněný v čísle 3/2000.

Nevím, zda paní Nosková je profesionální novinářka nebo zda svůj příspěvek spáchala víceméně z mladické (nebo stařecké?) nerozváženosti. Příspěvek je naprosto nevyvážený, nehodnotí fakta objektivně a navíc je v něm uvedena řada soudů zcela nepravdivých.

Základní chybou autorky je, že se opírá pouze o údaje získané od jedné strany. Navíc - tou stranou je tzv. spolek Sisyfos, který je sdružením nejvulgárnějších materialistů, nepřipouštějících žádnou diskusi o tématech, proti kterým vystupují, to jest proti těm, kterým nerozumí a která nechápu. Toto uskupení v žádném případě nereprezentuje české lékařství a řada lékařů se od jeho pochybných praktik distancuje.

Takže - snad jediným pravdivým postřehem z článku, který ale není jasně formulován, je fakt, že stav české léčitelské scény není příliš utěšený. Uvážíme-li však, že v krizi hodnotové a morální je celá česká společnost, nemůžeme se divit, že české léčitelství není výjimkou. Lidé vyšinutí a přímí podvodníci se - bohužel - vyskytují v každém oboru lidské činnosti, ale posuzovat podle několika jedinců celé společenství je příliš laciné - a hloupé. Ostatně - lidé vyšinutí se vyskytují i v útrobách tohoto spolku. Jak jinak - než jako vyšinutí - lze hodnotit výrok jednoho čelného údu seskupení Sisyfos, který údajně pitval stovky, ba tisíce mrtvol, aniž by v nich našel jedinou akupunkturální dráhu. Úd se zapomněl vyjádřit, zda při pitvách mozku našel jedinou myšlenku, ač všeobecně známo jest, že v mozcích se myšlenky vyskytují. Alespoň tedy v některých a někdy.

Léčitelé jsou v článku zobrazení jako individua nevzdělaná, špatného charakteru, ziskuchtivá, zdraví dělnické třídy i pracující inteligence škodící a mající - formou daňových úniků ze svých nehorázných zisků - hlavní vinu na neutěšeném stavu českého hospodářství, potažmo státu. Zvláště do-

jemné je srovnání léčitelského stavu s prostitucí - až tak hluboko klesli ve své slepé zuřivosti chudáci sisyfovcí...

V článku si pisatelka stěžuje, že léčitelé nemusí mít žádné vzdělání, ale současně legislativní pokusy této praxi pouze nahrávají. Bylo skutečně naprosto nesmyslné, aby léčitelství bylo zařazeno mezi živnosti volné, takže se za léčitele mohl prohlásit opravdu každý. Namísto rozumné úpravy legislativy s předpisem licenčních zkoušek, jak doporučuje náš Svaz, bylo léčitelství ze živnostenského zákona vyjmuta úplně...

Člověk by se mohl maně zeptat - proč článek o léčitelství v časopisu o náboženské scéně? Ale souvislost tu je. Pozornému pozorovateli neujde, že pánové ze Sisyfa nebojují ani tak proti léčitelům, jako spíše proti alternativní medicíně, která je popuzuje - jak rozzuřeného býka červený hadr - i tehdy, když je používána rukou lékaře. Pak přestávají hovořit o vzdělání a blekotají cosi o neprokatelnosti, o nutnosti léčení „lege artis“ - což překládají jako „podle našeho foršriftu“ atd. atd. Takže náhle a pro někoho nečekaně, vidíme, že v tomto sporu nejde ani tak o spor vzdělaných intelektuálů na té správné a nevědomých podvodníků na té špatné straně, ale o věc podstatně hlubší: jde o spor mezi spiritualitou a materialismem. Sisyfosi, potažmo moloch akademické medicíny jako takový - reprezentují hrubý materialismus, tedy směr, který své poznání řídí podle toho, na co si může sáhnout, co může rozkrájet a zničit. Alternativní medicína a její čelní představitelé pak reprezentují směr spirituální. Vědí, že každá nemoc - byť se projevuje hmotně - má skutečné příčiny mimo materiální oblast a tam je hledá, nachází a odstraňuje. Ke skutečnému uzdravení může dojít tehdy a jen tehdy, jestliže je splněna rovnice téměř matematická: uzdravit (se) - znamená = učinit (se) lepším. Změnit paradigma svého smýšlení, přestavit žebříček vyznávaných hodnot. Proto soudobá medicína může mít a má skutečné úspěchy pouze v mechanických oborech, jako je chirurgie, ortopedie a přidružené obory. V ostatních oblastech žalostně selhává, protože degraduje člověka na soustavu součástí, které lze vyměňovat jako u pokaženého auta.

Podle statistik se přibližně 1/3 české populace hlásí k některé formě náboženství

a snaží se žít - v rámci možností - spirituálně. Současné tažení proti léčitelům a alternativní medicíně jako celku je tažením proti spiritualitě. Třetina obyvatelstva je tak sprostě uzurpována ... Ale není se co divit. Vodnářský věk, jehož vliv již začínají cítit i materialisté, přinese jiné ideje a jiné ideály. Materialismus sice ještě vládne, ale zákonitě začíná odumírat. A jak známe z přírodopisu - zdechající kobyla nejvíce kope.

A tak snad jen ze sympatií k tomuto chcípajícímu produktu nejnižších lidských pudů a myšlení přivolila vaše redakce k otištění této literární perly. Máte to - přátelé - opravdu zapotřebí ?????

*Josef A. Zentrich,
předseda Českomoravského svazu
léčitelství umění
(v redakci mírně kráceno)*

DINGIR

časopis o současné náboženské scéně
Číslo 1 / 2001 vychází 19. března 2001

Vydává DINGIR, s.r.o.,
Jankovcova 31, 170 00 Praha 7
tel: 02/ 8387 2223; fax: 02/ 8387 2222
e-mail: dingir@dingir.cz
internet: www.dingir.cz

Šéfredaktor:
PhDr. Zdeněk Vojtíšek
tel: 02/ 8387 2222
e-mail: vojtitsek@dingir.cz

Redakční rada:
Martina Dvořáková, Jiří Koubek
doc. Tomáš Novotný
MUDr. Prokop Remeš
doc. Ivan O. Štampach

Fotografie na obálce: Jan Šplíchal
Grafický návrh: Richard Bobůrka
Scan: Jan Kotrč
Zlom: Zdeněk Vojtíšek
Osvit: CDS - Petr Jandík
Tisk: VS ČR, Praha 4

Cena: 39,- Kč / 40,- Sk

Objednávky a urgencye:
SEND - předplatné, P.O. BOX 141
Antala Staška 80, 140 21 Praha 4
tel: 02 / 6100 6608; 6100 6609
fax: 02 / 6100 6563; e-mail: send@send.cz
http://www.send.cz

ISSN: 1212-1371

Registrace:
MK ČR 7943 z 30.3.1998

Časopis vychází za podpory Nadace
rozvoje občanské společnosti.

NA PŘÍŠTĚ

Doba, kdy náboženství bylo na školách tabu, není ještě příliš vzdálená. Jaké to je, když se učitel hlásí k některému minoritnímu náboženství a jak se škola vyrovnává s nabídkou náboženských skupin - odpovědi na takové otázky budeme hledat příště v tématu **Škola a náboženství**.

PROČ DINGIR

Některé starověké jazyky měly zajímavý zvyk, který spočíval v tom, že do psaného textu vkládaly tzv. ideogramy. Byly to značky, které předjímaly vlastnosti následného slova. A tak se např. v klínopisných textech vkládal před každou věc ze dřeva (např. strom, ale i stůl nebo židli) znak pro dřevo. Před rybníky, řeky apod. se vkládal znak pro vodu atd. Podobně existoval i zvláštní znak, který se musel napsat před jméno jakékoli božské bytosti nebo boha. Této značce, upozorňující na božskost toho, co bude následovat, se většinou říká podle starého sumerského označení pro boha, DINGIR. Toto slovo je pak zároveň i pravděpodobně vůbec nejstarším označením pro božskou bytost, jaké známe.

Zajímavé je, že klínový znak, který se jako označení DINGIR používá, je ve skutečnosti obrázkem hvězdy, která představuje směr, k němuž člověk hledí a k němuž se upíná. Znak DINGIR se tak může pro nás stát symbolem jistě nezanedbatelného rozměru lidství, který hledá něco, co ho přesahuje, na čem se může orientovat a k čemu může směřovat. Tato lidská touha nachází nejrozmanitější podoby v nejrůznějších kulturách a sociálních skupinách. A tak i v naší současné společnosti se setkáváme s desítkami nejrůznějších náboženských a pseudonáboženských skupin, jež jsou výrazem tohoto rozměru člověka.

Chtěli bychom se tedy rozhlížet kolem sebe, pozorovat tuto náboženskou scénu a zamýšlet nad tím, kdo nebo co je DINGIREm těch, kdo se k těmto skupinám hlásí, jak právě jejich DINGIR ovlivňuje jejich život a jaké formy jejich cesta za tímto cílem nabývá. Časopis DINGIR by tak měl pomoci porozumět oblasti, která je od pradávna neodmyslitelnou součástí života lidstva, a přesto zůstává pro mnohé nezmapovanou krajinou.

tn

POZVÁNÍ A KONTAKTY

Další veřejné přednáškové akce Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů: **6. 4. 2001** seminář v Pastoračním středisku, Koleční 4, Praha 6, od 10 hodin: liberální judaismus u nás. **25. 5. 2001** seminář tamtéž, od 10 hodin: hnutí víry.

Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů, Jankovcova 31, 170 00 Praha 7, hodiny pro veřejnost: čtvrtek 15,30 - 17,30, tel/fax: (02) 8387 2222, e-mail: sssnns@volny.cz, internet: www.sekty.cz; **pobočka Brno**, Gorkého 2, 602 00, hodiny pro veřejnost: pondělí 16,00 - 18,00, tel.: (05) 4124 8780, e-mail: sssnns.brno@post.cz; **Poradna o náboženských sektách** (Husitská teologická fakulta UK), Pacovská 350/4, 140 00 Praha 4, tel.: (02) 433 386 nebo (02) 433 280, linka 37; **Občanská poradna Jihlava**, Palackého 50, Jihlava, úřední hodiny: čt 15,00 - 17,00, tel.: (066) 733 0164 nebo (0604) 928 733, e-mail: poradcex@centrum.cz.

Školka v centru Chabad v Praze.
K rozhovoru na str. 28 - 29.

Foto: Tomáš Novotný

Společnost křesťanů a Židů uspořádala 7. února 2001 v budově Evangelické teologické fakulty UK v Praze přednášku „Židovská svatba“ rabína Michaela Dushinského (na snímku vpravo) s názornou ukázkou.

Foto: Vojtěch J. Vlk.

Na pátek 26. ledna 2001 svolala česká pobočka Mezinárodního křesťanského velvyslanectví Jeruzalém a Křesťanská misijní společnost před budovu Palestinské autonomie v Praze, aby vyjádřili „podporu Izraeli a vyzvali Palestince k mírovému řešení konfliktu“.

Foto: Jan Kotrč.

Talmud.
K článku na str. 8 - 9.

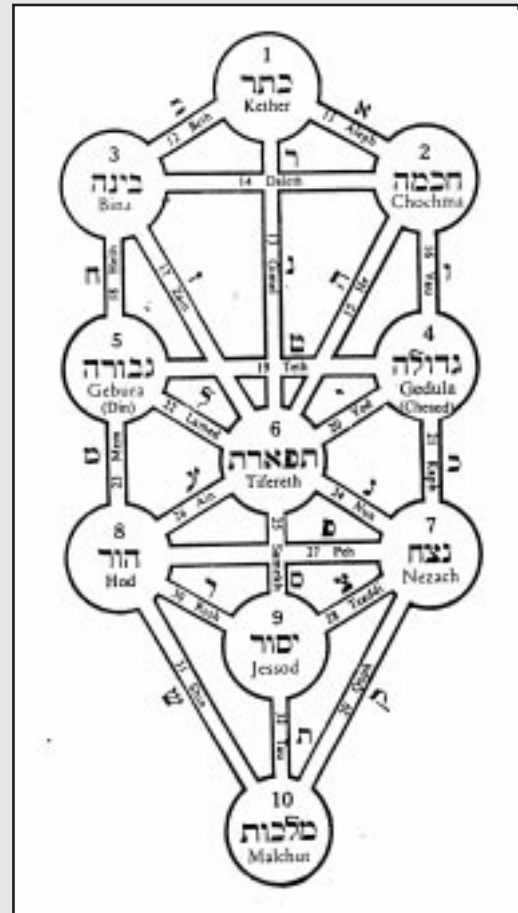
Stránka Babylónského talmudu (zde první strana traktátu B'rachot, tedy zároveň první strana Talmudu vůbec). Sloupec uprostřed pod prvním slovem v ozdobném rámečku je text Mišny.

Od nepatrně zvýrazněného גמרא pokračuje text g'mary. Sloupec napravo od rámečku, tj. směrem ke knižnímu hřbetu, je komentář Rašiho (11. st.), sloupec nalevo přináší komentář tzv. tosafistů (12. - 14. st.)...

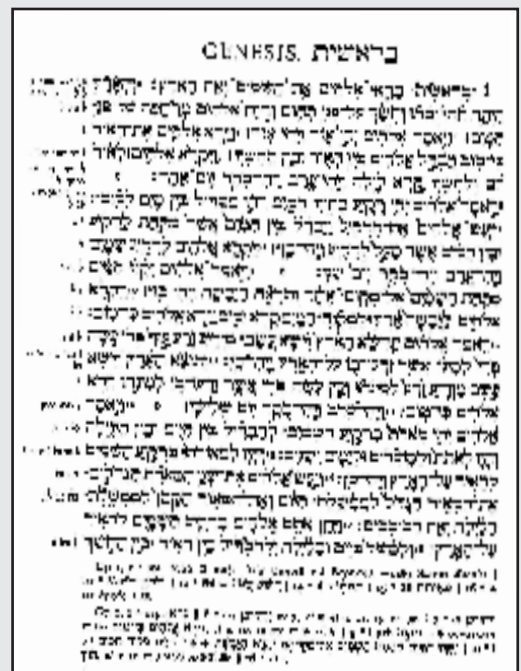
Ještě dále od středu směrem k levému okraji strany jsou odkazy ke gaonské i pozdější rabínské literatuře, pravý okraj strany přináší odkazy uvnitř Talmudu (tzv. m'sorat ha-šas).

Písmeno ב v levém horním rohu udává pořadí listu... P. S.

*Převzato z knihy Güntera Stembergera, Talmud a Midraš,
Úvod do rabínské literatury,
přeložil Petr Sláma, Vyšehrad, Praha 1999*

Kabalistický strom deseti sefirót.
K článku na str. 14 - 16.

Počátek hebrejské Bible ve vydání Rud. Kittela.
K článku na str. 8 - 9.